

ZA MEDKULTURNO SOBIVANJE V VRTCIH, ŠOLAH IN LOKALNIH OKOLJIH

Zaključna publikacija projekta Izzivi medkulturnega sobivanja

POPOTNICA V PUBLIKACIJO

Izobraževalni sistem je v sodobnem času pred novo preizkušnjo, saj enojezični položaj otrok v vrtcih/šolah ni več samoumeven, oddelki v vrtcih in šolah so večkulturni, zato je treba tudi v poučevalno paradigmo vključevati medkulturnost kot posebno sestavino vzgoje in izobraževanja.

Vzgojitelji in učitelji na vseh stopnjah izobraževanja imajo pri vključevanju ključno vlogo, saj niso zgolj posredniki znanja, temveč tudi vzorniki in nosilci podpornih aktivnosti, ki prenašajo in sooblikujejo temelje za odgovorno, pravično in medkulturno delovanje posameznikov v družbi.

Publikacija je nastala ob zaključku projekta Izzivi medkulturnega sobivanja. Namenjena je predstavitev primerov praks, ki so jih vzgojitelji in učitelji v sodelovanju s svetovalnimi delavci in različnimi strokovnjaki razvili na strokovnih podlagah, evalvacijah, raziskavah in pridobljenem znanju. Prikaže prakse, ki so v slovenskih vrtcih in šolah resnično zaživele in se odvijale glede na razpoložljive vire, znanje, motive in tudi glede na potrebe posameznih zavodov.

V vseh člankih je razbrati, da nam je v teku petletnega projekta uspelo veliko in vsem čestitamo. Zgradili smo lastno prakso in nadgradili obstoječe, prepoznali smernice iz Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja in jih aplicirali. V besedilih se kaže, da so strokovni delavci profesionalno zrasli, so dovolj empatični in altruistični, da so lahko prepoznali potrebe otrok in situacije nekaterih družin, kjer je poleg neznanja jezika mogoče zaznati tudi druge stiske, in da jim je bilo to pomembno.

Takšno delovanje našega vzgojno-izobraževalnega sistema, kjer so v ospredju spoštovanje raznolikosti otroka in njegove družine, otrokova samouresničitev in skrb za psihosocialni razvoj, je drža, ki nosi elemente inkluzivnega vrtca in šole, za katerega si moramo prizadevati vsi zaposleni.

Članice uredniškega odbora

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

373.2/.3:316.7

Za medkulturno sobivanje v vrtcih, šolah in lokalnih okoljih : zaključna publikacija projekta Izzivi medkulturnega sobivanja / [avtorji prispevkov Katica Pevec Semec ... [et al.] ; zbrale in uredile Mojca Jelen Madruša ... [et al.] ; fotografije lastni viri avtoric]. - 1. izd. - Ljubljana : ISA institut, 2021

ISBN 978-961-94197-7-9

COBISS.SI-ID 73487107

ZA MEDKULTURNO SOBIVANJE V VRTCIH, ŠOLAH IN LOKALNIH OKOLJIH

Zbrale in uredile: Ana Jurkovič, Mojca Jelen Madruša, Ivana Majcen in Jerneja Šibilja

Uredniški odbor: Mojca Jelen Madruša, Ana Jurkovič, dr. Barbara Baloh, Ivana Majcen, Sanja Antolič, mag. Mateja Štirn

Avtorice in avtor prispevkov: dr. Katica Pevec Semec, Mojca Jelen Madruša, Andreja Črešnik, Manja Vozel, Breda Krajnc, Aleksandra Strašnik, Daniela Žvokelj, Alenka Mravljak Rudež, Tanja Jeseničnik, Nika Rudež, Mateja Lugarič, mag. Blanka Kovačec, Kaja Hercog, Sladjana Jović Mičković, Natalija Veselič Martinjak, Zdenka Mahnič, Staša Sabatucci, Jolanda Friš Lozej, Tamara Himelrajh, Sanja Antolič, mag. Boštjan Petak, Mojca Vrečko, Ernesta Dejak Furlan, Ana Jurkovič, Maša Kolšek, Barbara Vinkler, dr. Sonja Rutar

Fotografije: lastni viri avtoric

Strokovni pregled: Ana Jurkovič

Jezikovni pregled: Ana Jurkovič in Sanja Antolič

Izdajatelj: ISA institut

Kraj in leto: Ljubljana, 2021

Prva izdaja

Naklada: 250 izvodov

Oblikovanje in priprava za tisk: Maja Mihinjač, Podoba, d. o. o.

Tisk: Podoba, d. o. o.

Dostopno tudi na: <http://www.medkulturnost.si>

Publikacija je bila pripravljena v okviru projekta Izzivi medkulturnega sobivanja, ki ga sofinancirata Republika Slovenija in Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada.

Konzorcij: ISA institut, OŠ Koper, OŠ Livada, OŠ Trzin, OŠ Milojke Štrukelj Nova Gorica, Druga OŠ Slovenj Gradec, OŠ Karla Destovnika Kajuha Šoštanj, III. OŠ Celje, OŠ Matije Čopa Kranj, OŠ Grm, OŠ Leskovec pri Krškem, OŠ Tončke Čeč Trbovlje, OŠ Antona Globočnika, OŠ Maksa Durjave Maribor, SŠ Jesenice in SŠ Slovenska Bistrica

KAZALO

O PROJEKTU IZZIVI MEDKULTURNEGA SOBIVANJA.....	5
MULTIPLIKATORJI SPOROČAJO.....	9
PROGRAM DELA Z OTROKI PRISELJENCI ZA PODROČJE PREDŠOLSKE VZGOJE, OSNOVNOŠOLSKEGA IN SREDNJEŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA.....	13
KREPIMO MEDKULTURNE KOMPETENCE V VRTCU.....	21
VLOGA STROKOVNEGA TIMA PRI UVAJANJU AKCIJSKEGA NAČRTA SPREMEMB V VRTCU.....	25
VRTEC KOT VKLJUČUJOČE OKOLJE.....	30
ZAČETNO UČENJE SLOVENŠČINE V VRTCU.....	36
SPREJEM IN DOBRODOŠLICA ZA OTROKE IN STARŠE.....	41
SOCIALNA VKLJUČENOST OTROK PRISELJENCEV V ŠOLSKO IN LOKALNO OKOLJE.....	47
OD TEČAJA DO POUKA: PODPORA UČENCU PRISELJENCU PRI UČENJU JEZIKA	53
VLOGA UMETNOSTI IN IGRE PRI VKLJUČEVANJU UČENCEV PRISELJECEV V DRUŽBO.....	61
MEDKULTURNOST IN VEČJEZIČNOST SE ZAČNETA V ZBORNICI.....	68
POVEZOVANJE IN MREŽENJE PRI DELU Z UČENCI PRISELJENCI NA NIVOJU ŠOLE IN NA LOKALNI RAVNI.....	73
MEDKULTURNI MEDIATOR JE OBLIKOVALEC MNENJA.....	80
RAZVOJNI VIDIKI PEDAGOŠKO-SVETOVALNEGA DELA V PROCESU INTEGRACIJE DIJAKOV PRISELJENCEV V IZOBRAŽEVALNI SISTEM	85
TEČAJ SLOVENŠČINE ZA DIJAKE PRISELJENCE IN SPREMLJEVALNE DEJAVNOSTI.....	91
VEČJEZIČNA ZDRAVLJICA ZA MEDKULTURNI DIALOG.....	95
DIJAŠKA TRGOVINA MODNO PODSTREŠJE.....	102
KAJ NAM SPOROČAJO SPOZNANJA OB VKLJUČEVANJU OTROK PRISELJENCEV V VRTCE IN ŠOLE – ZA KAJ SI BOMO PRIZADEVALI V PRIHODNJE?.....	105

O PROJEKTU IZZIVI MEDKULTURNEGA SOBIVANJA

V petletni projekt Izzivi medkulturnega sobivanja, ki sta ga vodila ISA Institut iz Ljubljane in Osnovna šola Koper, je bilo vključenih 90 vzgojno-izobraževalnih zavodov (v nadaljevanju VIZ) iz vrtcev, osnovnih, srednjih šol in dijaških domov. V njih je delovalo 16 multiplikatorjev,¹ ki so v okviru programa Soočenje z izzivi medkulturnega sobivanja (v nadaljevanju SIMS²) izvajali podporne dejavnosti, ki so otrokom priseljencem in njihovim staršem pomagale pri vključevanju v novo okolje. Pridobljena znanja s področja medkulturnosti, procesa vključevanja otrok priseljencev, konkretnih priporočil in usmeritev, kako z otroki, ki prihajajo iz drugih jezikovno-kulturnih okolij, so v okviru različnih usposabljanj implementirali med strokovne delavce sodelujočih VIZ in širše.

¹ Multiplikatorji so strokovni delavci, zaposleni na projektu. Izvajajo neposredne dejavnosti z otroki priseljenci in njihovimi starši. Usposablajo strokovne delavce vrtcev, osnovnih in srednjih šol z vsebinami in aktivnostmi, ki prispevajo k uspešni vključenosti otrok priseljencev.

² Program SIMS vključuje neposredne aktivnosti z otroki priseljenci in njihovimi starši: sprejem otroka v VIZ, priprava individualnega načrta aktivnosti v sodelovanju z otrokom, s starši in strokovnimi delavci (oz. osebnega izobraževalnega načrta za dijake), začetni in nadaljevalni tečaj slovenščine, izvajanje dejavnosti za ohranjanje maternih jezikov in kulture otrok priseljencev, izvajanje intenzivnih tečajev slovenščine za starše, nudenje podpore otrokom pri učenju, izvajanje dejavnosti in delavnic za izboljšanje osebne prožnosti, vzpostavitev tutorstva in drugih oblik prostovoljstva, izvajanje roditeljskih sestankov na temo sprejemanja medkulturnosti in medsebojnega sodelovanja, organizacijo prostočasnih in počitniških aktivnosti za otroke priseljence, izvajanje aktivnosti za spodbujanje socialne vključenosti in občutka pripadanja, organizacijo medkulturnih prireditev v šoli in izven nje, organizacijo različnih oblik sodelovanja s starši, razvijanje podpornih okolij v VIZ in širše – v lokalni skupnosti (povezovanje z lokalnimi institucijami, organizacijami, ki izvajajo različne programe za vključevanje priseljencev), usposabljanje strokovnih delavcev in druge spremljajoče strokovne aktivnosti.

MED POMEMBNEJŠIMI CILJI PROJEKTA SO BILI:

- priprava in preizkušanje Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja,
- izboljšanje usposobljenosti strokovnih delavcev v VIZ za uspešnejše vključevanje otrok priseljencev v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem,
- prispevanje k večji sporazumevalni zmožnosti otrok priseljencev in posledično večjim možnostim za uspešno izobraževanje in boljšo socialno vključenost,
- izvajanje programa SIMS in zagotavljanje dolgoročnosti rezultatov projekta, krepitev vrednot medkulturnosti v družbi, spodbujanje strpnosti in pozitivne naravnosti za medkulturno sobivanje.

PROGRAM SIMS

Prizadevanja strokovnih delavcev in vseh vključenih v projekt so bila, da se na šolah vsi dobro počutijo, tako otroci in njihovi starši kot zaposleni. V ta namen je bilo v različnih oddelkih vrtcev, osnovnih in srednjih šol izpeljanih mnogo delavnic za spodbujanje socialne vključenosti otrok, občutka pripadanja in povezanosti v skupini. Med strokovnimi delavci in otroki so bile pripoznane kot dodana vrednost pri grajenju dobre razredne klime in medsebojnih odnosov. Med aktivnostmi velja izpostaviti dan dobrodošlice, ki se izvaja pred prvim septembrom in je namenjen vsem otrokom, ki se na novo vključijo. Dan je namenjen spoznavanju, srečanju otrok, staršev in učiteljev, predstavitvi šole, šolskega sistema, pogovoru s starši in otroki.

Na začetku šolskega leta so učenci/dijaki priseljenci obiskovali intenzivni tečaj začetnega učenja slovenščine. V praksi je to pomenilo, da so bili nekaj ur na tečaju, ostale ure pa pri pouku s svojimi sošolci. Zgodnje učenje jezika je v vrtcu potekalo skozi vsakodnevne jezikovne dejavnosti v okviru jezikovne vzgoje, primerne otrokovi razvojni stopnji, ob igri in kakovostnem didaktičnem gradivu. Po pogovoru, ki so jih strokovni delavci in svetovalna služba opravili z otroki in starši, so se pripravili individualni načrti aktivnosti v vrtcih in osnovnih šolah in osebni izobraževalni načrti na srednjih šolah.

V sodelovanju s fakultetami sta se na številnih zavodih načrtno vpeljali tutorstvo in prostovoljstvo. Priseljenci so imeli ob podpori študentov učno pomoč in usmeritve pri socialnem vključevanju, poznavanju in vključevanju v širše okolje.

Organizirane so bile medkulturne delavnice in izvajali so se tečaji začetnega pouka slovenščine za starše otrok priseljencev.

Na ravni lokalne skupnosti so vsa leta potekali lokalni posveti, ki so ves čas projekta povezovali različne institucije in s svojimi raznolikimi programi odgovarjali na potrebe vseh s ciljem krepitev podpornih okolij in prispevanja k bolj strpni in medkulturni družbi.

POMEMBNI »PREMIKI« IN NOVOSTI

Projekt in z njim povezane vsebine in aktivnosti so prinesle veliko novosti in sprememb tako pri praksah dela z otroki kot tudi na profesionalnem področju strokovnih delavcev. V Predlogu programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja smo vključevanje otrok in njihovih družin zajeli celostno, tako v VIZ kot v povezovanju z organizacijami v lokalnih skupnostih, ki izvajajo različne programe, in priseljenjskimi društvami, ki so lahko v podporo novo priseljenim družinam.

Spletna stran www.medkulturnost.si je bogata z različnimi vsebinami, učnimi gradivi, ponuja spletni slikovni slovar Interaktivna šola slovenščine, intervjuje in mesečne reportaže s praksami uspešnega vključevanja otrok priseljencev in njihovih družin. Velika pridobitev so igra Slovenija, trije moduli v e-učilnici za tiste strokovne delavce, ki si želijo znanja in kompetenc za delo z otroki, ki prihajajo iz drugih jezikovnih in kulturnih okolij, in e-učilnica za poučevanje italijanščine kot jezika okolja za otroke priseljence, ki omogoča interaktivno učenje.

Na šolah delujejo strokovne skupine, ki izvajajo različne aktivnosti, ki prispevajo k boljši vključenosti, napredku in znanju otrok priseljencev.

S spremembo Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole, ki naslavlja dodatne ure za učence tujce, Pravilnikom o tečaju slovenščine za dijake v srednjih šolah, Pravilnikom o prilagoditvah šolskih obveznostih dijaku v srednji šoli ostajajo sistemske spremembe.

SKLEPNE MISLI

S koncem septembra 2021 se projekt Izzivi medkulturnega sobivanja zaključuje. Ostajajo bogate vsebine, odlične prakse in strokovno usposobljen kader, ki bo še naprej uresničeval aktivnosti, ki so bile prepoznane kot učinkovite in prispevajo k uspešnemu vključevanju otrok priseljencev na vseh ravneh izobraževanja. Spoznanji, da lahko vsak strokovni delavec k uspešnemu vključevanju otrok priseljencev prispeva svoj del, a za to potrebuje strokovno znanje, sta tisti pravi.

Spremembe na sistemski ravni se ne zgodijo čez noč, zanje sta potrebna čas in strokovno delo. Treba si jih je želeli, vanje zaupati in verjeti ter z njimi začeti najprej pri sebi. Projekt Izzivi medkulturnega sobivanja je zagotovo pokazatelj, da so leta različnih projektov s področja vključevanja otrok priseljencev prispevala tudi k sistemskim spremembam.

ZAHVALA

Hvala Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport za zaupanje, ISA Institutu za partnersko sodelovanje v vodenju projekta in različnim strokovnjakom za strokovno podporo. Hvala vsem, ki ste projekt Izzivi medkulturnega sobivanja videli kot priložnost, da v praksi vrtcev, osnovnih in srednjih šol strokovni delavci s pomočjo tima multiplikatorjev, vodstva VIZ in strokovnjakov na različnih področjih naredimo nekaj več, da ste videli možnost osebnega in profesionalnega razvoja in posledično priložnost uvajanja različnih praks uspešnega vključevanja otrok priseljencev, konstruktivno delovali v predlogih in uvajanju sprememb. Hvala vsem otrokom in njihovim staršem za vse pogovore in jasna sporočila, da se želijo v novem okolju počutiti sprejeto, a za to potrebujejo čas in razumevanje.

V vrtcih in šolah smo strokovni delavci zaradi otrok in pomembno je, da jih slišimo in razumemo, da vzpostavimo z njimi in njihovimi starši zaupen in sodelovalen odnos, ki bo spoštljiv in partnerski, da skupaj soustvarimo učno okolje, ki bo prijetno za vse otroke, starše in zaposlene. Tako bo naše sobivanje pristno in vsak od nas bo v svoji edinstvenosti prispeval največ, kar lahko, po svojih zmožnostih, sposobnostih in osebnih ciljih.

Hvaležna sem, da sem v projektu Izzivi medkulturnega sobivanja tudi sama prispevala svoje znanje in se lahko učila od drugih.

*Mojca Jelen Maruša,
strokovna koordinatorica projekta*

Multiplikatorji sporočajo

V projektu Izzivi medkulturnega sobivanja ...

... učenci in učitelji dobro sodelujemo. Rastemo skupaj, četudi ne govorimo istega jezika. Medkulturno se povezujemo in spoznavamo različne kulture. Odkrivamo predsodke in se z njimi spopadamo. Učimo se sprejemanja različnosti in strpnosti.

*Neža Markočič,
OŠ Milojke Štrukelj Nova Gorica*

... sem srečala veliko ljudi z različnimi mnenji in pogledi na svet, поблиže spoznala družine priseljencev in njihove življenjske zgodbe, pletla mrežo med zavodi, otroki, starši in lokalnim okoljem, pridobila ogromno novih znanj in navsezadnje ugotovila, da nam je mar!

*Ksenija Novak,
III. OŠ Celje*

... sem spoznala, da biti učiteljica ni moja služba, ampak moje poslanstvo. Veliko čudovitih otrok iz različnih držav mi je pomagalo, da gledam na svet z drugimi očmi. Ker se zavedam, kako težko je včasih živeti v njihovih čevljih, sem zaradi vsakega njihovega novega koraka postajala tudi jaz boljši človek. Sled, ki so jo pustile name vse naše skupne ure, dogodivščine, vzponi in padci, zgodbe, s katerimi so prišli, in tiste, ki smo jih skupaj pisali za celo življenje, rezultati, ki smo jih dosegli, prijateljstva, ki smo jih stkali, bodo moja motivacija in gonilo, da še naprej iščem nove poti in načine, kako pomagati otrokom priseljencem, da bo njihov "JUTRI" še boljši.

*Sladjana Jović Mićković,
OŠ Livada*

... sem se naučila problem spremeniti v izziv.

*Sanja Antolič,
OŠ Leskovec pri Krškem*

... smo veliko pridobili in se veliko naučili. Dobili smo nova znanja, izkušnje, nove prakse za lažje vključevanje otrok priseljencev in njihovih staršev v novo okolje. Skupaj smo izvajali dejavnosti, da so ti učenci napredovali, se počutili vključene in sprejete in prav tako njihove družine. Povečali smo zavedanje in ravnanje za hitrejše in lažje vključevanje učencev priseljencev in njihovih družin v naše okolje. Nadaljevali bomo dobre prakse in jih nadgrajevali.

*Barbara Vinkler,
OŠ Karla Destovnika Kajuha
Šoštanj*

... sem dobila priložnost, da sem se strokovno izpopolnila in se »specializirala« za področje dela s priseljenci. Ta moja vloga je prepoznana tudi navzven, saj se iz različnih zavodov naše regije obračajo name učitelji, svetovalni delavci in ravnatelji.

*Tanja Jeseničnik,
Druga OŠ Slovenj Gradec*

... smo pomagali različnim ljudem, otrokom, učencem in dijakom. Iskreno smo pokazali zanimanje za priseljence, jim bili v oporo in pomoč. Vsak od njih je imel svojo zgodbo, ki se nam je vtisnila v spomin in nam obogatila življenje. Z njihovimi besedami je bila naša pomoč neprecenljiva.

*Nataša Vrtačnik,
SŠ Jesenice*

... smo naslovili aktualni izziv integracije priseljencev. Projekt je bil dobro zastavljen in še bolje izveden. Upam, da je bil delček, ki bo pripomogel k celoviti rešitvi, ki bo pomagala vsem priseljencem, da bodo lahko v Sloveniji uresničili svoj potencial.

*Ožbej Račević,
OŠ Antona Globočnika
Postojna*

... sem bila del nečesa večjega in pomembnejšega od vsakdanjih obveznosti in opravkov. Za to sem hvaležna. Prava šola mora vsakemu otroku pomagati, da razvije svoje potenciale. Projekt je v Kranju olajšal prve korake vključevanja marsikateremu otroku in staršu priseljencu. Vesela sem za vsakega otroka, ki je tudi zaradi projekta morda šel v šolo bolj pomirjen in s pozitivnimi občutki. V letih dela na projektu sem imela veliko priložnosti za strokovno izpopolnjevanje. Tempo je bil divji, a naučila sem se ogromno.

*Tjaša Mislej,
OŠ Matije Čopa Kranj*

... sem spoznala, da je vključevanje priseljenških družin v naše okolje dvosmerni proces, v katerem imamo učitelji in šola kot institucija sicer pomembno vlogo, vendar le s sodelovanjem z drugimi deležniki v okolju lahko dosežemo veliko. Živimo v času sprememb in globalizacije, vsak od nas je bil ali bo enkrat v vlogi priseljenca v novem okolju, zato je spreminjanje odnosa in stališč do priseljenstva nujno.

*Staša Sabatucci,
OŠ Grm Novo mesto*

... sem dobila veliko več, kot sem sprva pričakovala, saj to ni bila le služba. Bila sem prvi stik z otrokom, učencem, dijakom in staršem ob vstopu v novo okolje, kar je med nami stikalo posebno vez. V različnih dejavnostih projekta sem otroke spoznala kot celoto, kar sem poskušala predati strokovnim delavcem na konzorciju in sodelujočih zavodih. Vesela sem, da nam je uspelo tudi povezovanje z zavodi in društvi v lokalnem okolju, saj se otroci in njihovi starši radi udeležujejo popoldanskih dejavnosti, ki jim pomagajo pri uspešni vključitvi v družbo. Čeprav sem bila v projektu kot multiplikatorica postavljena v vlogo učiteljice, moram priznati, da sem se v tem času izredno veliko naučila in zrasla na profesionalni in osebni ravni.

*Kaja Hercog,
OŠ Maksa Durjave Maribor*

... sem kot multiplikatorica »padla« zadnje leto in bila pozitivno presenečena, da je mnogo vidikov dela z otroki priseljenci že odlično zastavljenih. Želim pa si kontinuirano prepoznavanje potreb v praksi in hitro odgovarjanje nanje. Strokovni delavci vemo, koliko ljudi, časa in energije je potrebno, da otrok napreduje in se vključi v skupnost in širše okolje, zato vsem nam želim, da se počutimo kompetentne in iščemo poti, stik z otroki priseljenci in njihovimi družinami. Zares se/jih spoznamo le v sobivanju!

*Sabina Pajtler Žagar,
OŠ Matije Čopa Kranj*

... smo izvajali raznovrstne aktivnosti, ki prispevajo k razumevanju in spoštljivi medkulturni družbi. Imeli smo priložnost za strokovno rast, deljenje izkušenj in odkrivanje novih pogledov na življenje. S povezovanjem na lokalnih posvetih, usposabljanjih strokovnih delavcev in uvajanjem prostovoljstva na šole smo naredili korak naprej in poskrbeli, da se bodo dobre zgodbe pisale tudi po projektu.

*Nika Rudež,
OŠ Koper*

... je bilo mnogo priložnosti za premagovanje stereotipov in predsodkov, s katerimi se vsakodnevno soočamo. Izjemno pomembno se mi zdi, da strokovni delavci prepoznajo, kako lahko s svojim spoštljivim odnosom do učencev priseljencev in njihovih staršev pripomorejo k temu, da se počutijo sprejete, dobrodošle, se empatično odzovejo na njihovo situacijo, razumejo njihove stiske in strahove in jim nekako dajo vedeti, da jim ni vseeno, se tudi oni trudijo in jim želijo pomagati. Hvaležna sem, da sem bila del ekipe, saj sem pridobila veliko znanj na tem področju in spoznala ogromno dobrih, odgovornih in empatičnih ljudi.

*Andreja Slapšak,
OŠ Tončke Čec Trbovlje*

... smo se v kolektivih naučili veliko novih, uporabnih stvari v zvezi z delom z učenci priseljenci. Organizirali smo strokovne time za to področje, kjer si učitelji na nivoju celotne šole lahko izmenjujejo informacije in so si v oporo, izvajali delavnice za socialno vključevanje, kjer smo otroke poučili o pomembnih temah glede strpnosti, raznolikosti in sprejetosti v razredu, in še mnogo drugih aktivnosti. Delo je bilo zelo raznoliko in razgibano, najlepše pa je bilo videti, da so učenci z našo pomočjo dobili v šoli zaupnika – osebo, na katero se lahko vedno obrnejo po pomoč.

*Anita Novak,
OŠ Trzin*

... sem imela priložnost nadgrajevati svoje praktično znanje, pri čemer sem dobila poglobljeni vpogled v izkušnjo priseljenstva in se pri sodelovanju z dijaki, učenci in otroki soočala z izzivom lastne osebne rasti. Pridobila sem širok in uporaben nabor gradiv in ustvarjala zametke novih idej za delo z ljudmi. Hvaležna sem za sodelovanje, podporo in razumevanje posluš somultiplikatorjev.

*Tjaša Kapun,
SŠ Slovenska Bistrica*

PROGRAM DELA Z OTROKI PRISELJENCI ZA PODROČJE PREDŠOLSKE VZGOJE, OSNOVNOŠOLSKEGA IN SREDNJEŠOLSKEGA IZOBRAŽEVANJA

*Dr. Katica Pevec Semec, pedagoška svetovalka
Zavod Republike Slovenije za šolstvo
Katica.PevecSemec@zrss.si*

*Mojca Jelen Madruša, učit. razred. pouka
Osnovna šola Koper
mojca.jelen-madrusa@os-koper.si*

POVZETEK

Program dela z otroki priseljencev za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (v nadaljevanju Program dela) predstavlja celovit proces vključevanja in dela z otroki priseljencev v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah in vključevanje njihovih staršev v novo okolje. Nanaša se na Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (v nadaljevanju Predlog programa), ki je bil oddan Ministrstvu za izobraževanje, znanost in šport v avgustu 2018. Usmeritve v Programu dela nagovarjajo strokovne delavce v vrtcih in šolah k pripravi, izvedbi in refleksiji vključevanja in dela z otroki/učenci/dijaki priseljenci.

Ključne besede: usmeritve dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja, vsebinski sklopi, proces vključevanja

1 UVOD

V načrtovanju in izvedbi projekta Izzivi medkulturnega sobivanja so bili pri izvajanju programa Soočenje z izzivi medkulturnega sobivanja (v nadaljevanju SIMS) v ospredju programske in strokovne podlage,¹ rezultati in evalvacije predhodnih projektov Uvajanje rešitev s področja vključevanja migrantov v izvedbene kurikule (2010) in Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja (2015). V Programu dela so navedeni kot izhodišča za nadgradnjo že obstoječih praks in uvajanje novih, inovativnih pristopov dela, tako z otroki kot njihovimi starši in strokovnimi delavci na vseh ravneh izobraževanja.

Delo vseh sodelujočih v projektu, tako praktikov iz vrtcev in šol, strokovne skupine za pripravo Predloga programa² in evalvacije,³ različnih strokovnjakov, pedagoških svetovalcev in raziskovalcev, je zajemalo pripravo, izvedbo in evalvacijo Predloga programa. V sodelovanju s strokovno skupino za vrtce⁴ so bile kasneje pripravljene Dopolnitve predloga na področju predšolske vzgoje (v nadaljevanju Dopolnitve predloga) z uvajanjem akcijskih načrtov sprememb v vrtcih. Kot pomembne, tako v Predlogu programa kot v Dopolnitvah predloga, so izpostavljene potrebe po profesionalnem strokovnem izpopolnjevanju strokovnih delavcev v vrtcih in šolah na področju medkulturnosti in večjezičnosti, njihovih pozitivnih stališč in razumevanju priseljavanja. Oba dokumenta naslavljata vlogo staršev in vzajemni, partnerski odnos z zaposlenimi in podporo po načelu starši staršem.

2 VKLJUČEVANJE JE PROCES

Program dela temelji na enotni strategiji dela z otroki priseljenci in njihovimi družinami v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah. Ta se izkazuje v skupnih elementih, ki ponazarjajo potek vključevanja po celotni vertikali vzgojno-izobraževalnega sistema v Sloveniji. Vertikalna povezanost procesa vključevanja se izkazuje v vsebinskih sklopih, ki predvidevajo potek raznolikih dejavnosti, ki se medsebojno prepletajo, dopolnjujejo in prispevajo k uspešnemu vključevanju in sobivanju v kulturno in jezikovno raznolikem vzgojno-izobraževalnem učnem okolju.

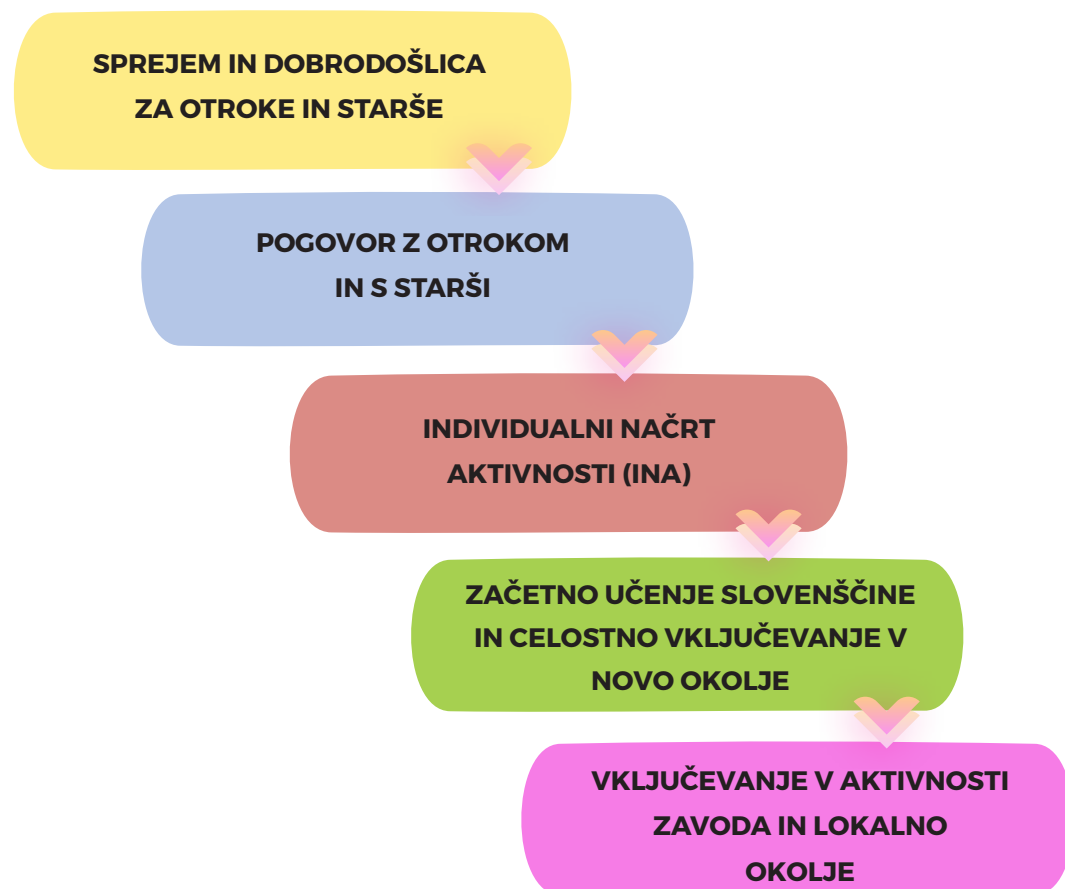
Zaporedje sklopov nikakor ni obvezujoče, saj se v praksi pogosto dogaja, da izvajanje določenega sklopa poteka sočasno z izvajanjem dejavnosti drugega sklopa, kar je povsem življenjska situacija. Pri tem velja, da so vrtci/šole pri vključevanju otrok priseljencev avtonomni in spodbujeni k oblikovanju lastnega pristopa, ki vključuje njim značilne okoliščine in specifične. Program dela nagovarja k sodelovanju in izvedbi različne deležnike v vzgojno-izobraževalnih zavodih in organizacijah v lokalnih okoljih. Otroke priseljence in starše vključuje kot aktivne sogovornike tako pri prepoznavanju potrebnih in uporabnih aktivnostih kot predlogih za njihovo izboljšanje.

¹ Strokovne podlage: Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (ZRSŠ, 2012), Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji (MIZŠ, 2011), priporočila Evropskega parlamenta in Sveta 18. decembra 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (2006/962/ES) (UL L 394/10 z dne 30. 12. 2006).

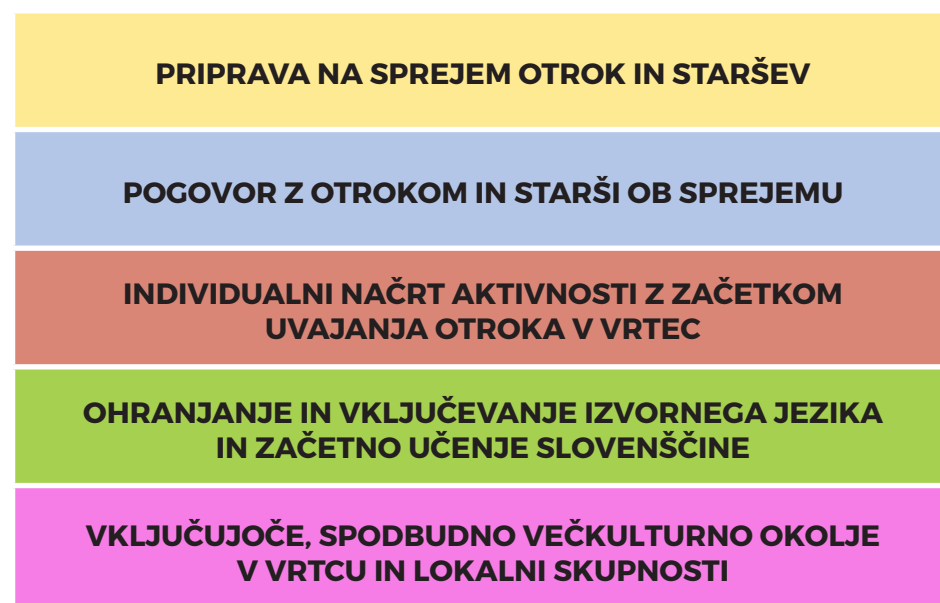
² Člani strokovne skupine za pripravo Predloga programa: dr. Stanka Lunder Verlič, dr. Mihaela Knez, dr. Katica Pevec Semec, dr. Sonja Rutar, dr. Anton Meden, Goran Popović, mag. Iva Pučnik Ozimič, Anton Baloh, mag. Mateja Štirn, Mojca Jelen Madruša.

³ Člani strokovne skupine za evalvacijo Predloga programa: dr. Irena Lesar, dr. Sonja Rutar, dr. Anja Podlesek, mag. Mateja Štirn, Mojca Jelen Madruša, Katarina Kocbek, Ivana Majcen.

⁴ Člani strokovne skupine za pripravo Dopolnitev predloga: mag. Mateja Štirn, Kristina Vidali, Staša Sabatucci, Špela Podgoršek Pirc, mag. Mateja Režek, dr. Sonja Rutar, dr. Barbara Baloh, dr. Katica Pevec Semec.

Slika 1. Prikaz procesa vključevanja priseljenih otrok v šolah

Slika 2. Prikaz procesa vključevanja priseljenih otrok v vrtcih

Slika 1 prikazuje predlagano zaporedje sklopov, značilnih za osnovnošolsko in srednješolsko izobraževanje. Slika 2 pa ponazarja značilnost sklopov za predšolsko področje.

2.1 SPREJEM IN DOBRODOŠLICA ZA OTROKE IN STARŠE

Za občutek pripadanja ni dovolj, da novo priseljenim otrokom in mladim izrazimo dobrodošlico in zagotovimo podporo in pomoč pri učnem delu, pomembno je, da ustvarimo pogoje, da bodo lahko aktivno vključeni v življenje v skupnosti, kjer bodo prepoznani kot enakovredni člani (Poročilo o evalvaciji Predloga programa, 2018).

V Predlogu programa (2018, 14) je navedeno: »Za učinkovito vključitev priseljenega otroka v okolje vzgojno-izobraževalnega zavoda (v nadaljevanju zavoda) je ključno vzpostaviti partnerski odnos med kolektivom zavoda in družino ter vključiti starše v oblikovanje varnega prostora za svojega otroka. Starši so prvi in najpomembnejši vzgojitelji oz. učitelji svojih otrok, hkrati pa so lahko tudi za vzgojitelje/učitelje vir mnogoterih izkušenj, praks in znanj. Najbolje poznajo kulturo svojega otroka in primarno okolje, iz katerega izhaja. Tako vrtec kot šola lahko njihove izkušnje uporabita pri razvoju okvirja in smernic za sodelovanje vodstva zavoda, vzgojiteljev, učiteljev, staršev in otrok«.

2.2 POGOVOR Z OTROKI IN STARŠI

S starši je treba vzpostaviti partnerski odnos, pri komunikaciji z njimi pa doseči stopnjo zaupanja. Pri sodelovanju vrtca/šole s starši je smiselno uporabljati pristope, ki upoštevajo medkulturno raznolikost, vospredje postavljajo koordiniranje dejavnosti različnih udeležencev in moderiranje odnosov med njimi in izogibanje dejavnosti, omejevalne na pokroviteljstvo (Poročilo o evalvaciji Predloga programa, 2018).

Prvi pogovor, ki ga opravimo s starši in otrokom, je izjemnega pomena. V njem se zrcali naš odnos do otroka in družine, zato je pomembno, da se nanj pripravimo z vprašanji, s katerimi želimo spoznati otroka v smislu njegovih navad, dosedanjih izkušenj in počutju, v katerem se je do sedaj vzgajal in izobraževal. Pomembna so sporočila, ki govorijo o otrokovem dosedanjem socialnem življenju in pričakovanih otrok in staršev v novem okolju. Pomembno vodilo za strokovne delavce je, da mora pri delu z otroki/učenci/dijaki priseljenci imeti socialna vključenost otrok prednost pred učno storilnostjo in doseganjem primerljivega učnega uspeha vrstnikov (Kolenc in Lebarič, 2007).

2.3 INDIVIDUALNI NAČRT AKTIVNOSTI V VRTCU IN OSNOVNI ŠOLI IN OSEBNI IZOBRAŽEVALNI NAČRT V SREDNJI ŠOLI

Individualni načrt aktivnosti (v nadaljevanju INA) je oblikovan ob pogovoru med strokovnimi delavci, otrokom in starši in se začne razvijati ob vstopu otroka/učenca/dijaka v novo okolje. Spremlja ga tako dolgo, dokler potrebuje podporo in individualizirane prilagoditve. Uporabimo ga lahko v šoli ali kot dopolnitev pri siceršnjem načrtovanju programa dela za skupino v vrtcu oz. v kombinaciji z osebnim izobraževalnim načrtom (v nadaljevanju OIN) v srednji šoli. Za strokovne delavce je koristen, saj združuje in povezuje med seboj več procesov, tj. vzpostavljanje prvega stika z družino in otrokom, v šoli spodbuja k načrtovanju učnih ciljev in načinov poučevanja, izpostavlja načrtovanje didaktičnih prilagoditev za doseganje učne uspešnosti in vključenosti otrok/učencev/dijakov priseljencev. Je priložnost za prepoznavanje otrokovih močnih področij (interesi, zanimanja, priljubljene igre, igrače).

Vsebinsko INA vključuje informacije o otrokovem predhodnem znanju, dosežkih, predstavitvi načina vsakdanjega življenja, navad in zahtev okolja, v katerem se je otrok do vstopa v novo okolje izobraževal, načine učenja in pričakovanja okolja, kjer se je šolal, informacije o znanju jezikov, pričakovanja v zvezi s tem, kar bi se otrok v novem okolju želel učiti. INA je v oporo formativnemu spremljanju, ki je nova paradigma v slovenskem prostoru, saj nagovarja učenca, ki je v središču učnega procesa.

2.4 ZAČETNO UČENJE SLOVENŠČINE

Otrok se uči jezika v vsakodnevni komunikaciji z vrstniki in odraslimi. Oblike in metode učenja slovenščine je treba prilagajati otrokovi starosti, predznanju in potrebam. Na nivoju šole so potrebne jezikovne prilagoditve pri vseh predmetih in načrtno izvajanje začetnega učenja slovenščine z uporabo učnih načrtov za začetno učenje slovenščine v osnovni in srednji šoli.

V vrtcu poteka začetno učenje slovenščine s komunikacijsko zasnovanimi dejavnostmi, kjer otroci v neposrednih komunikacijskih situacijah sistematično spoznavajo slovensko besedišče in sporazumevalne vzorce in ob tem razvijajo zmožnost poslušanja in govorjenja, predbralne in predpisalne zmožnosti. Na nivoju vrtca je treba vsakodnevno ustvarjati priložnosti za rabo slovenščine in razvijati zmožnost slušnega razumevanja, govorjenja in druge splošne zmožnosti.

V osnovni šoli je začetni pouk slovenščine usmerjen v razvijanje površinske pogovorne zmožnosti, kjer so jezikovne dejavnosti umeščene v sporazumevalni kontekst, ki je učečim se blizu. To je hkrati tudi osnova za razvijanje akademskega jezika, specifičnega za posamezna kurikularna področja v vrtcu, predmete v osnovni in srednji šoli.

V srednji šoli se ob prvi vključitvi dijaka v šolo (čigar materni jezik ni slovenski) izvede preizkus iz znanja slovenščine na ravni A2. Dijaki se vključijo v tečaj slovenščine, na koncu pa opravijo preizkus znanja jezika. Če ga ne opravijo zadovoljivo, se jim omogoči dodatnih 70 ur, ki so namenjene jezikovni podpori predmetom izobraževalnega programa, ki so zanje obvezni. Tistim dijakom, ki so preizkus opravili uspešno, srednja šola neobvezno omogoči dodatnih 35 ur učenja slovenščine v bolj intenzivni obliki (Pravilnik o tečaju slovenščine v srednji šoli, 2020). Materni jezik otrok je jezik, v katerem se sporazumevajo s starši, v njem razmišljajo in izkazujejo svoje ideje in znanje, zato je pomembno pri vključevanju in delu z otroki priseljenci maternim jezikom nameniti ustrezno pozornost. Otroke moramo spodbujati, da z vrstniki delijo različna gradiva v maternem jeziku (slikanice, pesmi, igre) in uporabljajo učna gradiva v maternem jeziku kot pomoč pri učenju. Starše je treba nagovoriti, da v domačem okolju z otroki govorijo in berejo v maternem jeziku, saj je kognitivno dosežena raven maternega jezika pomemben porok za učinkovito učenje novega jezika, v tem primeru slovenščine (Cummins, 2000).

2.5 VKLJUČEVANJE V AKTIVNOSTI ZAVODA IN LOKALNO OKOLJE

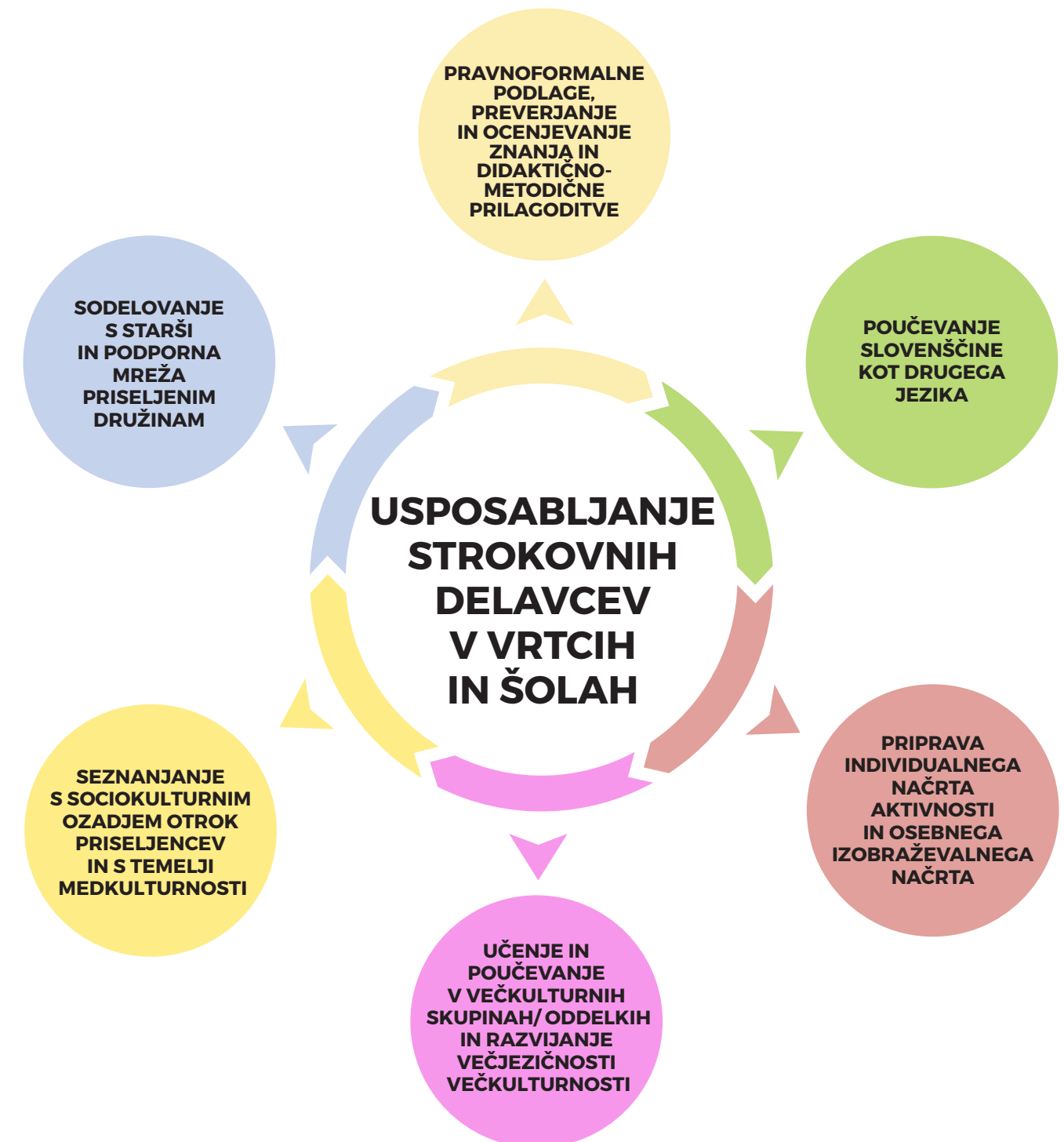
Mreža podpore v vzgojno-izobraževalnih zavodih in različnih organizacij v lokalnem okolju je tako za otroke kot njihove starše izjemnega pomena. Uporabnikom mora biti predstavljena v smislu izvajanja konkretnih programov, da jo prepoznajo kot njim pomembno in potrebno. Povezovanje zavoda in posameznih organizacij v lokalnem okolju, ki ponujajo programe za otroke priseljence in njihove družine, je smiselno načrtovati ob začetku šolskega leta, med šolskim letom pa v kontinuiranem sodelovanju in vzajemnem obveščanju spremljati udeležbo otrok in staršev, njihovih potreb in napredka na področju socialne vključenosti in pripadanja skupnosti.

Vrtec in šola sta med najpomembnejšimi stičišči lokalnih in priseljenih staršev. Za uspešno sodelovanje z lokalnim okoljem je potreben sistematičen pristop vrtca in šole, ki vključuje različne deležnike in kontinuirano skrb za ustvarjanje sinergij med njimi.

3 PODPORNO PROFESIONALNO OKOLJE

V zadnjih desetih letih se je na področju vzgoje in izobraževanja uveljavil t. i. celostni pristop k spodbujanju profesionalnega razvoja, ki se osredotoča na vse vidike vrtca in šole, ne le na kurikularne dokumente in učne načrte kot najučinkovitejše pristope k učenju. Gre torej za podporno profesionalno okolje, ki nagovarja vse vključene v proces vzgoje in izobraževanja.

Celostni šolski pristopi vključujejo vrtce in šole (in/ali institucije), ki obravnavajo vrsto kompleksnih vprašanj. Skrbijo, da so vsakodnevne neformalne prakse vrtca/šole in skriti učni načrti skladni s poučevanjem in vsebino, ki se zagovarja v skupini/razredu. Vrtci in šole, ki prisegajo na celostne vzgojno-izobraževalne pristope v praksi izvajajo, krepijo in z dejanji potrjujejo svoje deklarirane vrednote (Ferreira in Tilbury, 2019).

Slika 3. Vsebine profesionalnega izpolnjevanja za strokovne delavce v vrtcih in šolah

Podporno profesionalno okolje zahteva podporo celotnega okolja oz. skupnosti, kar vodi k razvoju vrtca/šole. Pri tem je pomembno, da zaobjame večino strokovnih delavcev. Znale so pogoste prakse, kjer so posamezni strokovni delavci goreči privrženci določenih vrednot brez podpore okolja, vendar pogosto kmalu izgorijo. Prav tako se pogosto dogaja, da v primeru menjave strokovnega kadra z njegovim odhodom iz vrtca/šole odidejo tudi uspešne učne prakse.

Ključne značilnosti podpornega profesionalnega okolja so naslednje (Ferreira in Tilbury, 2019):

- vodstvo vrtca/šole postavlja razvoj v središče načrtovanja in praks in spodbuja demokratične in participativne procese odločanja, pri izvajanju ukrepov in načrtov za izboljšanje sodeluje celoten zavod (vrtec oz. šola),
- družina in skupnost vzajemno sodelujeta, z družino in zainteresiranimi stranmi je sklenjeno partnerstvo,
- udeležujejo se participativni pristopi k učenju, ki otrokom/učencem omogočajo pridobivanje spretnosti in razvijanje sposobnosti za kritično mišljenje, medkulturne perspektive, sodelovanje in državljanstvo,
- uresničuje se skriti kurikulum oz. učni načrt, ki odraža ključna sporočila in ideje, podprte s kurikularnimi dokumenti in učnimi načrti, strokovni delavci in vodstvo vrtcev/šol se skupaj s partnerji in spodbujevalci programa redno strokovno izpopolnjujejo,
- vzgojno-izobraževalni program se uresničuje v prostorih vrtca/šole in zunaj njih,
- redno se spremlja in izvaja postopek vrednotenja, kar zagotavlja informacije za spremljanje in ocenjevanje predhodnih ukrepov,
- vrtec/šola nista le središče učenja, ampak sta tudi učna učeča se organizacija,
- izvaja se reflektivna praksa strokovnih delavcev za spodbujanje izboljšane delovanja.

4 SKLEP

Rutar (2018) pojasnjuje, da so vrtci in šole učeče se skupnosti, ki temeljijo na stalnem profesionalnem razvoju strokovnih delavcev, priložnostih za kolegialno učenje, pri čemer so vir novih spoznanj in sprememb pedagoškega procesa tudi otroci in starši. Za vzpostavljanje pravične in socialno inkluzivne družbe je treba zagotoviti spodbudno fizično in socialno učno okolje. Tudi Program dela nagovarja vse strokovne delavce k ustvarjanju varnega in spodbudnega učnega okolja, kar v praksi pomeni sprejetost in dobro počutje za vse.

5 VIRI IN LITERATURA

- Cummnis, J. (2000). *Language, power and pedagogy: bilingual children in the crossfire*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Ferreira, J. A. in Tilbury, D. (2019). *Whole-school approaches to sustainability: A review of models for professional development in pre-service teacher education*. Australian Research Institute in Education for Sustainability Graduate School of the Environment. North Ryde: Macquarie University.
- Jelen Madruša, M. in Čančar, I. (ur.) (2015). *Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja*. Ljubljana: ISA institut. Pridobljeno s <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2013/11/Razvijamo-medkulturnost-kot-novo-obliko-sobivanja-Zbornik.pdf>.
- Kolenc, J. in Lebarič, N. (2007). K inkluzivni obravnavi otrok s posebnimi potrebami. *Šolsko polje*, XVIII (3/4), 95–108.
- Poročilo o evalvaciji Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (2018). Ljubljana: ISA Institut. Pridobljeno s http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2013/11/Evalvacijsko-poro%C4%8Dilo_s-prilogami.pdf.
- Pravilnik o tečaju slovenščine v srednji šoli (2020). Uradni list RS, št. 30/18 in 22/20. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV13433>.
- Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (2018). Ljubljana: ISA institut. Pridobljeno s <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2018/09/Predlog-programa-dela-z-otroki-priseljenci.pdf>.
- Rutar, S. (2018). Izhodišča vključevanja otrok priseljencev v vrtec, osnovno in srednjo šolo. V M. J. Madruša in I. Majcen (ur.). *Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (str. 6–8). Ljubljana: ISA Institut.
- Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole* (2012). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

KREPIMO MEDKULTURNE KOMPETENCE V VRTCU

Andreja Črešnik, univ. dipl. pedag.

Vrtec Črnuče

andreja.cresnik@guest.arnes.si

POVZETEK

Medkulturene kompetence vrtca so rezultat številnih primerov dobre prakse pri vključevanju otrok priseljencev in staršev v naš vrtec, ki so bili osnova za oblikovanje internega dokumenta Uspešne strategije vključevanja otrok priseljencev v vrtcu Črnuče, timskih srečanj delovne skupine za uspešno vključevanje otrok priseljencev, vključitve v projekt Izzivi medkulturnega sobivanja in podpore vodstva vrtca. Za uspešno vključevanje otrok priseljencev in njihovih staršev je pomembna multikulturalna naravnost institucije, za kar sta potrebna čas in poglobljeno delo. Vrtec je za otroke priseljence varovalni dejavnik in omogoča postopno vključevanje v novo kulturno okolje.

Ključne besede: medkulturnost v vrtcu, kulturne kompetence vrtca, kulturne kompetence strokovnih delavcev, sodelovanje s starši

1 UVOD

Da medkulturnost postane del kulture in vizije vrtca, sta potrebna čas in načrt. Del tega procesa smo vsi udeleženi v vrtcu, ki sooblikujemo spodbudno okolje za otroke priseljence in se približamo staršem, da občutijo sprejetost in premostijo stiske kljub nerazumevanju slovenskega jezika. Cilji v vrtcu pa se lahko oblikujejo le tako, da sodelujemo vsi strokovni delavci in da vrtec kot vzgojno-izobraževalna institucija sprejema različnost kot del svojega vsakdana. Z različnimi pristopi znotraj vrtca (timska skupina za otroke priseljence) spoznavamo različne kulture in spoštujemo različnost.

2 CILJI V VRTCU

V letu 2016 smo se vključili v projekt Izzivi medkulturnega sobivanja, cilj katerega je bil prispevati k razvijanju vrednot medkulturnosti in izboljšanju strokovne usposobljenosti vodstvenih in strokovnih delavcev za uspešnejše vključevanje otrok priseljencev v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem.

Pri multikulturalnosti se sklicujemo na zahteve po priznavanju najrazličnejših družbenih skupin in njihovih identitet. Multikulturalnost se navezuje na pojem kulturni pluralizem, slednji pa označuje obstoj družbe, ki je etnično in kulturno heterogena in spodbuja kulturno, jezikovno in versko različnost. Multikulturalizem je posebna vrednostna drža, ki jo je prinesla moderna doba (Kamenik, 2010).

Med pomembne cilje multikulturnega izobraževanja štejemo, da vsak otrok ne glede na kulturno naravnost, spretnosti in potrebe v medkulturnem izobraževanju doseže aktivno in polno udeležbo v družbi. Značilnost multikulturnega vrtca se kaže v tem, da osebje gleda na kulturno, jezikovno in versko raznolikost kot na normalno situacijo, ki vključuje tako manjšinsko kot večinsko populacijo, in ravna z njo kot z enovitim učnim sredstvom, ki je dragocen vir znanja in razumevanja, ter tako prispeva k sprejemanju in priznavanju različnosti. Vsebine in metode dela v vrtcu morajo vsebovati vrednote, kot so enakost, demokracija, svoboda in prijateljstvo, obenem pa morajo zagotavljati razvoj multikulturnih kompetenc otrok (Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrte in šole, 2012).

Pomembno je, da strokovni delavci pridobivajo različna znanja in so deležni usposabljanj, ki so jim v pomoč pri delu z otroki, zato smo oblikovali interni dokument Uspešne strategije vključevanja otrok priseljencev v vrtcu Črnuče, kjer so opredeljeni cilji vrtca in dejavnosti za njihovo uresničevanje (sodelovanje s strokovnimi delavci in starši, delo z otroki, spremljanje in opazovanje odzivov otrok, cilji, ki si jih še želimo doseči). Uspešne strategije vključevanja otrok priseljencev v vrtcu Črnuče so »živ« dokument, ki se na podlagi neposrednega dela s starši, otroki in strokovnimi delavci spreminja in dopolnjuje.

V vrtcu se je ustanovila delovna skupina za otroke in starše priseljence. Sprva je bila naloga tima posredovanje temeljnih gradiv strokovnim delavcem, kasneje pa je služil tudi za posredovanje izkušenj, primerov dobrih praks na podlagi neposrednega dela v skupini, izmenjavi znanj in idej, ki so jih strokovni delavci pridobili na različnih usposabljanjih. Zelo pomembno vodilo pri pomoči priseljenim otrokom je bilo približati sodelovanje s starši, ki bodo vključili otroke v naš vrtec, in pomagati strokovnim delavcem pri premagovanju težav, s katerimi se soočajo pri vključevanju otrok iz drugih kulturnih okolij. Delovna skupina je na začetku projekta pripravila kriterije in kazalce kakovosti celostnega vključevanja – danes so to Uspešne strategije vključevanja otrok priseljencev v vrtcu Črnuče, ki jih s pomočjo neposrednega dela strokovnih delavcev svetovalna delavka dopolnjuje in spreminja. Člani tima so zadnja leta strokovni delavci, ki imajo otroke priseljence v oddelku, zato se vsako šolsko leto oblikuje nov tim.

3 KULTURNE KOMPETENCE VRTCA

Kulturne kompetence vrtca so dolgoletna praksa vključevanja otrok priseljencev in otrok s posebnimi potrebami, ki nam na podlagi izkušenj, neposredne prakse, številnih izobraževanj znotraj in izven vrtca omogočajo odprtost, možnost iskanja rešitev in sprejemanje različnosti kot del vsakodnevnega bivanja v vrtčevski skupnosti. Pomembno je, da imamo na voljo »orodja«, ki zmanjšujejo stiske in zadržke strokovnih delavcev, in da se zavedamo, da tudi otroci in starši velikokrat doživljajo strah zaradi nerazumevanja jezika.

3.1 KULTURNE KOMPETENCE STROKOVNIH DELAVCEV IN SODELOVANJE S STARŠI

Strokovnim delavcem pomagamo, da uspešno premagujejo predsodke in stereotipe določenih kultur. Ob morebitnem nelagodju jim tudi prisluhnemo in jih poskusimo opolnomočiti s posredovanjem uspešnih strategij pri delu z otroki in starši. Kot podporo jim omogočamo sodelovanje v timu, kjer se soočamo z izzivi medkulturnega sobivanja in prisluhnemo različnim izzivom, s katerimi se srečujejo strokovni delavci.

Svetovalna delavka se je povezala z vsemi strokovnimi delavci in jim pomagala iskati ustrezne strategije in predloge za lažjo vključitev otroka v skupino. S takšno prakso strokovni delavci dobijo potrebno podporo, kar jim omogoča, da lažje sprejemajo različnost in so hkrati tudi sami videni in slišani.

S strokovnimi delavci in starši sodelujemo na različnih ravneh. Prva raven je vsekakor premagovanje stereotipov in predsodkov. Umestitev otroka priseljenca v oddetek poteka na način, da izberemo strokovnega delavca, ki je sočuten in nima predsodkov. Seznanimo ga z otrokom priseljencem, tako da se lahko pripravi na aktivno in podporno sodelovanje z njim in starši. V sodelovanju s svetovalno delavko se oblikuje načrt dela z otrokom priseljencem. Druga raven sodelovanja je izmenjava izkušenj in iskanje ustreznih rešitev in strategij s pomočjo timskih srečanj, kjer so vključeni strokovni delavci, ki imajo v skupini otroke priseljence. Tretja raven sodelovanja so prevedeni vprašalniki za starše ob vstopu otroka v vrtec v angleškem, hrvaškem, srbskem, španskem in makedonskem jeziku in so namenjeni kot pomoč strokovnim delavcem za pripravo na vključevanje otrok in razumevanje različnosti kultur. V ta namen se je znotraj tima prevedla publikacija vrtca v angleški in hrvaški jezik. S temi prilagoditvami smo uresničili prepoznavanje potreb staršev in otrok. Starši ob takih dejanjih začutijo naklonjenost in sprejetost in tako tudi otrok lažje premosti začetno stisko oz. stres pri vključevanju v novo okolje, kjer materni jezik ni sredstvo sporazumevanja. Četrta raven sodelovanja so individualni pogovori s starši pred vključitvijo otroka. S pomočjo tolmača, ki prihaja iz vrtca ali iz organizacije, ki nudi prostovoljno prevajanje, se izvede individualni pogovor s starši. Peta raven sodelovanja pa je priprava slikovne podpore dnevne rutine. Pogovorimo se o pristopih in pripomočkih, ki otroku na začetku pomagajo pri razumevanju dnevne rutine vrtca in so sredstvo, s katerim otrok lažje izrazi svoje osnovne potrebe in želje. Uspešne strategije vključevanja otrok priseljencev v vrtcu Črnuče so strokovnim delavcem v pomoč pri vključevanju otroka priseljenca, prav tako pa prispevajo k spoznavanju različnih kultur. Strokovne delavce spodbujamo, da se naučijo nekaj osnovnih besed v jeziku otroka in mu s tem olajšajo razumevanje dnevne rutine.

Slika 1. Dnevna rutina vrtca – sličice ob prehodih dnevne rutine

4 SKLEP

Vrtec predstavlja varovalni dejavnik za otrokov razvoj, vendar je pomembno, da imajo strokovni delavci pozitivna pričakovanja do otrok. Strokovni delavci imajo možnost, da krepijo otrokove notranje potenciale – močna področja, vire (po)moči, najprej pa moramo zagotoviti, da se otrok počuti sprejetega, šele nato lahko poskrbimo za učenje slovenskega jezika od odraslih in vrstnikov (Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 2015).

Ob ustrezni podpori, ki omogoča varno, spodbudno in prijazno okolje, otrok premosti stisko zaradi nerazumevanja jezika, zato je pomembno, da so strokovni delavci naklonjeni multikulturalnosti in hkrati sprejemajo vse otroke, ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost, telesno in duševno konstitucijo.

5 VIRI IN LITERATURA

Kamenik, A. (2010). *Socializacija za medkulturnost*. Diplomsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.

Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (2012). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Zavod Republike Slovenije za šolstvo (2015). *Inkluzivni vrtec, opazovanje in spremljanje zgodnjega razvoja otroka in priporočila za načrtovanje, spremljanje in evalvacijo svetovalnega dela v vrtcu*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

ZAHVALA

Zahvalila bi se vsem strokovnim delavcem in vodstvu vrtca Črnuče, ki živijo in sooblikujejo kulturne kompetence vrtca in omogočajo vsem otrokom in staršem možnost enakih pravic. Prav tako bi se zahvalila Osnovni šoli Trzin, ki nam je omogočila vključitev v projekt Izzivi medkulturnega sobivanja.

VLOGA STROKOVNEGA TIMA PRI UVAJANJU AKCIJSKEGA NAČRTA SPREMEMP V VRTCU

Manja Vozel, dipl. vzg.
Vrtec Trbovlje
manja.vozel@guest.arnes.si

Breda Krajnc, dipl. vzg.
Vrtec Trbovlje
krajnc.breda@hotmail.com

POVZETEK

Izzivi so stalnica, ki nas strokovne delavce spodbujajo na področju našega profesionalnega razvoja in nam pomagajo tako pri osebni kot tudi profesionalni rasti. Vsaka sprememba prinese novosti, učenje z raziskovanjem in obogatitev našega dela z novimi izkušnjami. Preteklo leto smo stremeli k oblikovanju dejavnosti na področju vključevanja otrok priseljencev in uvajanja sprememb znotraj zastavljenega akcijskega načrta dela z otroki priseljenci in njihovimi starši na nivoju zavoda in še bolj poglobljeno v dveh oddelkih drugega starostnega obdobja. Povezali smo se z lokalno skupnostjo in se trudili vzpostaviti sodelujočo in vključujočo mrežo, ki bo nudila oporo, delila nasvete in posredovala strokovne informacije s področja predšolskih otrok in njihovega lažjega vključevanja. Individualni pristop, empatičnost, spodbujanje prijaznosti in strpnosti so ključ do uspeha.

Ključne besede: akcijski načrt, priseljenci, profesionalni razvoj, sodelovanje, uvajanje sprememb

1 UVOD

V našem lokalnem okolju priseljenci in migracije niso nič novega, temveč je to del našega vsakdana. To pa ne pomeni, da ni zaznati številnih predsodkov, stereotipov in zadržkov do priseljenih družin. Živimo v času sprememb, kjer se spreminjajo tudi potrebe družbe, kar pomeni, da spremembe v načinu in metodah dela potrebujemo tudi strokovni delavci, ki smo vsakodnevno vpleteni v življenje lokalne skupnosti in v vzgojo in izobraževanje najmlajših.

Projektu Izzivi medkulturnega sobivanja se je naš zavod, Vrtec Trbovlje, pridružil v šolskem letu 2016/2017. Takrat se je začelo naše aktivno delovanje in sodelovanje z multiplikatorico Andrejo Slapšak, ki je mesečno/tedensko prihajala v oddelke in izvajala različne aktivnosti. V letu 2020 smo z akcijskim načrtom uvajanja sprememb nadgradili nekatere naše prakse dela z otroki priseljenci in njihovimi družinami.

2 IZZIVI IN SPREMEMBE

V naš vrtec so vključeni otroci, ki prihajajo iz Bosne in Hercegovine, Srbije, Črne gore, Hrvaške, Kosova, Bolgarije, Makedonije idr. Vključene smo imeli tudi otroke iz špansko, albansko, angleško in kitajsko govorečega okolja.

Pri prvem stiku otrok in staršev z vrtcem je tako prvi izziv, s katerim se srečamo, prav jezik kot sredstvo za pridobivanje informacij, komunikacijo, vzpostavljanje vezi. Še posebej zahtevno je, ko se srečamo z jezikom, ki ni soroden našemu, torej ni posameznih besed, ki so si podobne, da bi lažje razumeli osnovne informacije, ki se nam jih otrok ali starš trudi predati.

Medkulturni mediatorji ali vsaj oblikovanje mreže prostovoljcev, pripravljenih na tovrstno sodelovanje, znotraj lokalne skupnosti bi bili učinkoviti in zelo dobrodošli rešitvi, zato stremimo k povezovanju in sodelovanju z lokalno skupnostjo.

2.1 OBLIKOVANJE STROKOVNEGA TIMA

Oblikovani strokovni tim je zajemal dve pomočnici vzgojiteljice, dve vzgojiteljici, multiplikatorico, svetovalno delavko in pomočnico ravnateljice.

Po uvodnem sestanku strokovnega tima smo uvideli, da potreba v našem okolju narašča, saj je vedno več otrok, ki imajo težave pri vključevanju v vrtčevsko rutino zaradi nepoznavanja jezika, kulture, okolja. Spoznali smo, da na nivoju zavoda potrebujemo mehanizem, ki bo olajšal proces vključevanja tako otrokom kot tudi strokovnim delavcem.

2.2 AKCIJSKI NAČRT SPREMEMP

S strokovnim timom smo oblikovali akcijski načrt sprememb, posameznih korakov pa smo se lotili zelo načrtno in sistematično. Ob začetni refleksiji smo ugotovili, da nam ob vključitvi oz. vpisu otroka primanjkuje informacij o njem in njegovimi družini. Primanjkovala so predvsem tiste informacije, ki bi nam pomagale ob uvajanju, vključitvi in zagotavljanju osnovnih otrokovih potreb; potrebe po ljubezni, varnosti, sprejetosti. Spraševali smo se, kako naj otrok sporoča lastne potrebe, če ne pozna jezika in niso zagotovljene njegove osnovne čustvene potrebe.

Akcijski načrt sprememb je vseboval cilje, metode dela in dejavnosti na ravni oddelkov in celotnega zavoda. Na ravni zavoda je naš namen oz. osnovni cilj opolnomočiti strokovne delavce za delo z otroki priseljenci, jim nuditi pomoč in oporo, predstaviti izkušnje in delo širšemu timu oz. celotnemu zavodu in uresničevati program aktivnega vključevanja otrok priseljencev v vseh oddelkih.

Na nivoju oddelkov smo si znotraj akcijskega načrta zastavili naslednje cilje:

- sodelovanje na dveh usposabljanjih Prakse uspešnega vključevanja otrok priseljencev v vrtcu in Spodbujanje prijaznosti,
- vnašanje novosti, pridobljenih na izobraževanjih, in izkušenj drugih predstavljenih dobrih praks v naše delo,
- spodbujanje pozitivne klime, socialne vključenosti otrok in občutka pripadnosti,
- ohranjanje in vključevanje izvirnega jezika in začetno učenje slovenščine.

2.2.1 URESNIČEVANJE AKCIJSKEGA NAČRTA

Spremembe smo uvažali na ravni zavoda oz. natančneje na ravni dveh oddelkov, in sicer po dogovoru znotraj razvojnega/strokovnega tima in v sodelovanju z drugimi vabljenimi sodelujočimi. Spremembe v oddelku smo vnašali preko različnih tem in iger z različnih področij dejavnosti (medpodročno povezovanje), nato pa smo ugotovitve analizirali na srečanjih strokovnega tima.

Glede na zastavljene cilje v akcijskem načrtu smo naredili velik korak na poti sprememb. Komunikacija znotraj strokovnega tima je bila odprta, konstruktivna in prijazna. Naredili smo več sprememb na področju priprave na sprejem in sam sprejem otrok in staršev, pripravili individualni načrt aktivnosti z začetkom uvažanja, ohranjali in vključevali izvorni jezik pri začetnem učenju slovenščine, oblikovali spodbudno večkulturno okolje v vrtcu in poglobili sodelovanje v lokalni skupnosti.

Vsak član tima je bil zadolžen za opravljanje določenih nalog in je prevzel odgovornost za posamezne spremembe. Tim se je večkrat sestajal, dopolnjeval akcijski načrt in uvažal spremembe v svoje delo za dobrobit vseh vključenih akterjev. Naš akcijski načrt je bil zastavljen tako, da smo dali poudarek na uvažanje sprememb za celostno vključevanje posameznikov in družin v novo okolje. Definiran je bil protokol vključevanja otrok v vrtec s poudarkom na večjem sodelovanju s starši otrok priseljencev in sodelovanju v lokalni skupnosti ob razvijanju spodbudnega večkulturnega okolja (Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja, 2018).

Spremembe, ki smo jih naredili na nivoju zavoda, so naslednje:

- poglobljeno sodelovanje svetovalne delavke in strokovnih delavk v oddelkih, v katere se vključujejo otroci priseljenci,
- dopolnitev vloge za vpis v vrtec,
- priprava informirank v več jezikih,
- posodobitev vprašalnika za starše in prevod,
- bolj poglobljeno sodelovanje v lokalnem okolju,
- izobraževanje za celoten kolektiv,
- predstavitev projekta, akcijskega načrta in delovanje tima vsem strokovnim delavcem,
- možnost ogleda izvajanja delavnic za spodbujanje prijaznosti.

Družine otrok priseljencev potrebujejo občutek sprejetosti, dobrodošlice in naše pripravljenosti pomagati še toliko bolj kot drugi starši, da zgradijo zaupanje, zato je naša naloga, da jim ta občutek tudi nudimo. Strokovni delavec mora sam pri sebi razmisliti o možnostih soočanja z multikulturnimi situacijami in imeti pozitiven pristop do različnih kultur. Zavedati se je treba, da ti starši potrebujejo čas, da nam lahko zaupajo, se odprejo in sodelujejo.

Vključevali smo jih v vse oblike sodelovanja glede na njihova pričakovanja in jih k temu spodbujali, da so premagovali svoje strahove. Z njimi smo po potrebi komunicirali tudi neverbalno in imeli spoštljiv odnos do vsakega posameznika.

Pozornost smo namenjali predvsem:

- pripravi na prvi pogovor (skrb smo posvečali osebnemu stiku, nebesednim sporočilom, socialnemu in čustvenemu vidiku komunikacije drugačni kulturi komunikacije),
- predhodno pridobljenim informacijam (pridobili smo čim več osnovnih informacij o državi, pokrajini, kulturi, družinski kulturi in vlogi matere, žene, hčerke, odnosu do vzgojnega sistema, statusu, ki ga je imela družina priseljencev v državi porekla),
- pričakovanjem staršev (zapiski na prvemu informativnem srečanju, vključitev v letni delovni načrt oddelka in upoštevanje pričakovanj staršev pri načrtovanju, izvajanju in evalviranju različnih dejavnosti v oddelku za otroke in na skupnih srečanjih s starši),
- vprašalniku za starše Kaj bi morali vedeti za moje boljše počutje v vrtcu, ki ga starši izpolnijo pred prihodom otroka v vrtec (informacije vzgojitelju, uporaba in pomoč pri individualnem razgovoru s starši; komunikacija poteka v njihovem jeziku, če strokovna delavka obvlada jezik, sicer pri pogovoru sodeluje prevajalec prijatelj oz. znanec staršev).

Za otroke priseljencev smo na ravni oddelka pripravili individualni načrt aktivnosti (Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja, 2018), kjer je bil poudarek na spremljanju otrokovega počutja, odzivanja, sprejemanja, vključevanja, sodelovanja, učenja jezika in komuniciranja. Uresničevali smo načelo, da z otrokom priseljencem govori ena in ista oseba v njegovem maternem jeziku, ker jezik veže na osebo, na situacijo in lažje preklaplja med kodi, prav tako pa smo upoštevali, da je materni jezik otrokom v pomoč pri učenju drugega jezika (Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole, 2012).

Velik poudarek smo dali oblikovanju spodbudnega večjezičnega in večkulturnega okolja: pozdravi v več jezikih na vidnem mestu, vidni posterji, nove besede, vreča skritih besed, ki so nastajale ob različnih temah, značilnosti kulturnih okolij, iz katerih prihajajo otroci – fotografije družin, zanimivi družinski predmeti, predstavitev pesmic, zgodbic iz drugih kulturnih področij. Knjižni kotiček smo obogatili s tujo literaturo glede na strukturo priseljencev. Spodbujali smo pozitivno klimo v skupini, socialno vključenost in razvijali občutek pripadnosti preko socialnih iger, rajalno-gibalnih iger, masaž, joge, praznovanj rojstnih dni, jutranjih pesmi, podajanja energije ... V sodelovanju z multiplikatorko smo enkrat tedensko izvajali delavnice Spodbujanje prijaznosti. Izpeljali smo tudi zaključno srečanje Igre brez meja (medpodročno povezovanje – področje gibanja z ostalimi področji).

3 KAKO NAPREJ?

Želimo si živeti vrednote, v katere verjamemo, ozaveščati drug drugega, da smo kot pedagoški delavci dolžni svoje metode prilagajati posamezniku, se učiti in priznati svojo ranljivost. Opaziti moramo vsakega otroka, se zanj truditi, mu pomagati pri izgradnji lastne identitete, ga spodbujati in prepoznavati njegove želje, potrebe, stiske. O strahovih se moramo pogovarjati in skupaj načrtovati rešitve, ki bodo dolgoročne in učinkovite, sprva vsaj na nivoju oddelka, nato na ravni zavoda. Želimo si povezovanja z lokalno skupnostjo, vključevanja posameznikov, poslušanja za drugačnost in kulturno pestrost.

Zavedamo se namreč, da je včasih potrebno zelo malo in da so že majhni koraki dovolj, da se olajša začetek, prehod, uvažanje otrok in s tem posameznih sprememb. Že s tem, ko pokažemo voljo za minimalno prilagoditev, sporočamo, da nam je mar. Če bodo starši čutili ob vključitvi otroka v vrtec oporo, razumevanje, pripravljenost na sodelovanje, poslušanje njihove potrebe, bodo v otrocih zasejali seme varnosti, sprejetosti, ljubezni, čustvene toplote.

Vse to se bo odražalo v vrtčevskem okolju. To bo tako skupaj z vsemi deležniki postalo vrt raznolikosti, kjer lahko raste vsak – v svojem tempu, na svoj način, z oporo in podporo ostalih. Naš skupni dolgoročni cilj je tako, da bodo otroci nekoč postali strpnejši odrasli in bo družba v prihodnosti bolj odprta za druge kulture, jezike, običaje in bomo raznolikost sprejemali kot nekaj, kar družbo bogati, ne pa omejuje.

4 SKLEP

Projekt Izzivi medkulturnega sobivanja je v naš zavod zagotovo prinesel pozitivne spremembe na področju sodelovanja s starši in dela z otroki priseljenci. Izboljšuje socialno vključenost otrok priseljencev, omogoča mehek prehod iz družinskega okolja v vrtec, zmanjšuje stigmatizacijo priseljencev, vpliva na prilagoditve učnega okolja in je korak k sodelovanju in povezovanju institucij znotraj lokalne skupnosti za dvig kakovosti vzgoje in izobraževanja vseh predšolskih otrok. Gradiva, seminarji, usposabljanja, konference in ne nazadnje tudi individualiziran načrt aktivnosti nam nudijo ogrodje in strokovno podporo, ki jo strokovni delavci še kako potrebujemo, ko se na profesionalni poti soočamo z novimi izzivi.

5 VIRI IN LITERATURA

Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (2018). Ljubljana: ISA institut. Pridobljeno s <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2018/09/Predlog-programa-dela-z-otroki-priseljenci.pdf>.

Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (2012). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

VRTEC KOT VKLJUČUJOČE OKOLJE

Aleksandra Strašnik, dipl. vzg. pred. otrok

Vrtec Slovenske Konjice

aleksandra.strasnik@guest.arnes.si

POVZETEK

V šolskem letu 2020/2021 smo bili med vrtci, ki so uvajali in preizkušali dopolnitve predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, ki so ga pripravili v projektu Izzivi medkulturnega sobivanja. Pomembna cilja sta bila poglobitev dobrega sodelovanja s starši priseljenci in učenje slovenščine kot drugega/tujega jezika pri otroku. Poleg dobre integracije v oddelke in učenja slovenskega jezika smo si kot cilj postavili tudi sprejemanje kulturne različnosti, identitete in krepitev pozitivne samopodobe. Cilje smo dosegali s pomočjo raznolikih dejavnosti, ki so zastopala vsa kurikularna področja in so otrokom omogočala aktivno raziskovanje, sodelovanje, preizkušanje, udejstvovanje in igro.

Ključne besede: identiteta, jezik, medkulturnost, priseljenci, otrok

1 UVOD

Spodbudna in varna klima v oddelku je v sodobnih kurikulumih opredeljena kot ključna za uspešen razvoj in učenje otrok (Batistič Zorec, 2008), prav tako pa bogato in spodbudno učno okolje omogoča stike med pripadniki različnih kultur in pripomore k premagovanju ovir v komunikaciji, zmanjšanju predsodkov in stereotipov (Vižintin, 2017).

Kurikulum za vrtce (1999) v svojih ciljih med drugim opredeljuje odprt, fleksibilen kurikulum s pestro, raznoliko in hkrati uravnoteženo dejavnostjo na vseh področjih, možnost individualnosti, drugačnosti in izbire, prav tako pa pogoje za večje ozaveščanje, izražanje skupinskih razlik, dvig medosebnih interakcij v relaciji med otroki, med otroki in odraslimi, izboljšano informiranje in sodelovanje s starši. Cilji so podprti z načeli in izhodišči, smernicami o otrokovem razvoju, dnevni rutini, odnosi med otroki, odraslimi in starši, organizaciji prostora.

2 VRTEC KOT VKLJUČUJOČE OKOLJE

Vrtec mora biti okolje, ki vključuje vse otroke. Vižintin (2017, 184) poudarja pomen sedmih kriterijev, ki v medsebojni povezavi omogočajo razvoj medkulturne vzgoje in izobraževanja.

To so:

- »medkulturnost kot pedagoško-didaktično načelo,
- sistemska podpora pri vključevanju otrok priseljencev,
- učitelji z razvijajočo se medkulturno zmožnostjo,
- razvoj zavedanja o večkulturni družbi pri vseh učnih predmetih,
- medkulturni dialog na šoli,
- sodelovanje s (starši) priseljenci,
- sodelovanje z lokalno skupnostjo.«

Medkulturalizem spodbuja medkulturni dialog, interakcije, medsebojno spoznavanje in sodelovanje. Ti procesi naj bi vplivali na oblikovanje določenih novih, skupnih vrednot, ki gradijo občutek pripadnosti, povezanosti med posameznimi kulturnimi skupinami (Vižintin, 2017).

2.1 SPORAZUMEVANJE, SOCIALNE INTERAKCIJE IN IGRA V VRTCU

V človekovem razvoju je govor zelo pomemben, saj predstavlja orodje za oblikovanje človeka kot posameznika (individualna funkcija govora), hkrati pa je to tudi orodje za komunikacijo z okoljem (družbena funkcija govora) (Marjanovič Umek, 1990).

Učenje jezika pri otrocih poteka tudi skozi igro. To je dejavnost, v kateri otroci preživijo večino časa. Klasifikacija igre se med avtorji razlikuje, večinoma pa jo delijo v tri skupine, in sicer na (Marjanovič Umek, 2008):

- funkcijsko igro,
- simbolno igro, ki je najbolj značilna v obdobju otrokovega zgodnjega otroštva (v simbolni igri se prepletajo otrokova fleksibilnost v mišljenju, predstavnost, reverzibilnost mišljenja, dekontekstualizacija, metaspoznavne zmožnosti, metajezikovno zavedanje in raba govora v različnih govornih položajih; najvišja oblika simbolne igre je igra vlog),
- igro s pravili, skozi katere se navadno izražajo določeni kulturno preneseni načini igranja. Igre s pravili imajo dve funkciji, pomembni za uravnavanje socialnega vedenja, to sta socialna integracija in socialna diferenciacija.

Igre, predvsem simbolne, pozitivno vplivajo na razvoj otrok, kar se kaže v spontanem verbalnem izražanju v sociodramski igri, porastu socialnih interakcij in napredku v različnih spretnostih, bogatejšem besednjaku, bolj kompleksnem jeziku, emocionalni izraznosti, samozavedanju in povišani zmožnosti sodelovalnega učenja (Singer in Siger, 1990, v Bahovec Kavčič in Marjanovič Umek, 2001).

3 DEJAVNOSTI PRI VKLJUČEVANJU OTROK PRISELJENCEV

V okviru projekta Izzivi medkulturnega sobivanja smo krepili odnose s starši priseljenci in otrokom, vključenim v oddelok. Oblikovali smo akcijski načrt sprememb v Vrtcu Slovenske Konjice, ki je obsegal več vsebinskih sklopov, in sicer:

- pripravo na sprejem otrok in staršev,
- pogovor z otrokom in staršem ob sprejemu,
- individualni načrt aktivnosti z začetkom uvajanja otroka v vrtec,
- ohranjanje in vključevanje izvirnega jezika in (začetno) učenje slovenščine,
- vključujoče, spodbudno, večkulturno okolje v vrtcu in lokalni skupnosti.

Na ravni vrtca sta prva dva cilja izvajala vodstvo in svetovalna služba, ostale opredeljene vsebinske sklope pa smo uresničevali na ravni oddelka.

3.1 SPREJEM OTROK V ODDELEK

V oddelok je bilo v septembru vključenih 24 otrok, med katerimi je bila tudi deklica, katere materni jezik je srbščina. Vsi so bili zvedavi, aktivni in vedoželjni in zelo so jih pritegnile raznovrstne dejavnosti in igre. Na podlagi tematskih sklopov smo načrtovali dejavnosti, ki so karseda enakovredno zastopale področja kurikula, hkrati pa upoštevali tudi potrebe, interese in želje otrok in posebnosti okolja.

Na začetku skupne poti smo gradili temelje; se spoznavali, odkrivali naše želje in pričakovanja, utrjevali dnevno rutino, na podlagi nje pa krepili samostojnost otrok in s tem pozitivno samopodobo.

3.2 INDIVIDUALNI NAČRT AKTIVNOSTI

Prvi cikel izpolnjevanja individualnega načrta aktivnosti (INA) za deklico iz tuje govoreče družine je bil izveden v začetku šolskega leta. Deklica je vrtec obiskovala že četrto leto, njeno počutje v vrtcu smo ocenili kot pozitivno, kar je izkazovala skozi interakcije, vključevanje, sprejemanje otrok in odraslih.

V drugem ciklu izpolnjevanja obrazca INA smo med medsebojno izmenjavo opažanj zaznali spremembo njenega počutja. Deklica se je namreč zavedala razlike v jezikih, zato so se pri njej ob različnih priložnostnih kazali negotovost, neugodje in tudi občutek sramu. V domačem okolju se je z družino pogovarjala v maternem jeziku, v slovenskem jeziku pa se je sporazumevala le, ko je bila v interakciji s slovensko govorečimi osebami.

Starši so izrazili željo, da bi se deklica izpopolnila v znanju slovenščine do vstopa v šolo, in razmišljali so o odlogu šolanja. Prvotni cilj poglobljeno sodelovanje z družino smo tako na podlagi opažanj razširili in preoblikovali v naslednje:

- izvedba načrtovanih in priložnostnih dejavnosti, ki bodo spodbudile aktivnost deklice (v skladu s pričakovanji staršev, tj. učenje slovenskega jezika),
- krepitev pozitivne samopodobe, sprejemanje različnosti in njene kulturne identitete,
- dodatno spodbudno učno okolje.

V uvajalnem obdobju smo se posvetili predvsem spoznavanju otrok s pomočjo igre, vzpostavljanju in vzdrževanju stikov, grajenju pozitivne klime v oddelku, pozitivne samopodobe in samostojnosti.

Sliki 1 in 2. Medsebojna pomoč kot element grajenja pozitivne klime v oddelku

V procesu doseganja zastavljenih ciljev smo izhajali iz celostnega načrtovanja tematskih sklopov, kar je v praksi pomenilo, da smo teme in predvidene načrtovane dejavnosti skušali oblikovati tako, da so bila v posameznem tematskem sklopu zajeta karseda enakovredno vsa področja, otroke smo motivirali s pestrimi vsebinami in jih podkrepili z različnimi aplikacijami, pripomočki (slikovno gradivo, pesmi, videoposnetki, petje, deklamacije, gibalne igre s petjem – bansi, gibalne igre s pravili, socialne igre, igre opazovanje, prstne igre, dotikalne igre, aktivno raziskovanje snovi, predmetov in okolja).

Slike 3, 4 in 5. Aplikacije za grajenje dnevne rutine Danes v vrtcu, Moj dan v vrtcu in Za dober dan ti dam

Dejavnosti smo izvajali tako, da so temeljile na izkušenjskem učenju, bogatem učnem okolju, aktivnosti otrok in možnosti večplastnega raziskovanja teme.

Upoštevali smo pomemben vidik motivacije, interesa otrok, kar je bilo tudi vodilo pri izvajanju in prilagajanju predvidenih tem. Vključevali smo izvorni jezik, poučevali slovenščino in znanje utrjevali ter oblikovali spodbudno večkulturno okolje. Z dejavnostmi, aplikacijami in sodelovanjem so bili elementi zastopani tako v oddelku, kjer se je izvajal projekt, kot tudi širše, saj smo zaposlene postopno seznanjali z vsebinami in krepili medkulturne kompetence z obeležitvijo svetovnega dne medkulturne raznolikosti za dialog in razvoj.

Slike 6, 7 in 8. Spodbudno učno okolje: učne aplikacije

4 SKLEP

Dobra socialna klima v oddelku in prijetno, spodbudno, bogato učno okolje je bistveno za dobro počutje posameznika. Na fotografijah predstavljene aplikacije smo dnevno uporabljali pri vzgojnem delu. Otrokom so pomagale pri vzpostavljanju dnevne rutine, na nevsiljiv način so ob rabi aplikacij utrjevali elemente in slednje poimenovali. Prav tako se je krepila socialna klima v oddelku z jutranjim preštevanjem, pozdravčki, stikom ob prihodu v oddelk ipd. Aplikacije smo izdelovali skupaj z otroki, da so preko lastne aktivnosti še bolj doživeli vsebino in jo ponotranjili. Deklica se je po poletni odsotnosti v vrtčevski vsakdan hitro uspešno vključila, nekaj izzivov je bilo le pri rabi jezika, kjer pa smo ji nudili podporo in po potrebi pomoč. Za premostitev smo vključevali otrokom zabavne momente medsebojne pomoči, kar pa je vplivalo na socialne vezi, komunikacijo, pripadnost in sklepanje »prijateljstev«.

Ko smo gradili dnevno rutino, smo postopoma skozi igro, z raznolikimi pristopi in dejavnostmi nadgrajevali tudi tematske sklope. Načrtovali smo jih tako, da smo upoštevali načela predšolske vzgoje in so bila zajeta vsa kurikularna področja.

Spoznavanje sebe, svojih zmožnosti, znanj, spretnosti in sposobnosti smo izvajali s pomočjo dejavnosti v igralnici in na prostem, ob raziskovanju raznovrstnih materialov, živih bitij, eksperimentov in iger; ob tem so otroci postajali vse bolj samozavestni, aktivni. Deklica je bila aktivna, zvedava, v dejavnosti se je vključevala sproščeno, brez zadržkov, v procesu se je učila in spodbujala tudi ostale, njena samozavest je rastla, z usvajanjem vse več besed pa je bila tudi bolj suverena v komunikaciji. Velik del raziskovanja smo prelili na papir, v izdelke. Zaupanje vase je z vsako dejavnostjo rastlo; ob doživljanju uspeha pa tudi interes.

Po izvedenih modulih usposabljanja, ki so bili izpeljani v okviru projekta Izzivi medkulturnega sobivanja in vnašanja sprememb na ravni vrtca, se je začel kazati bistven napredek tudi pri dekličinem sprejemanju kulturne identitete. Ob opazovanju otrok, ki so uživali v vsebinah v njenem maternem jeziku, je prešla od občutkov neugodja in sramu ob interferencah do izražanja veselja, zadovoljstva in ponosa ob tovrstnih dejavnostih.

Vižintin (2017, str. 46) pravi, da »[o] medkulturni družbi govorimo, kadar prihaja med različnimi kulturnimi, etničnimi, jezikovnimi, verskimi idr. skupnostmi znotraj družbe ne le do strpnosti, ampak tudi do spoštljivega, enakovrednega sodelovanja«. Vrtec kot varno, spodbudno okolje tvorimo vsi – otroci, starši in vzgojitelji, zato je pomembno medsebojno zaupanje, spoštovanje, sprejemanje in sodelovanje.

5 VIRI IN LITERATURA

- Bahovec Kavčič, T. in Marjanovič Umek, L. (2001). *Otroška igra*. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Psihologija otroške igre: od rojstva do vstopa v šolo* (str. 33–46). Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Batistič Zorec, M. (2008). Socialne interakcije v vrtcu z vidika subjektivnih teorij. V M. Čas (ur.), *Socialne interakcije v vrtcu* (str. 22–27). Ljubljana: Supra.
- Kurikulum za vrtce* (1999). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Marjanovič Umek, L. (1990). *Mišljenje in govor predšolskega otroka*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Marjanovič Umek, L. (2001). *Igra predšolskega otroka*. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Psihologija otroške igre: od rojstva do vstopa v šolo* (str. 69–83). Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Marjanovič Umek, L. (2008). *Sodoben vrtec: Možnosti za otrokov razvoj in zgodnje učenje*. Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni inštitut Filozofske fakultete.
- Vižintin, M. A. (2017). *Medkulturna vzgoja in izobraževanje: vključevanje otrok priseljencev*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.

ZAČETNO UČENJE SLOVENŠČINE V VRTCU

Daniela Žvokelj, dipl. vzg.

Vrtec Vrhnika

daniela.zvokelj@vrtec-vrhnika.si

Alenka Mravljak Rudež, prof. geog. in dipl. soc. kult.

Vrtec Vrhnika

alenka.mravljak-rudez@vrtec-vrhnika.si

POVZETEK

V šolskem letu 2020/2021 smo bili med vrtci, ki so uvajali in preizkušali dopolnitve predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, ki so ga pripravili v projektu Izzivi medkulturnega sobivanja. Pomembna cilja sta bila poglobitev dobrega sodelovanja s starši priseljenci in učenje slovenščine kot drugega/tujega jezika pri otroku. Poleg dobre integracije v oddelek in učenja slovenskega jezika smo si kot cilj postavili tudi sprejemanje kulturne različnosti, identitete in krepitev pozitivne samopodobe. Cilje smo dosegali s pomočjo raznolikih dejavnosti, ki so zastopala vsa kurikularna področja in so otrokom omogočala aktivno raziskovanje, sodelovanje, preizkušanje, udejstvovanje in igro.

Ključne besede: identiteta, jezik, medkulturnost, priseljenci, otrok

1 UVOD

Vsako leto smo v vrtcih soočeni z izzivi, ki jih prinašajo tujejezični otroci. Vzgojitelji se zaradi tega pogosto znajdemo v stiski, saj opažamo pomanjkanje teoretičnega in praktičnega znanja dela z otroki priseljenci. Zaradi tega smo se odločili, da se aktivno vključimo v preizkušanje in evalvacijo Dopolnitve predloga programa dela z otroki priseljenci na področju predšolske vzgoje, ki je potekalo v okviru projekta Izzivi medkulturnega sobivanja. Najprej smo se lotili sistematičnega opazovanja otrok. Za vsakega tujejezičnega otroka smo izdelali individualni načrta aktivnosti, ki smo ga uporabljali celo leto. Na ravni vrtca smo se povezali v tim za multikulturnost in iskali poti, kako otroke priseljence čim bolj vključiti v oddelek.

2 INDIVIDUALNI RAZGOVOR S STARŠI

Pri uspešnem vključevanju vseh otrok v vrtce je pomemben prvi stik z družinami. Pri tujejezičnih otrocih še toliko bolj. Pomembno je, da s starši vzpostavimo pristen odnos, saj nam to utira pot k uspešnemu vključevanju otroka v skupino. Starši morajo začutiti spoštovanje in sprejemanje. Pri tem pazimo, da ne podajamo lastnih mnenj in sodb o njihovih življenjskih navadah, temveč jim prisluhnemo, vprašamo za nasvet in skupaj sodelujemo pri skrbi za otroka (Tankersley idr., 2013). Ves čas se moramo zavedati, da je prvi jezik otroku najpomembnejši, pri čemer so nam lahko v veliko pomoč starši. Pri učenju novega jezika je pomembno znanje maternega jezika, saj ta predstavlja temelj za učenje drugih jezikov. Otrok s tem razume in pozna svojo vlogo in vlogo okolice v sporazumevanju, a tudi samo strukturo jezika (Baloh, 2015).

Ko se je deklica vključila v skupino, je bila ta formirana že od prejšnjega vrtčevskega leta in s septembrom so se ji priključili štirje otroci iz drugih oddelkov. Čeprav je bila prej v vrtcu približno pol leta, smo opravili z mamo individualni razgovor. Mama je povedala, da deklica nima težav z obiskovanjem vrtca in rada prihaja v družbo sovrstnikov. Povedala je tudi, da njena hči razume slovenski jezik, a govori samo posamezne besede. Pri mami ni bilo opaziti posebnih skrbi. Oče je že pred prihodom preostale družine živel v Sloveniji in družinski člani so se mu pridružili, ko jo bila starejša deklica stara tri leta. Mama ne govori in slabo razume slovenski jezik. Očeta v vrtcu do danes še nismo videli.

3 VLOGA VZGOJITELJA

Za uspešno delo s tujejezičnimi otroki je ključno, da vzgojitelji nismo zgolj tisti, ki znanje posredujemo, temveč smo jim tudi vzor. Potrebno je, da znotraj in zunaj skupine otrok ustvarjamo pravično, odgovorno in medkulturno sprejemanje in delovanje posameznikov v družbi (Baloh, 2019). Prvi korak k temu je, da se vzgojitelji zavedamo lastnih predsodkov in stereotipov in jih ozavestimo. Slednje nam omogoča senzibilnost pri vključevanju tujejezičnih otrok na vrednostno nevtralen način (Tankersley idr., 2013). Pri tem je treba upoštevati, da smo vzgojitelji tisti, ki s svojo medkulturno zmožnostjo razvijamo in vplivamo na medkulturno zmožnost otrokovih sovrstnikov in širše okolice. Ta nam ni dana, temveč jo moramo razvijati in vzdrževati celo življenje (Vižintin, 2014).

Največji izziv pri vključevanju tujejezične deklice nam je predstavljala skupina, v katero se je vključevala. V njej je že bilo vključenih deset tujejezičnih otrok. Na neki način je bila to za deklico olajševalna okoliščina, saj je lahko našla nekoga, ki je govoril njen jezik. Za nas pa se je to kazalo kot težava pri usvajanju jezika od sovrstnikov. Pomanjkanje komunikacije v drugem jeziku lahko otroku upočasni usvajanje in učenje drugega jezika, saj je v skupini otrok učenje od sovrstnikov zelo pomembno. Hkrati se s tem zmanjšata tudi motivacija in potreba po uporabi slovenskega jezika. Vse to je od nas zahtevalo dodatno opazovanje in skrbno načrtovanje posameznih dejavnosti.

4 UČENJE JEZIKA

Razvoj dvojezičnosti pri otrocih poteka v treh fazah. V prvi fazi otrok oblikuje en leksikalni sistem. Jezikov ne razlikuje, ampak oba dojema kot enega. V drugi fazi jezika razlikuje, vendar pri govoru uporablja enaka slovnična pravila pri obeh. Vsaka beseda v prvem jeziku ima besedo in pomen v drugem jeziku. Besedne zveze so sestavljene samo iz enega jezika. Otrok zmore prevajati in se zaveda dvojezičnosti. V tretji fazi pa otrok govori dva jezika, pri katerih uporablja različni slovnici in besednjaka (Marjanovič Umek in Fekonja, 2004). Poznavanje navedenih faz nam omogoča dolgoročno spremljanje napredka, saj je proces učenja drugega jezika dolgotrajen.

Pri učenju jezika se mora otrok najprej dobro počutiti v skupini. Vključiti ga moramo v rutino in vse dejavnosti v skupini. Pri govorjenju večkrat ponovimo posamezne fraze in govorimo o dogodkih, ki so aktualni, saj otrok na tak način pridobiva pomen posameznih besed. Ob otrokovem začetnem govoru mu začnemo počasi širiti besedišče. Otroka ob neverbalni komunikaciji spodbujamo, da verbalno izraža svoje želje in potrebe v skladu s svojimi jezikovnimi zmožnostmi (Tabors, 1997, v Rutar, 2014). Vsemu zapisanemu smo sledili ves čas bivanja v vrtcu. Cilj vzgojitelja je vedno uspešna vključitev tujejezičnega otroka v skupino in posledično v širšo družbo. Otroci usvajajo jezik nenačrtno, spontano, v različnih socialnih okoljih in interakcijah, učenje jezika pa poteka načrtno, običajno v strukturiranih okoljih, npr. v vrtcu. Na oba načina razvijamo otrokovo sporazumevalno zmožnost. Seznanjanje z jezikom je tretji proces, ki ima vpliv na sporazumevalno zmožnost, v katerem otrok ozavešča, da poleg prvega jezika obstaja tudi drugi jezik. Gre predvsem za raven prejetja, poslušanja jezika in ne poteka spontano, temveč načrtno. Vse to vpliva na vlogo vzgojitelja, ki mora skrbno načrtovati dejavnosti, vsebine in oblike dela, ki bodo otroku omogočile seznanjanje, usvajanje in učenje drugega jezika. Ključno je zavedanje, da se ne moremo zanašati na naključno in spontano usvajanje jezika. Pomembna je tudi otrokova motivacija za učenje jezika in razvijanje sporazumevalnih zmožnosti (Baloh, 2015 in 2019).

4.1 INDIVIDUALNO DELO S SLIKOVNIMI KARTICAMI

Delo s tujejezičnimi otroki je potekalo trikrat tedensko vse leto. Najprej smo delali v manjših skupinah, vendar se to ni izkazalo za uspešno, saj so dominantnejši otroci preglasili ostale, ki potem niso aktivno sodelovali, ampak so bili zgolj opazovalci. Tako smo se odločili za individualni pristop. Pri delu smo uporabljali različen didaktični material (Začetno učenje slovenščine – slikovno gradivo, Cicido – slikovni material, ABC-igralnica, otroške slikanice itd.). Najprej smo se dela lotili v igralnici, kar pa se ni izkazalo za najboljše, saj so tujejezični otroci nesamozavestni in tihi pri govoru, hrup v igralnici pa je bil precej moteč. Zaradi tega smo poskušali večkrat izvajati delo v drugih prostorih vrtca, npr. v telovadnici, na hodniku, v prehodni igralnici. Če je bil otrok prisoten zgodaj zjutraj ali popoldan, ko je bilo v skupini manj otrok, smo ta čas izkoristili za delo z njim. Otrokom je bilo individualno delo všeč in so vedno pokazali zadovoljstvo, ko smo jih povabili. Hkrati je bil tak način dela odlična priložnost za povezovanje z otrokom, grajenje odnosa, vzpostavljanje zaupanja in varne navezanosti. Naš cilj je bil zgodnje učenje slovenščine in vzpostavitev pristnih odnosov z otrokom. Oba zastavljena cilja smo uresničili. Na podlagi individualnega dela so otroci pokazali napredek na jezikovnem področju, kar jim je pomagalo tudi pri vključevanju v skupino. Eden od pokazateljev je bilo otrokovo besedišče, saj smo pri njegovem govoru začeli zaznavati vedno več slovenskih besed. Tako smo npr. s pomočjo kartic večkrat poimenovali korenje, kar je otrok vztrajno poimenoval v bosanskem jeziku. Nekega dne pa je med malico povedal, da bi jedel korenje. To je bilo pozneje opaziti pri več besedah.

Ugotovili smo, da je individualno delo primeren način za začetno učenje slovenskega jezika, ki hkrati ponuja dodatno priložnost za vzpostavljanje odnosa z otrokom. S tem otrok pridobi pozitivno izkušnjo, ki pomembno vpliva na motivacijo pri učenju in rabi jezika.

4.2 SOCIALNE IGRE

Že pri pisanju letnega delovnega načrta in individualnega načrta aktivnosti smo se zavedali, da bomo odnose med otroki poskušali vzpostaviti in krepiti s pomočjo socialnih iger. Odločili smo se za socialni igri zeleni krokodil in osliček, kdo te jaha. Uporabili smo tudi rajalne igre (bela, bela lilija) in elementarne gibalne igre (kdo se boji črnega moža, mačka in miš, lisička, kaj rada ješ). Naš cilj je bil, da otroci aktivno sodelujejo pri naštetih igrah in se izražajo v slovenskem jeziku. Pri tujejezičnih otrocih je bilo najprej opaziti, da niso želeli aktivno sodelovati in govoriti z ostalo skupino. Ker smo bili pri igrah vztrajni in smo jih ponavljali večkrat tedensko, je bil po dobrem mesecu že opazen napredek. Otroci so najprej začeli ponavljati slovenske besede za vzgojiteljico, pozneje pa so se trudili samostojno sodelovati. Na začetku je bilo opaziti strah pred izpostavljenostjo in zaskrbljenost, ali bodo povedali pravilno.

Ob koncu šolskega leta deklica že samostojno in suvereno sodeluje v vseh igrah, kar kaže na to, da smo zastavljene cilje uresničili. Z omenjenimi igrami smo krepili tudi odnose med otroki in njeno samozavest.

4.3 USVAJANJE IN IZREKANJE PREPROSTIH IZŠTEVANK

Načrtovali smo, da bomo med letom usvajali različne izštevanke. Slikovno smo jih podkrepili in jih postavili na vidno mesto v igralnici. Običajno smo jih usvajali skupaj v jutranjih krogih, ponavljali pa ob različnih priložnostih, npr. štetjev koloni, nastopanje pred zelenim mikrofonom, na sprehodih, v naravnem kotičku. Naš cilj je bil, da otroci ob slikovni opori samostojno izrekajo izštevanke. Pomembno se nam je zdelo, da tujejezični otroci niso prevečkrat izpostavljeni, zato smo dejavnosti izvajali s celotno skupino. Želeli smo, da spoznajo, kako lahko slikovno oporo uporabijo kot pomoč pri samostojnem usvajanju izštevanke.

Deklica je tako sama izrazila željo, da pred celotno skupino pove izštevanko. Pri govoru je bila glasna in večino besed izrekala pravilno. To je za nas eden od pokazateljev napredka pri začetnem učenju slovenščine in dobrega in varnega počutja v skupini.

4.4 DELO V SKUPINAH

Naš cilj je bila socialna vključenost otrok v skupino in občutek pripadanja. Za dosego cilja smo načrtovali delo v skupinah, tako da je bila deklica v stiku s slovensko govorečimi otroki. Sprva je bila v svoji skupini zgolj opazovalka, sedaj pa je že opaziti aktivno sodelovanje.

Tako obliko dela uporabljamo predvsem pri dejavnostih, ki od otrok zahtevajo medsebojno sodelovanje, komunikacijo, prilagajanje, samostojnost in raziskovanje. Izbrali smo jo predvsem zaradi socialne vključenosti in priložnosti učenja od sovrstnikov. Delo v skupinah prav tako pozitivno vpliva na povezanost otrok.

5 SKLEP

Vključevanje tujejezičnih otrok v vrtce je proces, ki od vzgojitelja zahteva veliko znanja. V predstavljenem primeru lahko ugotovimo, da smo dejavnosti in vsakodnevno bivanje v vrtcu načrtovali in izvedli na način, ki je bil ustrezen za otroka, ki se je vključeval. Pomembno je bilo, da smo bili pozorni na njegovo počutje in delovanje v skupini, opaženo pa uporabili pri načrtovanju in izvedbi dejavnosti. Zdelo se nam je nujno, da najprej vzpostavimo primeren odnos z družino in pridobimo otrokovo zaupanje. S tem smo postavili dobre temelje za nadaljnje delo in motivacijo za učenje jezika. Pri individualnem delu smo se lahko otroku posvetili, ga bolje spoznali in začeli poučevati slovenski jezik. Ko je bil že viden napredek (uporaba vsaj nekaj slovenskih besed in boljše razumevanje jezika), smo ocenili, da je čas za učenje od sovrstnikov. Tako smo otroka postavili v različne situacije, kjer je moral uporabljati slovenski jezik. S tem smo prešli od individualizacije k diferenciaciji pri učenju jezika. Otrokove sporazumevalne zmožnosti so se razvijale preko usvajanja, učenja in seznanjanja z jezikom (Baloh, 2015). V prihodnje bomo dali tudi poudarek na ohranjanje maternega jezika otrok priseljencev, saj to neposredno vpliva na učenje drugega jezika.

6 VIRI IN LITERATURA

- Baloh, B. (2015). *Spodbujanje pripovedovanja v večkulturnem in večjezičnem okolju*. Pridobljeno s <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2013/11/Priro%C4%8Dnik-za-izvajanje-programa-UVOP1.pdf>.
- Baloh, B. (2019). *Kurikularno področje jezik v vrtcih v čezmejnem prostoru v slovenski Istri in na Tržaškem*. Pridobljeno s https://centerslo.si/wp-content/uploads/2019/10/Obdobja-38_Baloh.pdf.
- Marjanovič Umek, L. in Fekonja, U. (2004). Razvoj govora v zgodnjem otroštvu. V L. Marjanovič Umek in M. Zupančič (ur.), *Razvojna psihologija* (str. 315–333). Ljubljana: Založba Rokus.
- Rutar, S. (2014). Večjezično učenje in poučevanje kot načelo inkluzivne prakse. *Sodobna pedagogika*, 65 (131), 22–36.
- Tankersley, D., Vonta, T., Brajkovič, S., Handžar, G., Sabaliauskiene, R., Trikič, Z. in Rimkiene, R. (2013). *Od teorije k praksi: vodnik po pedagoških področjih kakovosti ISSA*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Vižintin, M. A. (2014). Model medkulturne vzgoje in izobraževanja: za uspešnejše vključevanje otrok priseljencev. *Dve domovini: razprave o izseljenstvu*, 40 (2014), 71–89.

SPREJEM IN DOBRODOŠLICA ZA OTROKE IN STARŠE

Tanja Jeseničnik, uni. dipl. ped. in prof. teol.
Druga osnovna šola Slovenj Gradec
tanja.jesenicnik@druga-os.si

POVZETEK

Prispevek izpostavlja temeljno človeško potrebo po sprejetosti in pripadanju kot izhodišče pri prvih stikih s starši in učenci priseljenci in nakazuje, kako lahko z dobrim začetkom olajšamo prvo stisko, se povežemo, pridobimo zaupanje in sodelovalen odnos s starši in otroki. Poudarjeno je, na kaj moramo biti pri vzpostavljanju partnerskega odnosa s starši priseljenci posebej pozorni, opredeljena pa je tudi vsebina dobrodošlice za otroke in starše. Slednja predstavlja pomemben korak pri integraciji celotne družine, šola pa označuje most med družinami priseljencev in lokalnim okoljem.

Ključne besede: dobrodošlica, učenci priseljenci, vključevanje staršev

1 UVOD

Vsak izmed nas se je že kdaj znašel v novi, nepoznani situaciji z nepoznanimi ljudmi. Občutki, ki nas takrat prevevajo, so strah, negotovost, nelagodnost, vznemirjenje. Prisotna so lahko tudi prijetna čustva, npr. pričakovanje. Poleg močnih čustev je v novi situaciji pogosto prisotna tudi velika želja, da bi se predstaviti v najboljši luči. Začenjamo na novo in pred seboj imamo vse možnosti. Diskrepanca med željo in zmožnostjo realizacije pa je včasih zelo velika. In prav to nemoč mnogokrat izkušajo priseljenci, ki delajo svoje prve korake v novi državi. H kupu neugodnih čustev se pridružuje še dejstvo nerazumevanja jezika, nepoznavanje sistema in ljudi.

»Občutek pripadanja ter socialna vključenost sta med temeljnimi človekovimi potrebami. Medsebojni odnosi, ki temeljijo na sprejemanju in podpori, so predpogoj za uspešno učenje in delo« (Rutar, 2018, str. 7). To potrjujejo številni avtorji, ki so v svojih raziskavah prišli do pozitivne korelacije med občutkom sprejetosti in učno uspešnostjo (Lesar, 2009). Ko smo spraševali otroke priseljence, kaj jih je ob vstopu v novo okolje najbolj skrbelo, so bili najpogostejši odgovori naslednji: Ali bom imel prijatelje? Ali mi bo kdo pomagal? Ali bom kaj razumel? Prvo mesto v celotnem procesu integracije zavzema namreč občutek sprejetosti. Zelo pomembno je, da se strokovni delavci v šoli zavedamo te stiske ob prvih korakih in osrednje vloge občutka sprejetosti. Z dobrim začetkom olajšamo prvo stisko, se povežemo, pridobimo zaupanje in sodelovalen odnos s starši in otroki. Tako lahko velikokrat preprečimo morebitne kasnejše nesporazume zaradi razlik v šolskih sistemih in kulturah, ustvarimo varen prostor in partnerski odnos. Prav ta partnerski odnos med šolo in starši pa se pri učencih priseljencih mnogokrat pokaže kot ključen pri doseganju učnega uspeha in pomembno prispeva k vključitvi celotne družine v lokalno okolje. Šola kot stičišče je namreč lahko most med družinami priseljencev in okoljem in posledično pomemben dejavnik integracije celotne družine.

2 PARTNERSTVO S STARŠI

Specifično pri družinah priseljencev je, da so tudi starši praviloma v negotovi poziciji in potrebujejo sprejetost, oporo in opolnomočenje. Če želimo dati priseljencem resnično možnost, da se vključijo v našo družbo ne zgolj kot potrebna delovna sila, ampak kot bodoči aktivni državljani z znanjem in potenciali, potem sta sprejem in dobrodošlica za otroke in starše naš prvi korak. Kot navaja Rutar (2018), lahko posameznik prispeva k družbi le toliko, kolikor se sam počuti varnega in vrednega kot oseba in človek.

Pri vzpostavljanju partnerskega odnosa med šolo in starši ima osrednjo vlogo način komunikacije. Različni avtorji izpostavljajo naslednje:

- »VIZ pri stiku s starši otrok priseljencev spoštuje njihovo zasebnosti, kulturo, jezik, svetovni nazor in vrednote« (Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole, 2012, str. 21). To je predpogoj, da bomo v naših prizadevanjih po vzpostavitvi partnerskega odnosa pristni in bomo lahko uspešni.
- »Pri razvoju in udeležanju programov partnerstva med šolo, starši in lokalnim okoljem je pomembno, da imajo iniciativo učitelji« (Cankar, 2009, str. 15). Šola je potemtakem tista, ki vzpostavlja in vzdržuje komunikacijo.
- Komunikacija ne sme biti omejena na podajanje informacij, poučevanje ali pokroviteljstvo, temveč mora biti dvosmerna (Korošec, Podlesnik in Meden, 2018). Kot pedagoški delavci torej ne smemo nastopati iz pozicije moči.
- Svoje videnje sodelovanja mora šola predstaviti staršem na razumljiv način. »Šola je tista, ki mora in zmora prilagoditi sporočanje, da bo staršem jasno in enoznačno ter da bodo razumeli, kaj lahko imajo od soudeležbe v teh procesih« (Vec, 2009, str. 79).

Naj vse to konkretiziramo z besedami učiteljice: »Predlagam prijazen pristop, toplino, starši morajo začutiti predvsem, da so sprejeti. Ko to začutijo, [...] se jim odpre in so pripravljeni sodelovati« (Vižintin, 2013a, v Vižintin, 2017, str. 309).

3 SPREJEM IN DOBRODOŠLICA ZA OTROKE IN STARŠE

V osnovni šoli lahko starši vpišejo otroka kadarkoli med šolskim letom. Prvi stik in sam vpis je običajno individualen. Pri tem gre predvsem za izpolnitev obrazcev, soglasij. Hkrati pa se pri vpisu priseljencev pokaže potreba po dejavnostih, ki bi pripomogle k lažji in hitrejši integraciji. Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (2018) opredeljuje vključevanje kot proces, ki ga sestavlja več zaporednih faz. Prva med njimi sta sprejem in dobrodošlica za otroke in starše.

Tovrstno dobrodošlico organiziramo zadnje dneve pred začetkom novega šolskega leta, po potrebi pa tudi med letom (če se vpiše več učencev iz različnih družin). O tem seznanimo starše že pri vpisu, da lahko načrtujejo pravočasen prihod v Slovenijo.

Vsebino srečanja prilagodimo glede na situacijo (število učencev/družin, materne jezike, specifične učencev, čas v šolskem letu, specifične lokalnega okolja in šole itd.), načeloma pa vsebina zajema:

- individualni načrt aktivnosti (INA): osnovne informacije o učencu,
- srečanje z učenci tutorji in razredniki, ogled šole,
- prilagoditve pri pouku, preverjanju in ocenjevanju za učence priseljence v prvih dveh letih, intenzivni tečaj jezika za učence,
- pričakovanja do učencev in staršev,
- informacije o ponudbi v lokalnem okolju za starše in učence,
- pomoč pri izpolnitvi vseh potrebnih formularjev.

Izvedba dobrodošlice ne sme biti tehnične narave. Kot izhodišče je osebno srečanje z družinami, zato je priporočljivo, da na srečanje povabimo oba starša/družino. To je priložnost za spoznavanje drug drugega in začetek priprave individualnega načrta aktivnosti za učenca. V pogovoru s posameznim učencem in starši pridobimo osnovne informacije o učencu, njegovih močnih in šibkih področjih, izkušnjah dosedanjega šolanja, socialni vključenosti, znanju jezikov, pričakovanjih učenca, pogledih in pričakovanjih staršev ter njihovih morebitnih skrbih. V teh pogovorih mnogokrat spoznamo ozadje, ki pomembno vpliva na funkcioniranje učencev v vsakdanjih šolskih situacijah in nam bo v pomoč pri soočanju z njimi. Prav zato je pri razgovoru vključen razrednik.

Ključnega pomena je, kako si zastavimo izvedbo pogovora. Če želimo zgolj odgovore na vprašanja, se nam lahko zgodi, da ne bomo dobili relevantnih informacij, sploh pri introvertiranih učencih. Glede na situacijo torej presodimo, ali lahko informacije od učencev pridobimo v bolj neformalni obliki (npr. preko igre spoznavanja z učenci tutorji). V ta namen pripravimo preprost vprašalnik, ki ga že pred srečanjem damo učencem, da ga lahko izpolnijo doma ali v delu srečanja, ko staršem predstavljamo druge informacije.

Srečanje je priložnost, da učenci spoznajo vrstnike, ki so tudi sami imeli izkušnjo selitve v drugo državo, lahko pa tudi druge učence, ki imajo socialni čut. Z njimi se lahko poistovetijo in navežejo stik. Poleg vrstnikov spoznajo nekaj ključnih oseb na šoli (razrednika, svetovalno delavko, knjižničarko, ravnatelja ...). Z ogledom šole se orientirajo v prostoru. Vse te dejavnosti pripomorejo k pomiritvi neugodnih čustev in lažjemu vstopu v šolo na njihov prvi šolski dan. V prvem delu torej naslovimo občutek sprejetosti, ustvarimo varen prostor in jih orientiramo v prostoru. V drugem delu pa starše in otroke opremimo s poznavanjem šolskega besednjaka in sistema šole. Pomembnejše informacije so tiste, ki jih ostali učenci običajno pridobijo/obnovijo na prvi šolski dan.

Na tem mestu naj izpostavimo:

- sistem govorilnih ur in povabilo, da v začetku prihajajo redno – dogovor o načinu (hitre) komunikacije med razrednikom in starši,
- urnik (z izpisanimi imeni predmetov),
- opravičila v primeru izostanka od pouka, najava načrtovane odsotnosti,
- osnovna pravila hišnega reda (npr. telefon, copati, omarica ...),
- šolski koledar (počitnice, prazniki in dela prosti dnevi, delovne sobote),
- dnevi dejavnosti, tabori in ekskurzije, nivojske skupine, izbirni predmeti.

Na srečanju predamo veliko pomembnih informacij, za katere želimo, da jih novi učenci in njihovi starši razumejo, saj nam to olajša nadaljnje sodelovanje. Za jasno sporočilo moramo razmisliti, kako bomo premostili jezikovno oviro. Ocenimo, ali starši ali eden od njih dobro razume slovenski jezik. V nasprotnem primeru lahko povabimo starše, da na srečanje pripeljejo govornika obeh jezikov ali uporabimo druge vire v lokalnem okolju (to so lahko medkulturni mediator, skupnostni tolmač, posamezniki iz društva priseljencev, priseljenci, ki so že dlje časa v Sloveniji). Iščemo osebe, ki so zrele, zaupanja vredne, nevtralne. Kot strokovni delavci moramo zavračati možnost otroških prevajalcev. Na tak način pripomoremo k oblikovanju kulture in klime, ki otrokom ne nalaga odgovornosti odraslih, hkrati pa sporočamo potrebo po vzpostavitvi tovrstnih virov v lokalnem okolju.

Koristno je, da informacije hkrati posredujemo v pisni obliki, da se lahko po njih orientirajo med šolskim letom, in so zapisane v jezikovno prilagojeni obliki, kot je prikazano na sliki 1 (prevod ključnih besed, preprost jezik, slikovna podpora).

Slika 1. Primer preproste razlage šolskega besednjaka za starše priseljence

V zadnjem delu srečanja starše povabimo k sodelovanju v življenju in delu šole in lokalnega okolja. Več konkretnih primerov kakovostnega sodelovanja med šolo in starši priseljenci navaja Vižintin (2017). To so: sodelovanje pri medkulturnih učnih urah in šolskih prireditvah, sodelovanje pri nakupu gradiva v maternih jezikih, podpora staršem pri učenju slovenskega jezika, povezovanje z drugimi starši priseljenci in priseljenскими društvi, povezovanje z organizacijami v lokalnem okolju, uporaba spletne strani Informacije za tujce.

Smiselno je, da smo zelo konkretni in naredimo prve korake že na samem srečanju dobrodošlice. Tako se npr. v lokalnem okolju dogovorimo z izvajalci tečaja slovenščine nevladnih organizacij in društev, ki so vir pomoči in na katere se lahko obračajo, da se predstavijo na srečanju. Vzpostavitev teh kontaktov in dogovori o nadaljnjih korakih so zelo pomembni za hiter in kakovosten začetek procesa integracije.

Staršem damo jasno sporočilo o pomembnosti ohranjanja in nadgrajevanja maternega jezika (npr. preko branja, opismenjevanja mlajših otrok), hkrati pa ovrednotimo pomen njihovega zgleda pri uporabi in učenju jezika okolja.

Pri sodelovanju s starši priseljenci se moramo zavedati različnih izkušenj o načinih sodelovanja med šolo in družino, do katerih prihaja tudi zaradi razlik v kulturah: ponekod s šolo sodelujejo večinoma očetje, drugod mame, ponekod so starši vabljeni v šolo samo v primeru težav. S samo strukturo srečanja, izraženim zanimanjem za otroka in družino, predstavitevijo pričakovanj, vabilom k sodelovanju in jasno komunikacijo pravzaprav vzpostavljamo temeljni okvir za kulturno integracijo.

4 SKLEP

Ko vlagamo trud v delo z ljudmi, je treba ozavestiti, da ne bomo vedno uspešni. Tudi pri priseljenicah obstajajo individualne razlike, zaradi katerih nekateri starši (včasih pa tudi otroci) ne bodo zmožni uspešnega sodelovanja. Naša odprtost in topel sprejem ne smeta odražati pomilovanja ali pomeniti prevzemanje odgovornosti za uspešnost otrokovega šolanja in integracije. S svojim odnosom in načrtovanimi dejavnostmi postavljamo zelo pomembno podporno strukturo, ki priseljencem pomaga, da lahko v novem okolju spet sami aktivno prevzamejo vaje v svoje roke.

Široko zastavljena sprejem in dobrodošlica za starše in otroke priseljence morata biti odraz delovanja šole, ki razvija podporno psihosocialno klimo za učence in starše. Pri organizaciji in izvedbi srečanja je nujno sodelovanje razrednika, svetovalne službe, učitelja, ki poučuje slovenščino kot drugi/tuji jezik, in drugih strokovnih delavcev, ki so na šoli bolj vpeti v delo s priseljenici, pa tudi vodstva. S takim načinom delovanja bomo udeležili svojo vlogo edukacijske ustanove: razviti sposobnost živeti skupaj, sposobnost empatičnosti, razumevanja in spoštovanja različnih kultur (Moore, 2006, v Barle, 2009). To pa je zelo pomemben prispevek k mozaiku lepše skupne prihodnosti.

5 VIRI IN LITERATURA

- Barle, A. (2009). Izguba subjekta v izobraževanju. V F. Cankar in T. Deutsch (ur.), *Šola kot stičišče partnerjev: sodelovanje šole, družine in lokalnega okolja pri vzgoji in izobraževanju otrok* (str. 20–42). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Cankar, F. (2009). Sodelovanje šole, družine in lokalnega okolja – priložnost za izboljšanje uspešnosti otrok. V F. Cankar in T. Deutsch (ur.), *Šola kot stičišče partnerjev: sodelovanje šole, družine in lokalnega okolja pri vzgoji in izobraževanju otrok* (str. 8–17). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Korošec, J., Podlesnik, A. in Meden, A. (2018). Vloga staršev pri vključevanju otrok priseljencev v vrtec, osnovno in srednjo šolo. V M. Jelen Madruša in I. Majcen (ur.), *Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (str. 13–14). Ljubljana: ISA institut.
- Lesar, I. (2009). *Šola za vse? Ideja inkluzije v šolskih sistemih*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (2018). Ljubljana: ISA institut. Pridobljeno s <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2018/09/Predlog-programa-dela-z-otroki-priseljenci.pdf>.
- Rutar, S. (2018). Izhodišča vključevanja otrok priseljencev v vrtec, osnovno in srednjo šolo. V M. Jelen Madruša in I. Majcen (ur.), *Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (str. 6–8). Ljubljana: ISA institut.
- Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole* (2012). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Vec, T. (2009). Partnerstvo med šolo in starši – enoznačni cilji in različne poti. V F. Cankar in T. Deutsch (ur.), *Šola kot stičišče partnerjev: sodelovanje šole, družine in lokalnega okolja pri vzgoji in izobraževanju otrok* (str. 20–42). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Vižintin, M. A. (2017). *Medkulturna vzgoja in izobraževanje*. Ljubljana: ZRC SAZU.

SOCIALNA VKLJUČENOST OTROK PRISELJENCEV V ŠOLSKO IN LOKALNO OKOLJE

Mateja Lugarič, univ. dipl. lit. komp., prof. slov.
III. osnovna šola Celje
mateja.lugaric@3os-celje.si

Nika Rudež, univ. dipl. soc. ped.
Osnovna šola Koper
nika.rudez@guest.arnes.si

POVZETEK

Socialna vključenost je eden ključnih dejavnikov, ki vplivajo na počutje otroka priseljence v novem (šolskem) okolju, motivacijo za šolsko delo, uspeh v šoli in izven nje. K vključenosti in tudi občutku pripadanja pomembno prispevamo strokovni delavci šole v sodelovanju s starši in lokalno skupnostjo. Otroku najprej damo priložnost, da se privadi na novo situacijo in v tem času pridobimo podatke o njegovem znanju in interesih. Tako otroka kot tudi njegove starše opremimo z vsemi informacijami o podpornih aktivnostih na šoli in zunaj nje in nudimo podporo ob vključevanju vanje, v času počitnic pa poskrbimo za otrokovo aktivno sodelovanje v lokalnem okolju. Čeprav šole izvajamo različne aktivnosti za boljšo vključenost otrok, nas nepredvidljive okoliščine spodbujajo k iskanju novih možnosti.

Ključne besede: otroci priseljenci, socialna vključenost, lokalno okolje, povezovanje

1 UVOD

Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (2018) kot eno ključnih aktivnosti za uspešno vključenost otrok v novo šolsko in lokalno okolje med drugim izpostavlja spodbujanje socialne vključenosti. Socialna vključenost je eden ključnih dejavnikov za psihosocialno dobrobit otrok priseljencev v novem okolju, njihovo učno uspešnost in uspešnost na trgu dela (Štirn in Podlesek, 2019).

S socialno vključenostjo je povezan občutek pripadanja. Otroci začutijo, da so del šolskega in širšega okolja, ko se tam dobro počutijo in zaznajo, da jih vidijo in slišijo sošolci, učitelji in drugi, s katerimi sodelujejo. Rezultati številnih raziskav potrjujejo, da sta dober občutek pripadanja in socialna vključenost povezana z motivacijo za šolsko delo in učno uspešnostjo (Štirn in Podlesek, 2019). Nasprotno pa socialna izključenost in pomanjkanje občutka pripadanja negativno vplivata na posameznika, njegovo počutje in delovanje.

Šola mora za socialno vključevanje otrok načrtno izvajati različne aktivnosti, ključnega pomena pa je tesno sodelovanje strokovnih delavcev šole s starši in povezovanje z lokalnim okoljem.

2 KAKO LAHKO ŠOLA DELUJE VKLJUČUJOČE?

2.1 POVEJ MI, KDO SI

»Preobuj se v copate, tukaj imaš ključek svoje garderobe, malico pojej v šoli, ne pozabi na kartico za kosilo, teci na šolski avtobus, naredi powerpoint, telefon v šoli je prepovedan ...« Zaradi nerazumevanja jezika in drugačnih kulturnih norm se drugojezični oz. socialno-kulturno drugačni učenci težje sporazumevajo z okoljem, ne poznajo pravil in ne vedo, kaj morajo storiti, pogosto so osamljeni in kažejo občutke negotovosti in strahu (Magajna idr., 2008). Otroku moramo dati čas, da se privadi na spremembe, ki se nam zdijo včasih samoumevne, in ga dobro spoznati, da mu lahko pomagamo pri vključevanju.

Širšo sliko o otroku dobimo na uvodnem pogovoru, na katerega povabimo otroka, starše, šolsko svetovalno službo in razrednika. Izrednega pomena je upoštevanje posameznika kot osebnosti v celoti in zavedanje, da je posameznik s svojim ravnanjem vselej del ožjega in širšega socialnega okolja (Čačinovič Vogrinčič idr., 2008). Namen pogovora je spoznati otrokove izkušnje, močna in šibka področja, interese in ga na podlagi tega usmeriti k podpornim aktivnostim na šoli (jutranje varstvo, podaljšano bivanje, dopolnilni in dodatni pouk, interesne dejavnosti, učna pomoč idr.) in v lokalnem okolju. V sodelovanju s starši in otrokom šola oblikuje individualni načrt aktivnosti (INA) in otroka spremlja tri leta. Tako je šola spodbudila Muhameda, da nadaljuje s treningi nogometa v nogometnem klubu, Ahmed pa je z nogometom prenehal, ker ni imel prevoza na treninge. V takih primerih lahko poiščemo druge možnosti, kamor se otrok lahko vključi.

2.2 SLOVENŠČINA PRIDE POTEM

Navkljub prizadevanjem šole, da otroke priseljence vključi v različne dejavnosti, in skrbi za njihovo dobro počutje nemalo staršev pove, da otrok noče prihajati v šolo, ga boli trebuh, bruha ipd. Ruf (2018) skozi koncept krizne pedagogike izpostavlja, da moramo ob doživljanju kriznih stresnih situacij, kar selitev za nekatere zagotovo je, najprej sprostiti »krč« (npr. z risanjem, gibanjem, ritmičnimi vajami), da se lahko otrok z novo situacijo spoprije in jo sprejme.

Ker vsak otrok prihaja k nam z določenimi znanji in vrlinami, ga v sodelovanju s starši spodbudimo, da se z njimi v šoli izrazi (npr. s pesmijo, igro, plesom). Elsa je tako v jutranjem varstvu pri sošolcih požela aplavz po petju otroške pesmi v materinščini, prej pa v dobrem mesecu ni želela spregovoriti v slovenščini. Kasneje se je dejavno vključila v pevski zbor.

Po eni strani se šole včasih srečamo z izzivom, kako nagovoriti starše, da bi se več otrok novincev vključevalo v obšolske programe, saj nekateri učenci v šolo prihajajo tik pred začetkom pouka in odhajajo domov takoj po zaključku, po drugi strani pa Vižintin (2017) opozarja, da nekateri starši ne poznajo tovrstnih programov (v državah, od koder priseljenci prihajajo, jih ne ponujajo ali so plačljivi), zato mora šola staršem predstaviti aktivnosti in njihove prednosti. Ravno zato se kaže potreba po boljšem informiranju staršev o možnosti vključevanja v aktivnosti šole bodisi preko različnih kanalov bodisi z dodatno razlago v jeziku, ki ga starš razume (Kocbek, 2018). Pretok informacij nam olajšajo prevajalci, starši drugih učencev priseljencev, medkulturni mediatorji ali društva priseljencev.

2.3 SE OPRAVIČUJEM, AMPAK NE VEM, KOGA NAJ VPRAŠAM

Povezovanje šole z organizacijami v lokalni skupnosti prinaša tako kot sodelovanje s starši pozitivne učinke pri vseh sodelujočih: prispeva k večji kakovosti učenja in posledično večji kakovosti življenja otrok, mladostnikov in njihovih družin. Na drugi strani je sodelovanje v korist skupnosti v celoti, organizacijam in posameznikom, s katerimi se šola povezuje (Gregorič, Mrvar in Kalin, 2015, v Vižintin, 2017).

Ko v novo okolje vključujemo otroke priseljence, se strokovni delavci znajdemo tudi v vlogi zaupnika staršem, ki imajo lahko povsem praktične težave, npr. razumevanje delavke na zavarovalnici. Šola ima načeloma pregled nad programi v lokalnem okolju (društva priseljencev, dnevni centri za otroke in mladostnike, večgeneracijski centri, knjižnice, ljudske univerze idr.), zato lahko staršem svetuje, v katerih organizacijah lahko dobijo dodatno podporo pri vključevanju v slovensko družbo. Šola je torej marsikdaj ključna posrednica med priseljenimi družinami in lokalnim okoljem.

Za dober vir tovrstnih informacij se je izkazala zloženka o podpornih okoljih priseljenkim družinam.¹ Zloženko staršem predstavimo in izročimo že ob vpisu otroka ali ob dnevu dobrodošlice, a po naših izkušnjah to ni dovolj. Kocbek (2018, str. 49) ugotavlja, da je »v lokalnih okoljih na voljo veliko virov, ki pa zaradi manj učinkovitega sodelovanja med vključenimi stranmi lahko ostanejo neizkoriščeni.« Staršem in otrokom pomaga, da prvi obisk organizacije naredijo z osebo, ki jo poznajo in ji zaupajo: skupaj se lahko sprehodimo npr. do lokalne knjižnice in pomagamo pri izpolnjevanju prijavnice za brezplačno včlanitev ali pa skupaj obiščemo večgeneracijski center, kjer zaposleni predstavijo tečaj slovenščine. Mama učenke Aurore je tam najprej obiskovala ure konverzacije v slovenščini, kasneje pa je začela sama poučevati svoj materni jezik in širila svoje znanje v lokalno okolje. Nekatere mame so po končanem tečaju slovenskega jezika začele obiskovati jutranjo telovadbo s slovensko govorečimi. Kasneje nekateri obiskujejo aktivnosti centrov tudi sami, drugi samo na pobudo šole. Kljub različnemu udejstvovanju staršev se zavedamo, da je vključenost staršev v lokalno okolje pomembna, saj je z njo povezana vključenost otrok.

2.4 MED POČITNICAMI NE GREMO NIKAMOR

Šola ni zgolj institucija, v kateri otrok pridobiva znanje, ampak tudi pomembno vpliva na širitev socialnega kapitala. Posameznikov socialni in kulturni kapital lahko razumemo kot »bogastvo, ki izvira iz sodelovanja in vpetosti v socialne vezi in mreže. Povečuje občutek pripadnosti, zaupanja in solidarnosti ter omogoča razvoj posameznika in skupnosti« (Ažman, Avguštin in Čagran, 2014, str. 15).

Otroci preživijo v šoli povprečno 15 odstotkov časa na leto, kar pomeni, da so večino časa zunaj nje ali njenega vpliva. Preživljajo ga z družino, prijatelji in v svojih skupnostih, zato se moramo zavzemati za šolski sistem, ki se bo dejavno vključil v otrokovo okolje, ne da ga razume le kot učenca šole (West-Burnham, 2011). Šola naj otroke spodbuja k udeležbi programov v lokalnem okolju z namenom, da krepijo socialni kapital, s tem pa bo vplivala na izobraževalni uspeh otrok in njihove življenjske priložnosti, pri čemer možnost za vključevanje predstavlja obdobje počitnic.

Navadno se otroci priseljenci med počitnicami odpravijo v svoje domovine, nekateri pa ta čas ostanejo v Sloveniji in pogosto ne vedo, kaj početi. V okviru programa SIMS šole učencem med počitnicami ponujamo prostočasne aktivnosti v šoli ali lokalnem okolju, pri čemer se povezujemo z dnevnimi centri za otroke in mladostnike, večgeneracijskimi centri, mestnimi knjižnicami, gasilci idr. Namen tega sodelovanja je otrokom predstaviti organizacije, ki jim lahko pomagajo pri učenju, širjenju socialne mreže ali krepitvi in razvoju interesov. Samo z vabilom na prostočasne aktivnosti običajno nismo uspešni, k odzivu otrok pripomore osebni nagovor učitelja zaupnika, pogovor s starši in predstavitev raznovrstnih aktivnosti, med katerimi lahko vsakdo najde kaj zase (npr. peka palačink, preizkus plezalne stene, dejavnosti v naravi, obisk gradu, naloge na računalniku). Pomaga tudi, da se delavnic lahko udeležijo skupaj s prijateljem, sošolcem ali sorodnikom. K aktivnostim lahko priključimo še starejše učence, ki so pri nas že nekaj let, da novincem svetujejo in jih usmerjajo k dejavnostim, ki so jim na voljo v lokalnem okolju.

2.5 KAJ PA OBDOBJE KORONAVIRUSA?

Koronavirus je od spomladi 2020 močno zarezal v (šolski) vsakdan in pomembno zaznamoval tudi šolajoče otroke in mladino. »Omejevalni ukrepi so bistveno posegli v najpomembnejše dele [življenja otrok] – vključevanje v vrstniške skupine, učenje in igro« (Dobnik Renko idr., 2020, str. 2). V tem obdobju se veliko otrok priseljencev v času počitnic ni vrnilo v svoje domovine, nekateri pa so se v Slovenijo preselili v času šolanja na daljavo in svojih sošolcev še niso mogli spoznati v živo, zato smo morali poiskati nove načine, kako aktivno vključiti te učence in jih povezati z vrstniki. Za socialno izključene otroke je »izredno dragocen vsak stik s šolo, z učitelji, izvajalci dodatne strokovne pomoči in s svetovalnimi delavci ter z vrstniki, še posebej neposredna komunikacija na daljavo« (Dobnik Renko idr., 2020, str. 7). Prostočasne počitniške aktivnosti so se izkazale kot ena izmed možnosti.

V času zimskih počitnic smo se povezali multiplikatorji petih osnovnih šol iz cele Slovenije in skupaj organizirali štiri dni pestrih aktivnosti na videokonferenčni platformi Zoom. Učence smo povabili po e-pošti z osebnim nagovorom, ki najbolj pritegne, pomembna pa se jim zdi tudi sama vsebina srečanj in informacija, kdo od njihovih vrstnikov še pride. Uspeli smo povezati otroke iz različnih držav, skupaj pa smo govorili osem jezikov. Sodelujoči učenci so kmalu našli stične točke z drugimi glede na svoj materni jezik, interese, šolo, ki jo obiskujejo, ali naloge, ki so jim bile dodeljene. Če je na aktivnostih manjkal Amar, so ga učenci takoj pogrešali, pa čeprav so ga videli samo na računalniškem zaslonu. Take počitniške aktivnosti lahko izkoristimo tudi za predstavitev navad in praznovanj, ki jih učenci v svoji domovini ne poznajo (npr. pust, velika noč, prvi maj idr.).

¹ Zloženka je dostopna na spletni strani projekta Izzivi medkulturnega sobivanja: <http://www.medkulturnost.si/koristne-informacije-in-povezave/podporna-okolja/>.

3 SKLEP

Bela knjiga (2011) kot eno temeljnih potreb pri pouku, izvajanju dejavnosti in odnosu do otrok izpostavlja potrebo po sprejetosti, zato ima šola pomembno nalogo pri tem, da pomaga otroku priseljencu, da se na novi šoli počuti dobrodošlo in sprejeto. Socialna vključenost otrok mora imeti prednost pred učno storilnostjo in doseganjem primerljivega učnega uspeha vrstnikov (Kolenc in Lebarič, 2007). Ko se bo otrok počutil dobrodošlo in varno, se bo pripravljen tudi vključevati v novo okolje in se učiti novega jezika.

Velik vpliv na vključenost otrok v novo okolje imajo njihovi starši, zato poskušamo opremiti družine z informacijami, jih usmerjati v različne dejavnosti in spodbujati k aktivnemu vključevanju vanje. Pri tem strokovni delavci šol ves čas sodelujemo z lokalnimi ustanovami, ki nam nudijo podporo in pomoč. Mažgon in Muršak (2016, str. 39) ugotavljata, da je »sodelovanje med šolo in skupnostjo razumljeno kot univerzalna potreba in neke vrste nuja za to, da bi šola lahko izpolnila svojo vzgojno-izobraževalno funkcijo.«

Ne nazadnje pa nas nepredvidljive okoliščine, kot je šolanje na daljavo v času koronakrize, spodbujajo k iskanju novih rešitev, kako spodbujati otrokov občutek sprejetosti v šolskem in širšem okolju.

4 VIRI IN LITERATURA

- Ažman, T., Avguštin, L. in Čagran, S. (2014). *Poročilo o izvajanju projekta Dvig socialnega in kulturnega kapitala v lokalnih skupnostih za razvoj enakih možnosti in spodbujanje socialne vključenosti za leto 2013/2014*. Pridobljeno s http://sk.solazaravnatelje.si/wp-includes/ms-files.php?file=2014/12/SKK-gradivo_2014_K.pdf.
- Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji* (2011). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Čačinovič Vogrinčič, G., Bregar Golobič, K., Bečaj, J., Pečjak, S., Resman, M., Bezić, T., Dobnik Žerjav, M., Grgurevič, J., Niklanović, S. in Šmuk, B. (2008). *Programske smernice. Svetovalna služba v osnovni šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Dobnik Renko, B., Janjušević, P., Kreti Hausmeister, I., Lampret, M., Mikuž, A., Mlinarič, A. in Pristovnik, T. (2020). *Duševno zdravje otrok in mladostnikov v času epidemije covida-19*. Pridobljeno s http://klinikna-psihologija.si/wp-content/uploads/2020/05/ZKP_Dusevno_zdravje_otrok.pdf.
- Kocbek, K. (2018). Povezovanje z lokalnim okoljem. V K. Kocbek (ur.), *Poročilo o evalvaciji Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (str. 47–49). Ljubljana: ISA Institut.
- Kolenc, J. in Lebarič, N. (2007). K inkluzivni obravnavi otrok s posebnimi potrebami. *Šolsko polje*, 18 (3/4), 95–108.
- Magajna, L., Kavkler, M., Čačinovič Vogrinčič, G., Pečjak, S. in Bregar Golobič, K. (2008). *Učne težave v osnovni šoli: koncept dela*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Mažgon, J. in Muršak, J. (2016). Osnovna šola kot središče socialnega in kulturnega življenja v lokalni skupnosti. *Andragoška spoznanja*, 22 (1), 21–41.
- Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (2018). Ljubljana: ISA institut. Pridobljeno s <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2018/09/Predlog-programa-dela-z-otroki-priseljenci.pdf>.
- Ruf, B. (2018). *Krizna pedagogika – intervju z Berndom Rufom*. Pridobljeno s <https://www.youtube.com/watch?v=g2ihgkcEtEY>.
- Štirn, M. in Podlesek, A. (2019). Občutek pripadanja in socialna vključenost otrok priseljencev. *Šolsko svetovalno delo: revija za svetovalne delavce v vrtcih, šolah in domovih*, 23 (2/3), 68–79.
- Vižintin, M. A. (2017). *Medkulturna vzgoja in izobraževanje: vključevanje otrok priseljencev*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- West-Burnham, J. (2011). Kje so meje? Izobraževanje, šola in skupnost. *Vodenje*, 9 (2), 3–13.

OD TEČAJA DO POUKA: PODPORA UČENCU PRISELJENCU PRI UČENJU JEZIKA

Mag. Blanka Kovačec

Osnovna šola Maksa Durjave Maribor

blanka.kovacec@os-maksadurjave.si

Kaja Hercog, mag. prof. slov. jez. in knj.

Osnovna šola Maksa Durjave Maribor

kaja.hercog@os-maksadurjave.si

POVZETEK

Prispevek se osredotoča na učenje slovenščine kot drugega jezika, zlasti na spremembe na tem področju, in pomembnost prilagoditev za učence priseljence pri pouku. Izpostavljen je pomen spodbudnega učnega okolja, medsebojnega povezovanja in vloga vseh učiteljev pri usvajanju jezika. Predstavljene so prakse uspešnega učenja jezika in vključevanja učencev priseljencev v razred v okviru projekta Izzivi medkulturnega sobivanja.

Ključne besede: prilagoditve pri pouku, sistemizacija delovnega mesta, tečaj slovenščine kot drugega jezika

1 UVOD

Uspešnost usvajanja drugega jezika je po Nataši Pirih Svetina (2005) odvisno od treh temeljnih dejavnikov. To so motivacija ali pripravljenost na učenje, jezikovna sposobnost ali nadarjenost in dostop do jezika, ob tem pa so pomembni še drugi dejavniki, tj. biološko-fizični, psihološki in socialni. Pri uspešnem usvajanju jezika torej niso ključne le otrokove predispozicije, ampak nanj vplivajo tudi možnosti, ki mu jih ponudimo.

Pred leti, ko smo se prvič srečali z učenci priseljenci, sicer nismo imeli veliko orodij za delo z njimi, vendar je bilo naše vodilo, da po najboljših močeh poskrbimo za njihovo uspešno vključitev v novo jezikovno, kulturno in socialno okolje. Danes pa smo v precej drugačem položaju.

Pri vključevanju otrok priseljencev v šolski sistem so nam v pomoč Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole.¹ V njih so opredeljene strategije, prilagoditve za delo in načini sodelovanja, vključevanje otrok in njihovih staršev. Celoten pristop, ki nam je v pomoč pri vključevanju otrok priseljencev v vrtce in šole, pa je zapisan v Predlogu programa delu z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja.²

Čeprav se lahko še marsikaj naučimo, smo na tem področju v preteklih letih veliko naredili, nagradili dobre prakse našega dela, se izobraževali, osebno in profesionalno rastli. V okviru projekta Izzivi medkulturnega sobivanja so nastale uspešne prakse, predstavljene v nadaljevanju.

2 UČENJE SLOVENŠČINE KOT DRUGEGA JEZIKA

V 43. členu Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole (2021) je določeno, da učencem priseljencem ob vstopu v osnovno šolo v Republiki Sloveniji pripadajo dodatne ure slovenščine.

V praksah projekta so se pri tem kot najučinkovitejši izkazali intenzivni začetni tečaji slovenskega jezika, kar pomeni, da so imeli učenci tečaj slovenščine vsak dan vsaj dve uri. Takrat so bili odsotni od pouka, nato pa so se vrnil v svoj razred, kjer so nadaljevali delo po urniku. Ker so tečaji potekali strnjeno, so učenci v kratkem času usvojili dovolj znanja, da so lahko brez večjih težav prisostvovali pouku, ob tem pa smo jim ponudili še dodatne dejavnosti za krepitev usvojenega znanja.

Tečaje in druge dejavnosti za uspešno vključevanje so na konzorciju in sodelujočih zavodih v preteklih letih v sodelovanju s strokovnimi skupinami izvajali multiplikatorji projekta Izzivi medkulturnega sobivanja. Sprva so tečaji potekali ločeno, nato pa smo ugotovili, da nam projektno delo omogoča povezovanje več šol. Učenci so se tako med seboj spodbujali, izmenjavali izkušnje, se družili, sodelovali, napredovali in sklepali prijateljstva. V šolskem letu 2020/2021 pa so spremembe v Pravilniku o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole (2021) ponudile nove možnosti za delo.

¹ Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Sektor-za-predskolsko-vzgojo/Dokumenti-smernice/Smernice_za_vkljucevanje_otrok_priseljencev_v_vrtce_in_sole-1.doc.

² Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja: <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2018/09/Predlog-programa-dela-z-otroki-priseljenci.pdf>.

2.1 SPREMEMBE V PRAVILNIKU O NORMATIVIH IN STANDARDIH ZA IZVAJANJE PROGRAMA OSNOVNE ŠOLE

Sprememba v omenjenem pravilniku se nanaša na izvedbo poučevanja slovenščine kot drugega jezika. V 43. c členu je namreč zapisano, da lahko šola sistemizira delovno mesto strokovnega delavca, če se v osnovno šolo do konca oktobra tekočega šolskega leta prvič vključi devet ali več učencev priseljencev. Delež delovnega mesta je določen s številom učencev (tabela 1).

Število učencev	Delež delovnega mesta
od 9 do 17	0,25
od 18 do 26	0,50
od 27 do 35	0,75
od 36 do 44	1

Tabela 1. Sistemizirano delovno mesto za strokovnega delavca (Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole, 2021)

Glede na število učencev priseljencev, ki so se v konzorcij in sodelujoče zavode prvič vpisali v letošnjem šolskem letu, je vsaka šola v določenem deležu pridobila strokovnega delavca za poučevanje slovenščine kot drugega jezika. Čeprav izhajamo iz istega lokalnega okolja, ima vsak zavod svoje specifične. V nadaljevanju sta predstavljeni dve različni in učinkoviti praksi dela.

2.2 MOŽNOSTI ORGANIZACIJE TEČAJA SLOVENŠČINE KOT DRUGEGA JEZIKA

Organizacija intenzivnih tečajev na začetku šolskega leta v strnjeni obliki se je pokazala kot odlična možnost, da se novi učenci lažje vključujejo v vsakodnevne aktivnosti šole.

V enega od sodelujočih zavodov je bilo tako v šolskem letu 2020/2021 prvič vpisanih 31 učencev priseljencev, kar pomeni, da je strokovna delavka zaposlena v 75-odstotnem deležu. Otroci so vključeni v vse razrede in prihajajo iz jezikovno različnih okolij. Učiteljica je začetne tečaje ponudila vsem učencem. Pri učencih druge in tretje triade je oblikovala heterogene skupine, učence prve triade pa je družila v homogenih skupinah.

Dejstvo pa je, da na večini slovenskih šol vpis učencev priseljencev ni tako visok. Večinoma gre torej za 25-odstotno sistemizacijo dela. Tako so se na eni od sodelujočih šol povezali še z dvema drugima šolama. Zaposlili so strokovno delavko, ki tečaje izvaja na treh šolah. Delo je organizirala tako, da je glede na potrebe učencev na vsaki šoli določeno število dni.

Ugotovili smo, da je povezovanje mogoče na nivoju šole, hkrati pa je koristno tudi sodelovanje učiteljev istega področja, ki si nudijo podporo, si pomagajo in nadgrajujejo svoje znanje.

2.3 UČENJE DRUGEGA JEZIKA V ŠOLI IN NA DALJAVO

Pri učenju slovenščine kot drugega jezika se učitelji ravnamo po Učnem načrtu za začetni pouk slovenščine za učence priseljence (2020).³ Glede na Skupni evropski jezikovni okvir (Ferbežar idr., 2011) ločimo pet jezikovnih spretnosti: slušno in bralno razumevanje, govorno sporazumevanje, govorno in pisno sporočanje. Da bi učenec dosegel jezikovno zmožnost, morajo torej biti metode in oblike dela raznolike, vključevati pa morajo dejavnosti, pri katerih učenci usvajajo vsako od teh zmožnosti. Ker učenci priseljenci prihajajo iz različnih jezikovnih okolij, imajo različne zmožnosti in možnosti, hkrati pa učni načrti v nekaterih državah niso primerljivi z našimi, je treba ob raznovrstnih metodah dela načrtovati tudi diferenciacijo in individualizacijo. Poskrbeti je namreč treba, da učenec napreduje optimalno glede na svoje zmožnosti (Strmčnik, 1993).

2.3.1 GRADIVA ZA POUČEVANJE SLOVENŠČINE KOT DRUGEGA JEZIKA

Da bi dosegli raznolikost in dinamičnost poučevanja in usvojitev vseh petih jezikovnih spretnosti, si lahko pomagamo s številnimi gradivi. Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik ponuja gradiva,⁴ ki so prilagojena glede na starost in stopnjo znanja učencev. Pri svojem delu smo glede na starostno obdobje otrok uporabljali različne pripomočke. V vrtcu in prvem razredu osnovne šole, ko otroci še niso opismenjeni, uporabljamo Križ kraž (Knez idr., 2015),⁵ kasneje pa Na poti k učenju slovenščine (Jelen Madruša in Klančnik Kišasondi)⁶ in učbenik Poigrajmo se slovensko (Vučajnk, Kelner in Upale, 2014). V tretjem starostnem obdobju so se kot najučinkovitejši izkazali učbeniški kompleti Čas za slovenščino 1⁷ in Čas za slovenščino 2⁸ (Knez idr., 2015). Gradivo je tematsko privlačno za najstnike, saj vključuje vsebine, ki so zanje aktualne in jih srečujejo v vsakdanjem življenju, obenem pa sledi ciljem, zapisanim v učnem načrtu za pouk za učence priseljence. Ob tem so zelo dobrodošla slikovna gradiva. Učenje jezika se namreč začne z usvajanjem besedišča, ki je v povezavi s slikovno podlago lažje in učinkovitejše. Tukaj je dobro omeniti Sliko jezika (Knez idr., 2010),⁹ ki nam ponuja možnosti za razvijanje več jezikovnih spretnosti. Novost v letošnjem letu, ki nam je močno koristila pri izvajanju tečajev na daljavo, pa je tudi Interaktivna šola slovenščine (Upale, b. d.)¹⁰ (slika 1). Gradivo je nastalo v okviru projekta Izzivi medkulturnega sobivanja.

Slika 1. Interaktivna šola slovenščine (Upale, b. d.)

³ Učni načrt za začetni pouk slovenščine za učence priseljence: <https://centerslo.si/za-otroke/ucni-nacrti/ucni-nacrti-za-slovenscino-kot-drugi-tuji-jezik/ucni-nacrt-za-zacetni-pouk-slovenscine-za-ucence-priseljence/>.

⁴ Gradiva Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik: <https://centerslo.si/knjige/>.

⁵ Križ kraž: https://centerslo.si/wp-content/uploads/2016/04/Kriz-kraz-za-ucence_A4-WEB.pdf.

⁶ Na poti k učenju slovenščine: http://os-brinje-grosuplje.splet.arnes.si/files/2019/09/U%4%C4%8CBENIK_Na-poti-k-u%4%C4%8Deniu-sloven%C5%A1%C4%8Dine.pdf.

⁷ Čas za slovenščino 1 (učbenik in delovni zvezek): https://centerslo.si/wp-content/uploads/2016/03/CasZaSlo1_Ucbenik_web_lockd.pdf in https://centerslo.si/wp-content/uploads/2016/03/CasZaSlo1_DZ_web_lockd.pdf.

⁸ Čas za slovenščino 2 (učbenik in delovni zvezek): https://centerslo.si/wp-content/uploads/2016/03/CasZaSlo2_Ucbenik_web_lockd.pdf in https://centerslo.si/wp-content/uploads/2016/03/CasZaSlo2_DZ_web_lockd.pdf.

⁹ Informacije o gradivu Slika jezika: https://www.centerslo.net/l3_L1_ID_8_L2_ID_94_L3_ID_291_LANG_slo.html.

¹⁰ Interaktivna šola slovenščine: <http://medkulturnost.si/slikovni-slovar/#/>.

Ne glede na to, ali šolanje poteka v šoli ali na daljavo, otroci znanje jezika najlažje usvojijo preko igre. Dosežek, ki je nastal v okviru projekta, je tudi igra Slovenija (slika 2). Čeprav je igra namenjena spoznavanju Slovenije, lahko na podlagi tega izvedemo medkulturno uro, kjer spoznamo še države, iz katerih prihajajo naši učenci priseljenci.

V okviru projekta je nastalo še veliko drugih uporabnih gradiv, ki so dostopna na naslednji spletni strani: <http://www.medkulturnost.si/gradiva/>.

Slika 2. Igra Slovenija

2.3.2 POUČEVANJE NA DALJAVO

Že v šolskem letu 2019/2020 smo bili postavljeni pred velik izziv. Prvič smo se srečali s poučevanjem na daljavo. Po začetnih težavah zaradi nepoznavanja informacijsko-komunikacijske tehnologije pri učiteljih in učencih smo se lahko lotili izvajanja tečajev na daljavo. Izkazalo se je, da morajo biti tečaji še interaktivnejši in učencem ponuditi možnost aktivnega sodelovanja in ustvarjanja vsebin. Učenci so tako čutili, da niso le v vlogi poslušalca določenih vsebin, pač pa tudi v vlogi ustvarjalca.

Pri šolanju na daljavo pa se je ob vseh izzivih ponudila tudi možnost povezovanja učencev preko aplikacij na spletu. V sklopu projekta je bilo organizirano video srečanje učencev priseljencev vseh sodelujočih šol po Sloveniji. Učenci različnih šol v Mariboru so pokazali navdušenje in zanimanje za spletna srečanja na lokalni ravni. Otroci so se tako med seboj družili, se podpirali, delili svoje izkušnje in si pomagali.

3 PRILAGODITVE PRI POUKU

Učenje jezika okolja pa se ne konča pri učitelju slovenščine kot drugega jezika. Učitelji slovenščine smo namreč vsi, ki smo v stiku z učencem priseljencem. Ker pa so učenci šele na stopnji usvajanja jezika, je treba vsebine zanje nekoliko prilagajati.

Učenje jezika je namreč večleten in dolgotrajen proces, ki je odvisen od več dejavnikov. Ob tem moramo upoštevati, da vključevanje ni le učenje slovenščine. Če otrok razume preproste sporazumevalne vzorce, še ne pomeni, da razume strokovni jezik, ki je potreben za usvajanje učne snovi (Vižintin, 2017).

Učenec priseljenec se ob vstopu v slovenske šole takoj priključi rednim uram pouka. S tem mu je sicer zagotovljena socialna interakcija z vrstniki, vendar učitelji na podlagi izkušenj opažamo, da marsikateri učenec doživlja stisko zaradi nepoznavanja jezika. Če kak sošolec pozna njegov jezik, je prehod zagotovo lažji.

V uvodnih urah poskusimo ugotoviti predznanje učencev ob upoštevanju dejstva, da učenci zaradi jezikovne prepreke pogosto ne zmorejo pokazati svojega dejanskega znanja. Učence lahko prosimo, da prinesejo zvezke in gradiva, ki so jih uporabljali pri rednem pouku v svoji državi, če jih še imajo ali lahko pridejo do njih.

Zavedati se moramo, da po opravljenem začetnem tečaju slovenskega jezika učenec ne usvoji učnega jezika in da mu moramo učitelji stopiti naproti in prilagoditi pouk. V 2. členu Pravilnika o izvajanju diferenciacije v osnovni šoli (2006) piše, da se »notranja diferenciacija izvaja od 1. do 9. razreda pri pouku vseh predmetov in pri drugih oblikah organiziranega dela tako, da učitelj v oddelku oz. učni skupini diferencira delo z učenci glede na njihove zmožnosti«. Izvajanje individualizacije in diferenciacije pouka je zelo zahtevna kompetenca, ki je v praksi včasih težko izvedljiva. Učitelji smo navajeni prilagajati pouk učencem s posebnimi potrebami, pri poučevanju učencev priseljencev pa se včasih ne počutimo dovolj kompetentne in poleg vsega ostalega strokovnega dela nam včasih zmanjka čas za pripravo prilagoditev.

Če se bo učenec počutil sprejetega in slišane, bo imel več možnosti za napredek. Predmetni učitelji lahko s svojim vedenjem pozitivno vplivamo tako, da učenca spodbudimo k osnovni komunikaciji v slovenskem jeziku, da pokaže usvojeno znanje jezika. Moramo pa učencu na začetku pustiti čas. Nekateri učenci namreč niso pripravljeni takoj spregovoriti v novem jeziku, zato potrebujejo prostor in možnost, da se bodo najprej počutili dovolj suverene in kompetentne, da se bodo opogumili za ta pomembni korak.

Za uresničitev tega cilja je pomemben predvsem dober odnos med učiteljem in učencem. Dobro je, da učenec vidi, da učitelji spremljamo njegovo znanje, napredek in delo. Učence spodbudimo, da si pišejo slovarček (slika 3) v posebej za to namenjen zvezek ali beležko.

SLOVARČEK: GEOGRAFIJA		
Slike	slovensko	albansko
	podnebje	
	veter	
	padavine	
	dež	
	sneg	
	sonce	
	oblak	

Slika 3. Primer slovarčka pri geografiji

Pri obravnavi nove učne snovi predmetni učitelji omogočimo učencem, da si jo preberejo v svojem jeziku. Pri napovedi vsebine naslednjih ur lahko zapišemo tudi ključne besede. Lahko jim dovolimo, da uporabijo računalnik ali mobilni telefon, si prevajajo in preberejo snov med uro.

Ne smemo pa pozabiti, da je pomembno prilagoditi tudi domače naloge. Upoštevajmo, da nimajo vsi enakega izhodišča (učenci so si različni, imajo različno predznanje, niso bili vključeni v enake šolske sisteme), in dajmo jim priložnost, da so uspešni. Pri rednih urah opažamo, da priseljeni učenci težko sledijo obravnavani snovi, posebej v višjih razredih. Pri pouku lahko zato izberemo zanje lažja besedila, manj kompleksne naloge, da najprej predelajo osnove.

Za prilagoditve pri ocenjevanju imamo učitelji zakonsko podlago, saj v Pravilniku o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli (2013) v 15. členu piše, da se »za učenca priseljenca iz druge države lahko v dogovoru s starši med šolskim letom prilagodijo načini in roki za ocenjevanje znanja, število ocen ter drugo. Znanje učenca priseljenca iz druge države se lahko ocenjuje glede na njegov napredek pri doseganju ciljev oz. standardov znanja, opredeljenih v učnih načrtih.«

Pri rednem pouku slovenščine obvezno preverimo, katere standarde znanja dosega učenec, in mu nudimo dovolj podpore, da bo lahko nadgrajeval svoje znanje tudi pri rednih urah. Diferencirajmo naloge, omogočimo mu dodatno razlago in dodatno gradivo za učenje slovenščine kot drugega jezika, da zapolnimo vrzel pri učenju, ki je nastala. Po začetnem učenju jezika namreč zmanjka ur za poučevanje slovenščine, učenci pa bi potrebovali nadaljevalni tečaj. Poskusimo najti tudi učno podporo v okviru šole (npr. medvrstniško tutorstvo, dopolnilni pouk) ali v lokalnem okolju (tečaji slovenskega jezika, učna pomoč, delavnice ipd.).

4 SKLEP

Pri učenju jezika se moramo zavedati, da smo pomembni vsi udeleženci v vzgoji in izobraževanju. Učenje jezika namreč ni samo naloga učitelja slovenščine, ki izvaja tečaj začetnega učenja jezika, ali učitelja slovenščine na šoli, ampak vseh. Naše delo zahteva, da se individualno prilagajamo vsakemu posamezniku, kar pa zagotovo ni lahka naloga. Večkrat se počutimo nemočne in tudi neuspešne, posebej ko kljub dodatnemu delu in trudu ni napredka, pomembno pa je, da ne obupamo in vedno znova vsakemu učencu posebej omogočimo spodbudno učno okolje.

5 VIRI IN LITERATURA

Ferbežar, I., Krajnc, S., Pižorn, K., Skela, J. in Stabej, M. (2011). *Skupni evropski jezikovni okvir: učenje, poučevanje, ocenjevanje*. Ljubljana: Ministrstvo Republike Slovenije za šolstvo in šport.

Pirih Svetina, N. (2005). *Slovenščina kot tuji jezik*. Domžale: Izolit.

Pravilnik o izvajanju diferenciacije pri pouku v osnovni šoli. (2006). *Uradni list RS*, št. 63/2006. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/73943>.

Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole (2021). *Uradni list RS*, št. 54/19. Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV7973>.

Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli. (2013). *Uradni list RS*, št. 52/2013. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlid=201352&stevilka=1988>.

Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (2018). Ljubljana: ISA institut. Pridobljeno s <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2018/09/Predlog-programa-dela-z-otroki-priseljenci.pdf>.

Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in srednje šole (2012). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Strmčnik, F. (1993). *Učna diferenciacija in individualizacija v naši osnovni šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.

Vižintin, M. A. (2017). *Medkulturna vzgoja in izobraževanje. Vključevanje otrok priseljencev*. Ljubljana: Založba ZRC SAZU.

PREDLAGANA GRADIVA ZA POUČEVANJE SLOVENŠČINE KOT DRUGEGA JEZIKA

Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik (b. d.). *Gradiva*.

Pridobljeno s <https://centerslo.si/knjige/>.

Jelen Madruša, M. in Klančnik Kišasondi, V. (2013). *Na poti k učenju slovenščine*.

Koper: Osnovna šola Koper.

Knez, M., Kern, D., Alič, T., Klemen, D. in Kralj, K. (2015). *Čas za slovenščino 2*.

Učbenik za začetno učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika za najstnike.

Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik.

Knez, M., Kern, D., Alič, T., Klemen, D. in Kralj, K. (2015). *Čas za slovenščino 2. Delovni zvezek za začetno učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika za najstnike*. Ljubljana:

Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik.

Knez, M., Kern, D., Klemen, M. in Alič, T. (2015). *Čas za slovenščino 1. Učbenik za začetno učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika za najstnike*. Ljubljana: Center

za slovenščino kot drugi in tuji jezik.

Knez, M., Kern, D., Klemen, M. in Alič, T. (2015). *Čas za slovenščino 1. Delovni zvezek za začetno učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika za najstnike*. Ljubljana:

Center za slovenščino kot drugi in tuji jezik.

Knez, M., Klemen, M., Alič, T. in Kern, D. (2015). *Križ kraž: učbenik za začetno učenje slovenščine kot drugega in tujega jezika za neopismenjene otroke*. Ljubljana:

Znanstvena založba Filozofske fakultete.

Knez, M., Klemen, M., Kern Andoljšek, D. in Kralj, K. (2020). *Začetni pouk slovenščine za učence priseljence. Učni načrt*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. Pridobljeno s <https://centerslo.si/za-otroke/ucni-nacrti/ucni-nacrti-za-slovenscino-kot-drugi-tuji-jezik/ucni-nacrt-za-zacetni-pouk-slovenscine-za-ucence-priseljence/ucni-nacrt-za-zacetni-pouk-slovenscine-za-otroke-priseljence/>.

Knez, M., Klemen, N., Kern, D., Alič, T., Kralj, K., Markovič, A., Pisek, S. in Stritar, M. (2010). *Slika jezika. Slikovno gradivo za poučevanje slovenščine kot drugega/tujega jezika*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete

Univerze v Ljubljani.

Vučajnk, T., Kelner, M. in Upale, B. (2014). *Poigrajmo se slovensko*. Ljubljana:

Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

VLOGA UMETNOSTI IN IGRE PRI VKLJUČEVANJU UČENCEV PRISELJENCEV V DRUŽBO

Sladjana Jović Mičković, mag. prof. inkl. ped.

Osnova šola Livada

sladjana.jovic-mickovic@guest.arnes.si

Natalija Veselič Martinjak, prof. lik. vzg.

Osnova šola Livada

natalija.veselic-martinjak@guest.arnes.si

POVZETEK

Za otroke priseljence, ki so v razvojno občutljivem obdobju, preselitev v novo okolje in soočanje z velikimi spremembami predstavlja breme, ki mu pogosto niso kos. Sami se ne znajo ali ne zmorejo spopasti z vsemi zahtevami in pričakovanji novega okolja. To jim lahko povzroči hude čustvene in vedenjske stiske, pri čemer jim lahko pomagamo z umetnostjo in igro. V prispevku je navedeno, kako umetnost in igra vplivata na kognitivno in vizualno zaznavanje pri učencih, njihove sposobnosti, krepitev samozaupanja, spoznavanje lastnih interesov in potencialov, povečanje motivacije, razvoj pozitivnega mišljenja in na splošno večje zadovoljstvo s šolo na vseh področjih.

Ključne besede: glasbena umetnost, likovna umetnost, igra, jezik, priseljenci

1 UVOD

Ustvarjalnost je postala pomembna raziskovalna tema, saj spodbuja inovativnost in je ključnega pomena za uspeh in napredek posameznika in družbe kot celote (Stierand, Doerfler in Mac Bryde, 2014).

Pomaga nam do večje uspešnosti pri pouku, vzgoji, učenju, hobijih, na poslovnem področju, torej pri vsem, s čimer se ljudje ukvarjamo, zato bi moral biti glavni cilj vzgoje in izobraževanja odkrivanje, prebujanje in spodbujanje ustvarjalnih zmožnosti vseh otrok.

2 USTVARJALNOST IN JEZIK

Ustvarjalnost je pomembna tudi za učenje jezikov in s tem za njihovo poučevanje. Ustvarjalne strategije, ki so potrebne pri učenju novega jezika ali poskusu komunikacije v tujem jeziku, so prenosljive veščine tudi na druga področja učenja in življenja. Sposobnost komunikacije v več jezikih je velika prednost, ne samo za akademski uspeh, temveč tudi za uspešno vključevanje v svet dela in družbo.

Malaguzzi (1995, v Rinaldi, 2017) meni, da je otrok jezikovno bolj ustvarjalen kot odrasla oseba. Odraslega v ustvarjalnosti omejujejo številna družbena, kulturna in jezikovna znanja in prepričanja, otrokov spoznavni svet pa je tega razbremenjen. Otroci razvijajo umevanje mnogoterih simbolnih jezikov skozi slikanje, glasbo, lutkovno umetnost, dramsko igro in ostale načine umetniškega izražanja in tako raziskujejo svoje talente.

Kot meni Baloh (2019), jezik sam po sebi ni statična umetnina, ampak je dejaven sistem. Če otroku predstavimo različne oblike in podporne strategije za vstop v interakcijo z drugim/tujim jezikom in ga usmerimo, kako lahko te strategije uporabi v različnih govornih položajih, ob različnih priložnostih, v različnih kontekstih, mu s tem razvijamo zmožnost za izražanje lastnih potreb in želja, obenem pa otrok usvoji tudi orodja, kako razvijati sporazumevalno zmožnost v drugem/tujem jeziku.

V okviru učenja jezika govorimo o pridobivanju sporazumevalne zmožnosti, torej o zmožnosti sprejemanja, razumevanja, doživljanja, vrednotenja in uporabe sporočil raznih vrst in tvorjenja učinkovitih, ustreznih, razumljivih in pravih sporočil. Tj. zmožnost učinkovitega sodelovanja v dvosmernem sporazumevanju. Baloh (2019) pa meni, da se sporazumevalna zmožnost ne navezuje le na učenje jezika kot sistema, ampak lahko govorimo o sporazumevalni zmožnosti v različnih umetniških jezikih, kar se kaže v različnih načinih izražanja umetnosti in zajema sprejemanje in oddajanje sporočil (likovnih, glasbenih, gledaliških ...) skozi dialog z umetnostjo. Pomembno je, da otrok doživlja estetsko izkušnjo na različnih izraznih področjih in da po pomenski analizi umetniškega sporočila/besedila samostojno uporabi svoj najmočnejši izrazni način odziva nanj, ki je lahko likovni, govorni ali gibalni.

3 PRIMERI DOBRE PRAKSE NA OŠ LIVADA LJUBLJANA

Leta 2019 je v okviru projekta Izzivi medkulturnega sobivanja potekal lokalni posvet na temo pozitivnega vpliva umetnosti na vključevanje otrok priseljencev, s čimer se na OŠ Livada ukvarjamo že dolgo. Uspešne prakse so predstavljene v nadaljevanju.

3.1 Z GLASBO SPOROČAMO, DA SO VSE KULTURE ENAKOVREDNE

Glasbena vzgoja je najpomembnejši inštrument, saj ritem in harmonija dospeta do skrivnih delov duše.

Platon

Glasba je eden najstarejših načinov povezovanja med ljudmi in ima pomembno evolucijsko vlogo pri vzpostavitvi in vzdrževanju skupinske povezanosti, kolektivnega razmišljanja in empatije, pri tem pa sploh ne potrebuje besed. Prav v tem pa se skriva glavna prednost komunikacije z glasbo, saj se otroci s čustveno-vedenjskimi težavami lahko izognejo kompleksnim socialnim izmenjavam, ki temeljijo na verbalni interakciji, in pridobijo nov kanal komuniciranja, kjer lahko svoja doživetja in čustva izražajo bolj posredno, lažje se odprejo in glasba jim poveča občutek vključenosti v skupino (Hallam, 2015, v Habe in Licardo, 2019).

Na posvetu leta 2019 je dr. Pesek predstavila rezultate projekta Otroci, matere in glasba v pregnanstvu. V treh begunskih centrih so študenti glasbene pedagogike dosegli visoko stopnjo uspešnosti s povezovanjem glasbene pedagogike in glasbene terapije. Ugotovili so, da ima terapevtsko izvajanje glasbe pomembno vlogo pri zmanjševanju notranjih napetosti in na človeka deluje na več načinov:

- fiziološko (glas kot vibracija lahko deluje na organizem kot notranja masaža),
- psihološko (petje je splošno odobravana dejavnost; slednje poleg psihičnih razbremenitev večinoma prinaša tudi splošno priznanje okolice),
- družbeno (petje povezuje pripadnike različnih družbenih struktur, mišljenj in starosti),
- emocionalno (pevec neposredno izraža svoja čustva).

Izpostavila je tudi terapije dr. Alfreda Tomatisa, ki je razvil posebne postopke poslušanja Mozartove glasbe. Njegove terapije lahko pomagajo pri odpravljanju številnih težav, s katerimi se pogosto srečujejo učenci, kot so: težave pri učenju tujega jezika, težave pri učenju nasploh, čustvene stiske in komunikacijske težave (kar je pri učencih priseljencev zelo pogost pojav), motnje pozornosti, hiperaktivnost, disleksija, jecljanje, psihomotorične težave, depresija, izčrpanost, motnje avtističnega spektra in še marsikaj. Med poslušanjem glasbe Tomatis predlaga naslednje aktivnosti: sestavljanke, igro spomin, sestavljanje legokock, različna ročna dela, barvanje mandal, risanje, slikanje, družabne igre.

Psihologinja dr. Katarina Habe, ki pri svojem delu raziskuje vpliv glasbe na kognitivno funkcioniranje in kot glasbenica združuje analitični um psihologinje in intuitivni um glasbenice, je na posvetu poudarila, da uvajanje glasbe kot didaktičnega orodja v učni proces predstavlja pomoč pri inkluziji otrok v novo okolje in je zvočna kulisa za ustvarjanje varnega in sprejemajočega učnega okolja. Z določenimi glasbeno-didaktičnimi igrami namreč omogočamo prepoznavanje, izražanje in uravnavanje čustev in vedenje otrok, prav tako pa glasba vpliva na boljšo pozornost in koncentracijo, izziva pozitivna čustva, spodbuja ustvarjalnost. Dodala je, da lahko s pomočjo glasbenih dejavnosti krepimo tudi identiteto učencev in jim olajšamo razvoj čustveno-socialne kompetentnosti v novem okolju, vplivamo na boljšo zapomnitev in optimizacijo učenja z aktivacijo leve in desne možganske polovice in spodbudimo učinkoviteje uskladiščenje informacij v dolgoročni spomin.

Prav zaradi vseh teh pozitivnih učinkov glasbe in zaradi pestre zasedbe učencev na OŠ Livada Hana Mačkovšek (2020), učiteljica glasbene umetnosti, znotraj obstoječega kurikula glasbene umetnosti uvaja tudi elemente medkulturne glasbene umetnosti in aplikativne etnomuzikologije. Učenci priseljenci se tako »lahko izražajo v svojem kulturnem kontekstu«.

Hana Mačkovšek (2020) pravi, da je »glasba včasih most ali sredstvo, kako se neki učenec sploh predstavi sošolcem, ker se jim na začetku jezikovno ne zna približati, dokler ne usvoji vsaj osnov slovenskega jezika«. Dodaja, da se včasih na urah glasbe, ko novi učenec predstavi glasbo svoje države, med učenci sproži plaz vprašanj o tej državi – o jeziku, navadah, kulturi ... Tako postane glasba sredstvo za vzpostavljanje sproščene komunikacije in spoznavanje med učenci.

Slika 1. Učenka iz Indije poje v svojem maternem jeziku.

Praksa na OŠ Livada dokazuje, da skrbno izbrane glasbene dejavnosti pozitivno vplivajo na sposobnost prilagajanja in socialno vključevanje učencev priseljencev v skupino, jih pomirja, spodbuja njihovo zbranost in jim pomaga pri učenju (slika 1). Vpliva na povečanje njihovega celostnega intelektualnega, jezikovnega in čustvenega razvoja.

3.2 ZAČETNA KOMUNIKACIJA Z OTROKI PRISELJENCI PRI LIKOVNI UMETNOSTI

Banfort (2006) razlaga, da je osnovni cilj umetnostne vzgoje prenesti kulturno dediščino na mlade, jim omogočiti, da ustvarijo svoj umetniški jezik in prispevajo k svojemu globalnemu razvoju (čustvenemu in kognitivnemu). Ugotovila je, da imajo zaradi umetnosti učenci boljši odnos do šole, boljše vedenjske navade, bolj so učno uspešni, več sodelujejo, so bolj odgovornost in strpni.

Učiteljica Natalija Veselič Martinjak, ki poučuje likovno umetnost, pravi, da ji delo s priseljenci odpira vedno nova vprašanja in postavlja nove izzive na strokovni in osebni ravni. Meni, da sta pri vključevanju otrok priseljencev pomembna socialni in kulturni kapital, ki pripomoreta k njihovi inkluziji in uspešnosti v šoli. Verjame, da spoznavanje in prepletanje različnih kultur, likovnih vzorcev bogati tako posameznika kot skupino, prav tako pa spodbuja in krepi druge vidike ustvarjalnosti, pri čemer učenci sprejemajo nove elemente in obenem ohranjajo lastne.

Pri pouku je ugotovila, da večina otrok priseljencev ne razume navodil za likovne naloge, zato je za začetno komunikacijo oblikovala posebno predstavitev s slikovnim materialom za vsako državo, iz katere prihajajo otroci. Sestavljena je iz zemljevida, državnih simbolov, tradicionalne umetnosti, narodnih noš, kulturne dediščine, umetnosti (arhitektura, slikarstvo, kiparstvo), različnih okraskov ali ornamentov, narave, živalskega sveta ... To predstavitev uporablja za začetno sporazumevanje, prepoznavanje kulture in umetnosti različnih dežel, hkrati pa služi kot motivacijski element za nadaljnje delo.

Opaža, da je pri vključevanju otrok priseljencev v novo okolje, kjer ne poznajo jezika, kulture, norm, vrednot, zelo uspešno slikovno, vizualno sporazumevanje na vseh področjih, od orientacije v novem prostoru do prepoznavanja osnovnega besedišča, pojmov, vrednot, načel in kasneje seveda specifičnih znanj pri določenem predmetu.

Poudarja, da so pri začetni komunikaciji zelo pomembni primerna obrazna mimika, kretnje, opazovanje in poslušanje, da učenec takoj dobi občutek sprejetosti. Pravi, da ima pomembno vlogo tudi sproščeno in prijetno okolje. Dodaja pa, da ne smemo pozabiti niti na dobro počutje učitelja, da lahko s svojimi dobrimi vibracijami pozitivno vpliva na otroka. Izpostavi, da je ključnega pomena, da delamo s srcem, iskreno in točno to, kar v nekem trenutku mislimo.

Zaključuje z mislijo, da je vpliv migracij pri likovni umetnosti velik, predvsem na področju podpiranja pozitivnih, različnih, pestrih vrednot, izrazov, inovativnih rešitev, ki jih otroci prinesejo s seboj. S spoznavanjem in spodbujanjem različnih kultur se otrokom priseljencem krepijo samozavest, samopodoba in kulturna identiteta.

3.3 IGRA KOT ORODJE ZA UČENJE

Otroci se skozi igro učijo in kar je bolj pomembno – v igri se otroci naučijo, kako se učiti.

O. Fred Donaldson

Za doseganje ciljev pri poučevanju uporabljamo različne učne metode in oblike dela. Ena od teh metod je didaktična igra. Od proste igre se razlikuje, ker jo pripravi učitelj in ne nastane spontano. V premišljeno izbrano didaktično igro vgradimo učne cilje, ki jih pozna samo učitelj, učenci pa se jih pogosto ne zavedajo (Tomič, 2002).

Pižorn (b. d., str. 13) razlaga, da »pouk, kjer se uporabljajo didaktične igre, zahteva od učitelja ogromno časa, truda in energije za kreiranje, preverjanje, izpopolnjevanje in izdelavo pripomočkov in navodil za izvedbo iger. K vsemu temu pa moramo prišteti tudi sredstva za izdelavo. Prednost didaktičnih iger, ki jih učitelj izdelava sam, pa je v tem, da lahko pri tem upošteva želje in potrebe učencev, jim daje možnosti, da navodila iger po svoje spreminjajo«.

»Če se odločimo za vključevanje igre v pouk, moramo vedeti, da je le-ta lahko učinkovita le pod vodstvom dobrega in strokovno podkovanega učitelja, čigar vloga se z igro ne zmanjšuje, pač pa povečuje in postaja vedno bolj zapletena (Bognar, 1987, v Pižorn, b. d., str. 1).

Pri urah slovenščine kot tujega jezika, ki jih izvajamo za učence priseljence na OŠ Livada, zelo pogosto uporabljamo igro kot orodje pri učenju ali utrjevanju učnih vsebin. Ne glede na starost otroka z igro dosežemo zastavljene učne cilje. Ob njej se otroci lažje sprostijo, poleg tega je izjemen povezovalni element, saj lahko pri večini iger sodelujejo vsi otroci, četudi ne govorijo enakega jezika (sliki 2 in 3).

Sliki 2 in 3. Učenci iz različnih držav – učenje in utrjevanje ob igri

Dolgoletne izkušnje z učenci priseljenci nam potrjujejo, da igra spodbuja njihovo sodelovanje (vsi se želijo igrati in sodelovati), poslušanje, prilagajanje, omogoča, da so z vsemi čuti popolnoma vključeni v učni proces, da aktivirajo svoje zavedne in nezavedne potenciale (če je sestavni del igre tudi tekmovanje, v željo po zmagi »potegnejo znanje iz mezinca«), igra spodbuja divergentno mišljenje (ker pogosto ne razumejo vseh besed oz. pravil igre, aktivirajo mišljenje, ki temelji na ustvarjalnosti, in improvizirajo), vpliva na razvoj na čustvenem, socialnem in spoznavnem področju (veseli so, ker so sodelovali, počutijo se sprejeti), spodbuja kreativnost (veliko didaktičnih iger izdelamo skupaj), povečuje otrokovo motivacijo, razmišljanje in znanje, krepi samozavest. Ob igri je tudi bolj sproščeno reševanje problemov in zasledovanje ciljev.

Za otroke priseljence je učenje jezika skozi igro še toliko bolj pomembno, ker vzljubijo jezik, učijo se ga hitreje, na bolj prijeten in sproščen način. Z igro in dramatizacijo vlog (slika 4) se njihova motivacija vzdržuje oz. povečuje. Vadba besedišča, izgovarjave in drugih pravil jezika postane zabavna. Igra spodbuja samozavest tudi sramežljivim otrokom, zato lahko neobremenjeno odkrivajo svoje primanjkljaje v znanju.

Slika 4. Igranje vlog – trgovina, hrana in pijača

Pozitivne učinke vključevanja igre v pouk lahko dosežemo, če je igra strokovno pripravljena in vodena. Ne smemo pa preveč posegati v igro, ker to lahko vpliva na otrokovo spontanost, ustvarjalnost in izvirnost. Učiteljem igra pomaga, da bolje spoznajo značajske lastnosti in vedenjske posebnosti posameznih otrok in lažje vzpostavijo kakovostno razmerje z njimi. Otroci učitelja pri tem doživljajo kot nekoga, ki z njim sodeluje, se uči, zabava in osebnostno raste (Bognar, 1987, v Pižorn, b. d.).

4 SKLEP

Včasih je komunikacija in izražanje skozi umetnost in igro veliko lažja kot verbalna. To izrazito drži za otroke priseljence, ki se zelo težko govorno izražajo ali opredelijo svoje stiske, težave in čustva. Kot meni Birsa (2016), se medpredmetne povezave lahko izvajajo pri rednem pouku in izven njega. Tako pri načrtovanju kot pri izvajanju povezav pa ne moremo mimo timskega sodelovanja med učitelji, če se odločimo za povezovanje več predmetov, ki jih ne poučuje en sam učitelj, oz. ko pri realizaciji učnega procesa načrtujemo sodelovanje z umetnikom ali drugim strokovnjakom s posameznega predmetnega področja.

Delo z različnimi učitelji in interdisciplinarni projekti omogočajo razvijanje ustvarjalnega mišljenja, osebno in strokovno rast posameznika. Vplivajo na učiteljevo in učenčevo motivacijo za delo, na boljše razumevanje učne snovi in višjo kognitivno raven usvojenega znanja (Drake in Burns, 2004).

5 VIRI IN LITERATURA

- Baloh, B. (2019). *Umetnost pripovedovanja otrok v zgodnjem otroštvu*. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
- Banfort, A. (2006). *The Waw factor: Global research compedium on the impact of the arts in education*. Munster: Waxmann.
- Habe, K. in Licardo, M. (ur.) (2019). *Oblikovanje čustev in vedenja z glasbo: priročnik za vzgojitelje, učitelje, svetovalne delavce, terapevte pri delu z otroki in mladostniki s čustveno-vedenjskimi težavami*. Maribor: Univerzitetna založba Univerze.
- Birsa, E. (2016). Transfer likovnega znanja in izkušenj v novo učenje. V S. Omelčenko (ur.), *Sučasni perspektivy osvity* (str. 283–294, 432–433). Horlivka: Institute for foreign languages.
- Drake, S. M. in Burns, R. C. (2004). *Meeting Standards Trough Integrated Curriculum*. Virginia: ASCD.
- Mačkovšek, H. (2020). *Z glasbo sporočajo, da so vse kulture enakovredne*. Pridobljeno s <https://www.youtube.com/watch?v=mTvEvZ8jgBs>.
- Pečjak, S. (2009). *Z igro razvijamo komunikacijske sposobnosti učencev*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Pesek, A. (1996). Glasba kot sredstvo za poglobljanje emocionalne povezanosti otrok in mater, pregnanih iz BIH v Slovenijo. *Glasba v šoli*, 2 (1), 13–15.
- Pižorn, K. (b. d.). *Igra pri pouku tujih jezikov na zgodnji stopnji*. Pridobljeno s https://www.zrss.si/projektiess/skladisce/sporazumevanje_v_tujih_jezikih/Tuj-jezik-v-prvem-triletju/Strokovni%20%C4%8Dlanki%20in%20prevodi/igra_pri_pouku%20tujega%20jezika-pizorn.pdf.
- Rinaldi, C. (2017). La pedagogia dell'ascolto: la prospettiva di Reggio Emilia. V E. Carolyn, L. Grandini in G. Forman Parma (ur.), *I cento linguaggi dei bambini. L'approccio di Reggio Emilia all'educazione dell'infanzia* (str. 169–183). Bergamo: Edizioni Junior.
- Stierand, M., Doerfler, V. in Mac Bryde, J. (2014). Creativity and innovation in Houte cuisine: toward a systematic model. *Creativity and Innovation Management*, 23 (1), 15–28.
- Tomič, A. (2002). *Spremljanje pouka*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

MEDKULTURNOST IN VEČJEZIČNOST SE ZAČNETA V ZBORNICI

Zdenka Mahnič, prof. razr. pouka
Osnovna šola Grm
zdenka.mahnic@guest.arnes.si

Staša Sabatucci, prof. slov. in
dipl. soc. kult.
Osnovna šola Grm
stasa.sabatucci@gmail.com

POVZETEK

V prispevku je predstavljen proces razvijanja vrednot medkulturnosti in večjezičnosti v šoli z namenom izboljšanja strokovne usposobljenosti strokovnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih za uspešnejše vključevanje otrok priseljencev. Izpostavljena je vloga vodstva šole in predstavljen vpliv njegovega delovanja na zaposlene. Sodelovanje s širšim okoljem in organizirane aktivnosti oz. dogodki za širšo javnost so se poleg usposabljanja zaposlenih izkazali za pomembne elemente, ki učencem priseljencem olajšajo vključevanje.

Ključne besede: medkulturnost, vključevanje, kultura šole, učenci priseljenci

1 UVOD

Kultura je neotipljiva, a ključna: ko stopite v šolo, nemudoma veste, ali želite biti tam ali ne, in to velja tako za učence kot za zaposlene (Haberman, 2013, v Poličnik in Markič, 2016).

V Osnovno šolo Grm je vključenih vsaj četrtina učencev, katerih materni jezik ni slovenščina. Gre za priseljence prve in druge generacije in učence iz etnično mešanih družin. Učenci so med seboj raznoliki tako po svoji materinščini, socio-kulturnem okolju, iz katerega izhajajo, kot po uspešnosti vključevanja v šolski sistem in šolski vsakdan. Dejstvo, da je za številne učence slovenščina šele drugi ali tretji jezik, predstavlja izziv tudi za učitelje, ki se srečujejo z vprašanji, kako vključevati otroke iz drugih okolij, in razmišljajo o tem, ali je večjezičnost prednost ali ovira oz. ali je v slovenski šoli prostor za druge jezike, druge kulture in na kakšen način. Če želi šola delovati povezovalno in vključevalno za vse učence, morata biti vrednoti medkulturnosti in večjezičnosti skupna cilja organizacije. Tako lahko šola zagotovi varno in vključujoče okolje za vse, ne glede na izvirno državo, jezikovne in kulturne posebnosti ali razlike med otroki.

Kultura organizacije oz. šole je sistem vrednot, norm, pravil, stališč, prepričanj, skupnih lastnosti, vedenj in načinov delovanja zaposlenih. Člani organizacije jih razvijejo v daljšem časovnem obdobju, izražajo pa se v vedenju in načinu reševanja vsakdanjih problemov pri doseganju zastavljenih ciljev (Logaj idr., 2006).

Organizacijska klima na šoli odseva posameznikovo doživljanje organizacijske kulture in se odraža v vzdušju. Izraža skladnost med tistim, kar ljudje pričakujejo, in tistim, kar dejansko dobijo. Šola je institucija, katere cilj je poleg pridobljenega znanja tudi razvijanje sposobnosti za razumevanje različnosti, kar zajema spoštovanje človekovih pravic in dolžnosti, vzgajanje za strpnost in sodelovanje, spoznavanje in razvijanje lastne kulture in spoznavanje kultur drugih narodov (Krek in Metljak, 2011). Z medkulturnim razvojem šole ni mišljeno »nekaj dodatnega«, ampak da bi se šola kot celota posvečala tej nalogi v šolskem vsakdanu in pri vseh predmetih (Schanz, 2006). Medkulturnost v šoli morajo ljudje sprejemati kot prednost za razvoj posameznika. Različnost je pravzaprav največje bogastvo, ki ga lahko ponudiš posamezniku za oblikovanje njegove osebnosti; to je znak svobode in pogoj razvoja individualnosti (Resman, 2006).

Organizacijsko kulturo vzpostavi vodilni v organizaciji predvsem zaradi vloge odločanja in strateške usmerjenosti. Z zaposlenimi jo nato ves čas spreminja, razvija in dopolnjuje. Ključno je, da so v proces vključeni vsi zaposleni, da sta pomembna vsak posameznik in njegovo mnenje. Zaradi skupnega načrtovanja se zaposleni v aktivnosti vključijo in jih sprejmejo za svoje. Ko skupne cilje ponotranjijo, se ti odražajo v njihovem delovanju in le tako jih lahko uspešno prenašajo na učence. Učitelj postane model, po katerem se ravna učenci (Mišić, b. d.).

Večina ljudi meni, da se v šoli uči samo učna snov, v resnici pa pozabljajo, da se človek uči tudi vedenja. Poleg navad in spretnosti se naučimo tudi osebnostnih lastnosti, ki predstavljajo razmeroma trajne vzorce odzivanja in vedenja. Ena izmed pomembnih oblik učenja, ki je osnova za učenje teh razmeroma trajnih oblik vedenja in reakcije, je učenje po vzoru. Z učenjem iz modela sprejemamo različne oblike socialnega vedenja, socialnih veščin, stališč, vrednot, predsodkov itd. Gre za aktivno posnemanje stališč in vedenj. Učenje po modelu ima pogosto veliko večji učinek kot katerakoli oblika neposrednega poučevanja (Mišić, b. d.). Tako je v šoli učitelj s svojo večurno dnevno prisotnostjo otrokom vzor.

2 PREDSTAVITEV PRAKSE

Razvijanje vrednot medkulturnosti in večjezičnosti kot zaželenega socialnega vedenja strokovnih delavcev in posledično učencev je proces, ki poteka v več fazah. Govorimo o razvijanju kulture šole.

2.1 PREPOZNAVA POTREB

Zaradi političnih dogajanj v državah nekdanje Jugoslavije in z razvojem industrije v Novem mestu se je z leti v našem okolju povečevalo število priseljencev. Posledično je vpis učencev priseljencev in tistih, katerih materni jezik ni zgolj slovenščina, v našo šolo velik. Našo šolsko skupnost tako gradijo učenci iz različnih socio-kulturnih in jezikovnih okolij, njihova vključitev pa predstavlja strokovnim delavcem velik izziv.

2.2 NAČRTOVANJE NA RAVNI ŠOLE

Na podlagi vizije šole in zaznanih izzivov nenehno iščemo rešitve oz. strategije, da bi učence uspešneje vključevali v našo šolsko skupnost. Naloga vodstva je opredeliti zeleno stanje in izdelati akcijski načrt, kako to uresničiti. Vodstvo pri tem sodeluje s kolektivom – zbira predloge in ideje za izboljšave, ves čas pa izhajamo iz konkretnih problemov, s katerimi se pri svojem delu srečujejo učitelji. Ob vsakoletni evalvaciji dajemo velik poudarek tudi tej tematiki.

Vključevanje učiteljev v proces omogoča, da se učitelji čutijo slišani in upoštevani, načrtovani cilji pa so skupni – ponotranjeni. Ob načrtovanju prednostnih ciljev šole (oblikovanje letnega delovnega načrta, letnih priprav učiteljev) iščemo konkretne ideje, kako tudi to skupino učencev vključiti v uresničevanje zastavljenega. Poleg vključevanja v že vpeljane dejavnosti vsako leto iščemo nove poti, na kakšen način spodbujati strpnost, sodelovalnost in medkulturnost kot vrednoto na ravni šole s ciljem ustvariti spodbudno in varno okolje za vse, tako za učence, starše kot zaposlene. Pri načrtovanju aktivnosti so naše ciljne skupine učitelji, učenci priseljenci, starši priseljenci, ostali učenci na šoli in večinsko prebivalstvo oz. lokalno okolje.

2.3 SENZIBILIZACIJA IN OPOLNOMOČENJE STROKOVNIH DELAVCEV ZA MEDKULTURNOST IN IZZIVE, POVEZANE Z NJO

Ta proces se začne z jasno izraženimi stališči vodstva in z ničelno toleranco do nestrpnosti, kar na ravni šole uresničujemo z rednimi izobraževanji za strokovne delavce o temah, povezanih z medkulturnostjo in večjezičnostjo. Tako predstavljamo izvirne države in jezik učencev priseljencev, sodelujemo z medkulturno mediatorko za globlji vpogled v kulturo družin, organiziramo vsakoletno izobraževanje o zakonodaji in pravicah, ki jih imajo učenci priseljenci, obiščemo dnevni center Društva za razvijanje prostovoljnega dela Novo mesto (DRPD NM), ki izvaja socialno-varstvene programe za učence priseljence. Ob dilemah in vprašanjih so vsi zaposleni deležni podpore vodstva, svetovalne službe, sodelavcev.

Poleg usposabljanj za zaposlene mora biti na šoli vzpostavljen sistem za delo z učenci priseljenci, kar na naši šoli zajema redne sestanke z vodjo dnevnega centra DRPD NM, pripravo spletnega dokumenta z vpisanimi napovedanimi ocenjevanji za učence priseljence, dogovor na ravni šole, da se učencev, ki med šolskimi počitnicami odhajajo v izvirno državo, prvi teden po počitnicah ustno ne ocenjuje ipd.

2.4 USTVARJANJE PARTNERSTEV S ŠIRŠIM OKOLJEM

Šola mora biti aktivna in si graditi podporno okolje z lokalnimi nevladnimi organizacijami, nacionalnimi in mednarodnimi institucijami (druge šole v Sloveniji in v tujini, kulturna društva priseljencev v Sloveniji, kulturna društva Slovencev v tujini, veleposlaništva držav, iz katerih prihajajo učenci priseljenci ...), kar pripomore h krepitvi ideje o medkulturnosti kot prednosti in hkrati vsem članom skupnosti predstavlja model zelenega vedenja. Povezovanje z okoljem, ki zagotavlja podporne aktivnosti družinam priseljencem v smislu pomoči pri urejanju dokumentov, usposabljanju o zakonodaji o priseljencih, pomoči pri učenju itd., omogoča tudi uspešnejšo socialno vključenost in posledično večjo šolsko uspešnost učencev iz drugih okolij.

Z vključenostjo v projekte, ki spodbujajo medkulturnost (Izzivi medkulturnega sobivanja, Dopolnilni pouk srbskega jezika, projekti Erasmus), strokovni delavci profesionalno, poklicno in osebno rastejo, hkrati pa jim ti projekti predstavljajo priložnost za širjenje pogledov in krepitev odnosne ravni (strpnost, spoštovanje drugih kultur itd.).

2.5 DOGODKI ZA ŠIRŠO JAVNOST

Z namenom udejanjanja kulture organizacije pripravljamo aktivnosti, ki so vidne in imajo neposreden učinek na strokovne delavce, učence, starše in druge. To so medkulturni dogodki, namenjeni različnim ciljnim javnostim: literarni večer z dijaki priseljenci, spletna kavarna ob svetovnem dnevu jezikov, projekt Bralna značka v maternem jeziku, projekt Sneguljčica v štirih jezikih, prednovoletno srečanje družin priseljencev ipd. Na ta način šola prispeva k razvijanju vrednot medkulturnosti tako znotraj šolskega okolja kot tudi širše.

Pomembna pa je tudi šolska knjižnica, ki ni le prostor za druženje in kvalitetno preživljanje prostega časa, temveč tudi prostor, ki spodbuja medkulturni dialog. Izbira knjig ne samo v slovenščini, angleščini in nemščini, temveč tudi v maternih jezikih naših učencev omogoča spoznavanje različnih jezikov in kultur, odpravo stereotipov in spodbujanje pismenosti v več jezikih. Hkrati ponuja vstopno točko učiteljem za pogovor z učenci o materinščini, raznolikosti jezikov in pisav in medkulturnih temah.

Pomembno se nam zdi, da je kultura naše šole vidna. Medkulturnost, ki jo želimo živeti, razkazujemo v objavah na spletnih straneh, socialnih omrežjih šole in objavah lokalnih medijev.

3 SKLEP

Če se ozrem na svoje začetke poučevanja pred dvajsetimi leti, lahko rečem, da medkulturne občutljivosti med učitelji nisem zaznala. Za učence, katerih materni jezik ni bila slovenščina, ni bilo nobenih posebnih pristopov poučevanja. Vsak učitelj se je znašel po svoje, vsi pa smo se »tujcev« izogibali. Prvi kulturni šok sem doživela, ko sem v razred sprejela albanskega učenca, ki je prihajal iz socialno osiromašenega okolja. Prvi problem je bila nezmožnost komunikacije, pri čemer sem uporabila vse mogoče vire (sorojence, sorodnike, naše učence ...). S povečanjem števila albansko govorečih učencev je to postal izziv na ravni šole. Učitelji smo se začeli povezovati in izpostavljati problem v šolski zbornici. Z vključevanjem v različne projekte smo začeli razumevati kontekst in težave, s katerimi so se soočali ti učenci. Na primerih dobre prakse smo začeli uvajati učenje slovenskega jezika in izvajati delavnice za večjo vključenost učencev, več poudarka smo dajali prilagoditvam. Z vključitvijo v projekt Izzivi medkulturnega sobivanja so učenci priseljenci postali vidni, učitelji pa smo se v večji meri zavedali razsežnosti vključevanja teh učencev in družin v naš prostor. S tem ko sem postala ravnateljica konzorcijske šole v lokalnem okolju, sem bila na neki način prisiljena globlje pogledati v to tematiko in se s pomočjo multiplikatorke začela

aktivno vključevati v dejavnosti. S svojim odnosom do učencev in staršev priseljencev, s spodbujanjem sodelavcev k udeležbi na dogodkih in s svojo prisotnostjo sem sprva nenačrtno, kasneje pa zavestno postala zgled za sodelavce, ki so se potem tudi sami intenzivneje vključevali v aktivnosti projekta in poskrbeli za vidnost naših učencev priseljencev. Kot ravnateljica mi je že pri izbiri novo zaposlenih pomembno, da jim kultura delovanja šole ustreza. Empatičnost, odprtost, širokomiselnost in socialna pravičnost so vrednote, ki sovpadajo s kulturo šole. Zavedam se, da so zaposleni bolj motivirani in zadovoljni, če se njihove potrebe in vrednote skladajo z vrednotami organizacije, učenci pa imajo večjo korist. (Zdenka Mahnič)

Kot multiplikatorica v projektu Izzivi medkulturnega sobivanja sem delala na šestih zavodih in kaj kmalu začutila, da so na nekaterih zavodih učinki mojega dela večji kot na drugih. V zavode sem vnesla nove ideje in pristope, ki omogočajo uspešnejše vključevanje in sobivanje, in ob tem spoznala, da lahko sama kot multiplikatorica prispevam le delček k celotni sliki, če pa je k vključevanju učencev priseljencev pristopilo vodstvo in celoten kolektiv, smo lahko naredili velike premike. Vodstvo in strokovni delavci šole so namreč tisti, ki morajo medkulturnost živeti. (Staša Sabatucci)

Hutchins (1992) navaja, da kakovost obsega vsa tista dejanja organizacije, ki jo v očeh ostalih delajo primerjalno boljše od ostalih konkurentov. V lokalnem okolju veljamo za šolo, ki je pozitivno naravnana do učencev priseljencev, kar nas navdaja s ponosom. Zavedamo se razsežnosti priseljevanja ljudi in aktivno načrtujemo dejavnosti oz. spremembe, ki jih bomo v naslednjih letih implementirali v naš prostor. Medkulturnost, vključevanje in sposobnost sobivanja so del vseživljenjskega učenja. Učenci iz različnih socio-kulturnih in jezikovnih okolij so naša realnost in prihodnost, naše sobivanje, učenje drug od drugega, spoštovanje in podpora pa gradijo prijetnejše šolsko in lokalno okolje za vse.

4 VIRI IN LITERATURA

- Hutchins, D. (1992). *Archive Total Quality*. Cambridge: Director Books.
- Krek, J. in Metljak, M. (2011). *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Logaj, V., Trnavčević, A., Snoj, B., Biloslavo, R. in Kamšek, M. (2006). *Spreminjajoče šolske kulture za povečanje identifikacije učiteljev in učencev s šolo*. Pridobljeno s <https://solazaravnatelje.si/ISBN/961-91444-5-7.pdf>.
- Mišić, V. (b. d.). *Učenje po modelu*. Pridobljeno s <https://www.vaspsiholog.com/2011/04/ucenje-po-modelu/>.
- Poličnik, V. in Markič, P. (2016). *Kako lahko pomočnik ravnatelja soustvarja kulturo in klimo za zdravo organizacijo?* Pridobljeno s http://www.solazaravnatelje.si/wp-content/uploads/2016/03/Posvet_pomocniki_Vlasta_Peter_2016.pdf.
- Resman, M. (2006). Oblikovanje interkulturne šolske skupnosti. *Sodobna pedagogika*, 57 (2006), 202-217.
- Schanz, C. (2006). Vizije potrebujejo poti – medkulturno odpiranje šole. *Sodobna pedagogika*, 57 (2), 24-38.
- Za medkulturno sobivanje (b. d.). *O projektu*. Pridobljeno s <http://www.medkulturnost.si/o-projektu-2>.
- Zavašnik, M., Lenc, A., Slapšak, U. in Šraj, U. (2019). *Vodenje in učinki mednarodnega sodelovanja kot aktivnosti profesionalnega razvoja strokovnih delavcev v vzgoji in izobraževanju*. Pridobljeno s http://solazaravnatelje.si/wp-content/uploads/2019/07/Studija_Vodenje-in-ucinki-mednarodnega-sodelovanja.pdf.

POVEZOVANJE IN MREŽENJE PRI DELU Z UČENCI PRISELJENCI NA NIVOJU ŠOLE IN NA LOKALNI RAVNI

Jolanda Friš Lozej, prof. biol. in kem.
Osnovna šola Maksa Durjave Maribor
jolanda.fris-lozej@guest.arnes.si

Tamara Himelrajh, prof. slov. jez. in knj.
Osnovna šola Maksa Durjave Maribor
tamara.himelrajh@guest.arnes.si

POVZETEK

Prispevek predstavlja, kako smo predlog programa SIMS pripeljali od teorije do prakse. Naš cilj je bil preizkusiti učinkovitost programa SIMS za uspešnejše vključevanje otrok priseljencev in njihovih družin v šolsko in lokalno okolje. To smo dosegli z izvedbo vseh dejavnosti programa. Ugotovili smo, da implementacija izvedenih aktivnosti dosega svoj namen, ko je podprta z ustreznim mreženjem in sodelovanjem na lokalni ravni.

Ključne besede: mreženje na lokalni ravni, multiplikator, program SIMS, povezovanje na ravni zavoda, strokovna izobraževanja

1 UVOD

Osnovna šola Maksa Durjave Maribor je kot konzorcijska šola v petih letih projekta izvedla vse dejavnosti predloga programa Soočanje z izzivi medkulturnega sobivanja (SIMS) za učence priseljence in njihove skrbnike. S pomočjo multiplikatorjev smo usvojene dobre prakse dela z učenci priseljenci in izobraževanjem strokovnih delavcev uspešno širili na sodelujoče šole in širše v lokalno okolje.

Z vzpostavitvijo različnih učinkovitih mrež med deležniki na šoli in izven nje smo si prizadevali, da bi učenci priseljenci in njihovi skrbniki razvili različne veščine in bi se tako bolj fleksibilno in učinkovito integrirali v družbo.

S predlogom in izvedbo dejavnosti programa SIMS smo se začeli povezovati na nivoju zavoda, s sodelujočimi šolami in kasneje z ostalimi institucijami širše v lokalnem okolju Maribora.

Vse dejavnosti, ki smo jih izvajali, so zapisane v dokumentu Program SIMS, ki je dostopen na spletni strani projekta.¹

Prvi in osnovni izziv, ki ga zaznamo ob vstopu otroka v vzgojno-izobraževalni zavod, je sporazumevanje in vključenost. Ker ne gre za izziv, ki bi ga lahko premagali v kratkem času, smo k reševanju pristopili sistematično. To pomeni, da gre za večstopenjski proces, ki se dopolnjuje in nadgrajuje. Lahko bi rekli, da dosledno izvajanje vseh dejavnosti po predlogu programa SIMS skupaj z ustreznim mreženjem prispeva k uspešnejšemu vključevanju učencev priseljencev in njihovih družin v šolsko in lokalno okolje.

2 POVEZOVANJE NA KONZORCIJSKEM ZAVODU

Po Bečaju (2001) na šolsko klimo/kulturo vpliva sklop prevladujočih prepričanj in vrednot, ki se kaže v: stališčih, pričakovanjih, pravilih, predsodkih in stereotipih večine udeležencev in vpliva na njihovo vedenje.

Z izvedbo dejavnosti programa SIMS smo spremenili tudi šolsko klimo/kulturo z namenom uspešnejše vključitve učencev priseljencev, kar je omogočilo boljšo in hitrejšo integracijo v sam zavod.

V prvem letu projekta smo se s pomočjo izvedbe različnih aktivnosti za učence priseljence in njihove starše kot tudi z izobraževanju strokovnih delavcev šole začeli povezovati na nivoju našega zavoda. Še vedno so živi spomini na stiske ob vpisu novega učenca priseljenca. Takrat namreč nismo vedeli, kaj in kako delati, predvsem pa, kako naj začnemo izvajati program SIMS.

S pomočjo multiplikatorke, ki je nadgrajevala svoje znanje v sklopu projekta, smo začeli izobraževati strokovne delavce na šoli, ob tem pa organizirali različne aktivnosti za učence priseljence in njihove družine.

Postopoma smo ugotovili, da je vse aktivnosti za učence priseljence smiselno vključiti v letni delovni načrt šole in povezati dejavnosti šole z medkulturnostjo, ki je prisotna. Orodje, ki smo ga uporabili, je program SIMS.

¹ Program SIMS: <http://www.medkulturnost.si/program/>.

2.1 IMPLEMENTACIJA AKTIVNOSTI ZA UČENCE PRISELJENCE PO PROGRAMU SIMS V ZAVODU

Iz nabora aktivnosti programa SIMS pred začetkom šolskega leta izberemo srečanje dobrodošlice. Ob zaključku poletnih počitnic v šolo povabimo na novo vpisane učence priseljence in njihove starše. Pomembno je, da čim prej spoznajo ključne ljudi, zadolžene za začetno integracijo v šolsko okolje. Tako se že prvi šolski dan počutijo sprejete. Za lažjo komunikacijo in izmenjavo informacij o učencu priseljencu med starši in razrednikom vključimo prevajalca, kar se je v praksi pokazalo kot zelo učinkovito. V šolske prireditve vključimo materinščino vseh učencev in z različnimi dejavnostmi šole vpeljemo medkulturnost ter predstavimo države priseljencev in njihovo kulturo. V šole povabimo tudi starše priseljenih otrok in nekatere aktivno vključimo v izvajanje dejavnosti.

Pri vključevanju učencev priseljencev v šolo pa ne sodelujejo le učitelji, ampak imajo pomembno vlogo tudi sošolci. Sošolce pripravimo tako, da se učenec priseljenec že takoj ob vstopu v nov razred počuti sprejeto. Ob vstopu v razred dobi razrednega tutorja, ki mu pomaga pri vsakodnevnih izzivih.

2.2 STROKOVNO IZOBRAŽEVANJE NA NIVOJU ZAVODA

Poudariti je treba, da za uspešno vključitev otrok priseljencev ni dovolj le ena oseba. Kot pišeta Štremfel in Kozina (2021), raziskave kažejo na pomembno vlogo socialnih, čustvenih in medkulturnih kompetenc strokovnih delavcev (učiteljev, ravnateljev, svetovalnih delavcev itd.) za njihov lastni profesionalni razvoj.

Skladno z napisanim smo spoznali, da primarno skupino za pridobitev omenjenih kompetenc sestavljajo: ravnatelj, razrednik, svetovalna služba, učitelji in strokovni tim. Za našete smo več let pripravljali aktivnosti s ciljem nadgradnje strokovnega znanja: postavitev e-obrazcev INA, didaktika in metodika pouka, ocenjevanje, prilagoditve in napredovanje učencev priseljencev. Na podlagi Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (2018) smo se naučili, da je v INA-obrazce smiselno ob učnih ciljih napisati prilagoditve, ki jih učitelj ponudi pri predmetu, pa naj si gre za prilagoditve učne ure ali za različne načine ocenjevanja. Za učenca priseljenca je zelo pomembno, da strokovni delavci ne pozabimo, da moramo izvajati prilagoditve tudi v drugem letu šolanja. Tako namreč uveljavljamo tudi 80. člen Zakona o osnovni šoli, ki v Pravilniku o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli (2008, 19. čl.) pravi, da lahko ocenjujemo tudi napredek učenca priseljenca.

Vsi, ki se srečujejo z otrokom, morajo sodelovati, si pomagati in se dopolnjevati, saj lahko le tako celostno zajamemo vsa področja, ki vplivajo na uspešnost vključitve.

Za uspešno delo je zelo pomembno tudi aktivno vključevanje ravnatelja, ki sodeluje s strokovnim timom, svetovalno delavko in vsemi učitelji. Spodbuja celoten kolektiv, nudi podporo pri delu z učenci priseljenci, organizira strokovna izobraževanja in usklajuje dejavnosti pri vključevanju učencev priseljencev v vzgojno-izobraževalno delo.

Učiteljski zbor se dogovarja o potrebnih prilagoditvah, spremlja napredek učenca in sprejema sklepe o načinu ocenjevanja in napredovanju za vsakega posameznega učenca priseljenca. V podporo multiplikatorjem smo na šoli vzpostavili strokovno skupino, v katero so bili vključeni strokovni delavci, ki so izvajali različne aktivnosti programa. V strokovno skupino so vključeni ravnatelj šole, svetovalna delavka, šolska knjižničarka, vsaj en učitelj razrednega in en predmetnega pouka. Tako smo pokrili različna področja in čim bolj implementirali predloge programa v prakso.

3 POVEZOVANJE MED KONZORCIJSKO ŠOLO OŠ MAKSA DURJAVE MARIBOR IN PARTNERSKIMI ŠOLAMI V MARIBORU

Kot konzorcijska šola v projektu Izzivi medkulturnega sobivanja se v našem lokalnem okolju že pet let odlično povezujemo s tremi osnovnimi šolami (OŠ Franceta Prešerna, OŠ Janka Padežnika, OŠ Angela Besednjaka), s Srednjo šolo za prehrano in živilstvo in Vrtcem Jožice Flander (enoti Vanček Šarh in Žvrgolišče). V šolskem letu 2020/2021 smo k sodelovanju povabili še dve osnovni šoli, in sicer OŠ Bojana Illica Maribor in OŠ bratov Polančičev Maribor.

Program dela z učenci priseljenci je po več letih dela precej bogatejši. Razvoj starih in oblikovanje novih aktivnosti temeljita na Predlogu programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja, praktičnih izzivih, izkušnjah in strokovnem znanju, pridobljenem na številnih izobraževanjih, ki smo ga prenašali na celoten kolektiv in na kolektive partnerskih šol. Napredovali smo postopoma. Izhajali smo iz praktičnih primerov, učencem smo ponudili učenje slovenščine in kasneje intenzivne tečaje, učenje jezika v skupini učencev iste šole pa se je razširilo na združevanje učencev več šol.

Povezali smo tudi vse učitelje sodelujočih šol v Mariboru, ki delajo z učenci priseljenci, in skupaj z multiplikatorkami soustvarjali različna gradiva, ki so prostodostopna vsem učencem priseljencem v spletnih učilnicah sodelujočih šol.

V šolskem letu 2020/2021 je s spremembo Pravilnika o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole (2020, čl. 43 c) Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport sistemiziralo delovno mesto strokovnega delavca za učenje slovenščine kot drugega jezika. Na ta način so vse šole v Sloveniji pridobile strokovnega delavca za delo z učenci priseljenci. Delež sistemizacije je odvisen od števila učencev priseljencev. Vse naše partnerske šole imajo v deležu zaposlene te učitelje, ki so začeli izvajati intenzivne tečaje slovenščine in ostale aktivnosti v zvezi z vključevanjem učencev priseljencev v vzgojno-izobraževalno delo v povezovanju z multiplikatorkami. V letošnjem šolskem letu smo zato prvič organizirali aktiv učiteljev, ki poučujejo slovenščino kot drugi/tuji jezik med sodelujočimi šolami.

V Mariboru smo strokovne skupine oblikovali na vseh sodelujočih zavodih, vsaj dvakrat letno smo imeli skupna srečanja, na katerih smo delili primere dobre prakse, se pogovorili o izzivih, na katere smo naleteli, in skušali najti skupne rešitve.

Ravnatelji vključenih šol smo se večkrat letno sestali na skupnih sestankih, kjer smo načrtovali skupne aktivnosti, evalvirali opravljeno delo in oblikovali predloge za uspešnejše vključevanje učencev priseljencev v vzgojno-izobraževalni sistem.

4 MREŽENJE V LOKALNEM OKOLJU

Daly (2021) piše, da živimo v vse bolj povezanem svetu, kjer so odnosi in povezanost vedno bolj pomembni za učenje. Moderna tehnologija je povzročila eksponentno povečanje števila in kompleksnosti socialnih mrež, kar se kaže v povečanju socialnega kapitala.

Ta ideja je bila v središču naših prizadevanj, saj smo med projektom spoznali, da je lahko program SIMS uspešen samo v okolju, kjer je ustvarjena socialna mreža vseh deležnikov. Z mreženjem v lokalnem okolju smo ustvarili socialni kapital, ki smo ga uporabili za uspešnejšo integracijo otrok priseljencev in njihovih družin.

Zavedamo se, da življenje učencev zajema več kot le čas v šoli, zato smo hitro zaznali potrebo po mreženju širše v lokalnem okolju. Sledili smo načelu sodelovanja v lokalni skupnosti, ki je objavljen v Smernicah za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (2012).

Ena od institucij, s katero smo se povezali, je Univerza v Mariboru, natančneje s pedagoško in filozofsko fakulteto. K sodelovanju smo povabili študente programov predšolska vzgoja, psihologija, slovenski jezik in književnost. Po usposabljanju so kot tutorji začeli enkrat tedensko delati z učenci priseljenci, dijaki ali otroci v vrtcu. Skupaj so se učili slovenščino, igrali in se družili.

4.1 UČNA IN JEZIKOVNA POMOČ

Ob vsem, kar učencem priseljencem nudimo v šoli, stremimo k temu, da so vključeni še v različne dejavnosti v popoldanskem času. Tako lahko otroci še dodatno krepijo svoje socialne vezi, samostojnost in samozavest tudi izven šolskega prostora.

V lokalnem okolju se lahko v popoldanskem času obrnejo na organizacije, kot so:

- Pika – dnevni center za otroke in mladostnike Maribor (učencem v popoldanskih urah nudijo učno pomoč in različne prostočasne dejavnosti),
- Center za pomoč mladim (v centru se lahko učenci družijo s svojimi vrstniki, pridobivajo nove izkušnje in krepijo odnose s soljudmi),
- Pekarna Magdalenske mreže (učencem je na voljo individualna učna pomoč in vključevanje v novo kulturno in socialno okolje).

V prvih letih izvajanja projekta Izzivi medkulturnega sobivanja smo se večkrat dogovarjali, spodbujali starše in učence, da so izkoristili ponujene dejavnosti v Mariboru. Vsi so prejeli brošure o institucijah, ki so jim lahko v pomoč pri vključitvi v lokalno okolje. Multiplikatorke so jih tudi osebno peljale v te institucije, kjer je bilo sprva veliko dogovarjanja, a postopoma se nam je obrestovalo. Učenci se danes sami vključujejo v te institucije in mi samo še občasno povprašamo zaposlene o vključevanju otrok v njihove dejavnosti, kar nakazuje, da smo dosegli enega izmed zastavljenih ciljev.

4.2 NEFORMALNO UČENJE SLOVENŠČINE

Za uspešnejšo in hitrejšo vključitev učencev priseljencev v lokalno okolje sodelujemo še z različnimi zavodi in podjetji, ki so učencem priseljencem ponudili nova doživetja, pri katerih slovenščine, Slovenije in Slovencev niso spoznavali le v učilnicah, pač pa smo se odpravili v lokalno okolje. Te aktivnosti večinoma potekajo v času jesenskih, zimskih in poletnih počitnic. Sodelovali smo z naslednjimi institucijami:

- društvom Toti DCA Maribor, ki je za otroke med jesenskimi počitnicami izpeljalo delavnico Trening možganov,
- Centrom eksperimentov Maribor, ki nas je povabil na ogled predstave,
- Zvezo prijateljev mladine, ki organizira delavnice za vse otroke,
- Mariborsko knjižnico, ki je za učence pripravila pravljичno delavnico,
- Nogometnim klubom Maribor, ki je omogočil, da so učenci spoznali svoje nogometne vzornike, sedeli v VIP-loži in se sprehodili po nogometnem igrišču,
- Prostovoljnim gasilskim društvom Maribor mesto, kjer so otroci spoznali delček dela gasilcev,
- Slovensko filantropijo v Mariboru – prostovoljci,
- društvom Odnos – prevajalci.

Naštete organizacije so ključne pri razvijanju podpornih okolij v vzgoji in izobraževanju. Izvedene aktivnosti izdatno prispevajo h krepitvi podporne organizacijske kulture in klime.

V novo kulturno, jezikovno in socialno okolje pa ne pridejo le učenci, ampak tudi njihovi starši. Po Predlogu programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (2018) smo začeli vključevati v dejavnosti zavedanje, da je pomembno sodelovanje z vso družino. Za mame in očete učencev priseljencev (na konzorcijskem in sodelujočih zavodih) organiziramo tečaj slovenščine. Zanimanje za tečaj nakazuje, da so se starši pripravljani učiti in se zavedajo, da je znanje jezika tisto, kar resnično potrebujejo za uspešno integracijo.

Starše ob tečaju slovenščine napotimo še na druge institucije v okolju, kjer lahko najdejo pomoč, podporo ali le nekoga za pogovor. Za odrasle v lokalnem okolju dejavnosti, pomoč in drugo ponujajo:

- Andragoški zavod Maribor – Ljudska univerza (ponujajo tečaje slovenščine, osnovno šolo za odrasle, svetovalno podporo, neformalne programe ipd.),
- Slovenska filantropija (orientacijski program, dnevni center za migrante, razvijanje in promocija prostovoljstva),
- društvo Odnos (pomoč pri integraciji oseb s priznano mednarodno zaščito),
- društvo Toti DCA Maribor (brezplačne delavnice in tečaji za starejše, druženje, povezovanje in vključevanje).

Glede na povratne informacije so se skoraj vsi starši, ki so obiskovali tečaje jezika na šoli, vključili v prej naštete zavode. Zlasti visok je bil obisk Andragoškega zavoda Maribor po njihovi predstavitvi na tečaju v šoli. Morda je prav to način, ki starše opogumi, da se vključijo v nadaljnje izobraževanje ali začetno učenje slovenščine.

4.3 LOKALNI POSVETI

Konzorcijska šola OŠ Maksa Durjave Maribor je v skladu s predlogom programa SIMS organizirala lokalne posvete, ki so bili namenjeni povezovanju organizacij, ki delujejo v lokalnem okolju, izmenjavi dobrih praks in iskanju sinergij pri olajševanju vključevanja priseljencev.

Tako smo organizirali štiri odmevne lokalne posvete: Vključevanje priseljencev v naši lokalni skupnosti, Izmenjava praks pri delu z otroki priseljenci, Medkulturno sobivanje – izzivi naše lokalne skupnosti in Izzivi medkulturnega sobivanja v lokalnem okolju: evalvacija našega dela in pogled naprej.

Vsakega dogodka se je udeležilo okoli 45 strokovnih delavcev. Na prvega in drugega so se odzvali tudi mediji, kar smo izkoristili za širše seznanjanje javnosti o možnostih povezovalnega in systemskega dela v vzgojno-izobraževalnih zavodih.

Lokalni posveti ponujajo možnost za širjenje izkušnje dobre prakse. Multiplikatorke so bile velikokrat povabljene na druge šole, da svetujejo pri vključevanju novih učencev in njihovih družin, tako na posameznem zavodu kot širše v lokalni skupnosti.

Vsi udeleženci lokalnih posvetov vsako leto ugotavljamo pomembnost povezovanja z lokalnimi skupnostmi in drugimi organizacijami in potrebo po reševanju izzivov na sistemski ravni oz. na nivoju države.

5 SKLEP

V času projekta smo spoznali, da je najboljšo orodje, ki ga imamo strokovni delavci na voljo za uspešnejše vključevanje učencev priseljencev in njihovih družin, program SIMS. Nabor aktivnosti in sodelovanje vseh usposobljenih strokovnih delavcev na nivoju zavoda, med zavodi in organizacijami v lokalnem okolju omogoča uspešnejšo integracijo učencev priseljencev.

Skladno z našimi izkušnjami za uspešno vključevanje učencev priseljencev v vzgojno-izobraževalno delo priporočamo šolam, da vse aktivnosti za učence priseljence smiselno vključijo v letni delovni načrt šole. V tem načrtu naj natančno opredelijo organizacijo dela in aktivnosti, ki vključujejo učence priseljence.

Na zadnjem lokalnem posvetu smo iskali pogled za čas po zaključku projekta Izzivi medkulturnega sobivanja. Čeprav je bilo v letošnjem letu delovno mesto strokovnega delavca za poučevanje slovenščine kot drugega/tujega jezika sistemizirano, bo oseba težko prevzela še naloge multiplikatorja, ki je bil zagotovo gonilna sila in glavni povezovalni člen za izvedbo aktivnosti na ravni zavoda, med zavodi in širše v lokalnem okolju.

V Mariboru smo s povezovanjem, sodelovanjem in mreženjem zagotovo prispevali h krepitvi vrednot medkulturnosti in pozitivni naravnosti za medkulturno sobivanje in s tem uspešno prispevali k dvigu socialnega in kulturnega kapitala.

6 VIRI IN LITERATURA

Bečaj, J. (2001). Razrednik in šolska kultura. *Sodobna pedagogika*, 52 (1), 32–44.

Daly, A. J. (2021). Boljši skupaj: razumevanje povezovanja za izboljšave v vzgoji in izobraževanju. V P. Weissbacher in B. Likon (ur.), *Mreženje kot podpora vodenju za učenje na različnih ravneh* (str. 2–3). Ljubljana: Šola za ravnatelje. Pridobljeno s http://solazaravnatelje.si/wp-content/uploads/2021/04/VVI_2021_zbornik-povzetkov.pdf.

Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje programa osnovne šole (2021).

Uradni list RS, št. 57/07, 65/08, 99/10, 51/14, 64/15, 47/17, 54/19, 180/20 in 54/21.

Pridobljeno s <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV7973>.

Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli (2013). *Uradni list RS*, št. 52/2013. Pridobljeno s <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina?urlid=201352&stevilka=1988>.

Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (2018). Ljubljana:

ISA institut. Pridobljeno s <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2018/09/Predlog-programa-dela-z-otroki-priseljenci.pdf>.

Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (2012). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Štremfel, U. in Kozina, A. (2021). Socialne, čustvene in medkulturne kompetence strokovnih delavcev kot temelj pozitivnega razvoja mladih in izgradnje vključujoče (šolske) skupnosti. V P. Weissbacher in B. Likon (ur.), *Mreženje kot podpora vodenju za učenje na različnih ravneh* (str. 40–41). Ljubljana: Šola za ravnatelje. Pridobljeno s http://solazaravnatelje.si/wp-content/uploads/2021/04/VVI_2021_zbornik-povzetkov.pdf.

Za medkulturno sobivanje (b. d.). *Program SIMS*. Pridobljeno s <http://www.medkulturnost.si/program/>.

MEDKULTURNI MEDIATOR JE OBLIKOVALEC MNENJA

Sanja Antolič, prof. slov.

Osnovna šola Leskovec pri Krškem

s.antolic@gmail.com

POVZETEK

Medkulturni mediator je most med kulturama, je oblikovalec mnjenja, je manjkajoči del sestavljanke pri vključevanju priseljencev v našo družbo. Njegova potreba je že prepoznana v zdravstvu in je z raznimi pilotnimi projekti našla svoje mesto, medtem ko se njegova potreba v ostalih zavodih in institucijah, kamor so napoteni priseljenci, še vedno rešuje z ad hoc prevajalci.

Ključne besede: medkulturni mediator, mediiranje, podpora pri vključevanju priseljencev

1 UVOD

»Področje jezikovne in kulturne mediacije je še vedno v razvojni fazi in se mu šele v zadnjih letih namenja večja pozornost« (EQUAL EP TrasKom, 2012, v Gosenca, 2017, str. 9). Veliko strokovnega gradiva je sicer že mogoče zaslediti na področju medkulturne mediacije v zdravstvu. NIJZ je tako leta 2020 izdal priročnik Standardni medkulturne mediacije v zdravstvu, ki navaja naloge medkulturnega mediatorja, standarde in etnični vidik tega poklica. Vsekakor pa imajo osebe, ki opravljajo delo medkulturnega mediatorja, več zadalžitev, kakor jih navaja opis del (Verrept, 2008, v Gosenca, 2017). Njegova prisotnost se v zadnjem času kaže kot nepogrešljiva v šolah, centrih za socialno delo, upravnih enotah in drugih ustanovah, kjer uredujejo priseljenci. Na tem mestu je treba poudariti, da gresta učenje slovenščine kot drugega/tujega jezika tako za otroke in/ali starše kot prisotnost medkulturnega mediatorja z roko v roki.

2 MEDKULTURNI MEDIATOR

Katalog nacionalne poklicne kvalifikacije (2020) medkulturnega mediatorja klasificira na področje socialnega dela in svetovanja. Njegova ključna dela so naslednja: vzpostavlja in omogoča medkulturno komunikacijo zunaj in znotraj institucij na področju vključevanja priseljencev, posreduje informacije ciljnim skupinam (v našem primeru priseljencem) o pravicah in dolžnostih, ki jih imajo v Sloveniji, in krepi medkulturni dialog med priseljenci in drugimi ljudmi v slovenski družbi. Lahko bi rekli, da je potreba po medkulturnem mediatorju prepoznana na vseh ravneh delovanja priseljenjskih družin in jim tako omogoča hitrejše in učinkovitejše vključevanje. Potrebe lahko prav tako razberemo iz opisa znanj in spretnosti v katalogu, ki opredeljuje njegovo posredovanje na področju izobraževanja in usposabljanja priseljencev, zaposlovanja, zdravstvenega in socialnega varstva, nastanitve, javne uprave in drugod. Nepoznavanje njegovega delovanja velikokrat privede do zamenjave s skupnostnim tolmačem. Katalog nacionalne poklicne kvalifikacije (2020) v opisu ključnih del, tj. da komunicira in navezuje stike s sodelavci, strokovnjaki in z uporabniki, navaja, da se skupnostni tolmač zaveda lastne kulture, političnih, verskih in ostalih predsodkov, vendar jih v tolmačenju in v stiku s strankami ne razodeva, zato ga klasificira na področje usvajanje jezikov. Medkulturni mediator pa na drugi strani v nalogah za preverjanje navaja pomen svoje socialne mreže v procesu medkulturne mediacije, utemeljuje, kako bi sam pripomogel k premagovanju ovir, ima tudi možnost samostojnega ali skupinskega posredovanja, tj. z drugimi priseljenci. Škraban in Lipovec Čebren (2021) sta v svojem zbirniku Medkulturna mediacija in zdravstvo v Sloveniji med drugim raziskala stičišče medkulturnega mediatorja in skupnostnega tolmača. Omenjata Pöchhackerja, ki pravi, da je »vsak tolmač že mediator (med jeziki in kulturami), vendar ni vsak mediator tudi tolmač« (Pöchhacker, 2008, v Škraban in Lipovec Čebren, 2021, str. 45), in da je vsako prevajanje na neki način že mediiiranje, saj je na prevajalca že vplivalo lastno razumevanje izvirnika. Prav tako na samo prevajanje vpliva tudi spreminjanje zaradi odzemanja ali dodajanja vsebin. Neizvirni prevodi, če bi temu lahko tako rekli, nastanejo, ker tolmač kot poznavalec družbenokulturnih in ekonomskih značilnosti ve, kaj so lahko možni odgovori, zato stranki ponudi možne odgovore ali npr. v tolmačenju odvzame dele izvirnega govora, da bi omogočil hitrejše in učinkovitejše sporazumevanje (Baraldi, 2014, v Škraban in Lipovec Čebren, 2021). Kaj potemtakem ločuje medkulturnega mediatorja od skupnostnega tolmača? Ali bi lahko na podlagi lastnega razodevanja, opisa nalog, ključnih del ipd. mediiiranje oz. tolmačenje razdelili v tri poklice – tolmač, medkulturni tolmač, medkulturni mediator? Kdo torej lahko je medkulturni mediator?

Medkulturni mediator ponazarja most med dvema kulturama, tolmači in preprečuje nesporazume, ki nastajajo zaradi jezikovnih, kulturnih in drugih razlik med priseljenci in izvajalci javnega in/ali zasebnega sektorja v lokalnem okolju, prav tako pa preprečuje nesoglasja med etničnimi skupinami v lokalnem okolju. Celostno vključuje priseljence, deluje povezovalno in podporno, zagovarja inkluzijo kot dvosmerni proces. Gosenca (2017) se v magistrskem delu Medkulturna mediacija: priložnost za boljše zdravstveno oskrbo

dotakne tudi delovnega kodeksa medkulturnega mediatorja. Navaja, da mora delovati po načelih zaupnosti, nepristranskosti, jasnosti, razumljivosti, profesionalnosti in zagovornišva, obenem pa poudarja, da pri pregledu strokovne literature ni mogoče zaslediti nekih priznanih mednarodnih smernic. Etnične vidike opredeljuje NIJZ v Standardih medkulturne mediacije v zdravstvu (2021), in sicer kodeks poklicne molčečnosti in ravnanja z zaupnimi informacijami, vidik transparentnosti, nevtralnosti in nepristranskosti, odgovornosti in strokovnosti. Navaja tudi omejitve medkulturne mediacije in njeno vlogo. V Sloveniji so za pridobitev licence medkulturnega mediatorja potrebni trije pogoji, in sicer dosežena najmanj izobrazba na ravni SOK 5 ali potrdilo o uspešno opravljenem preizkusu znanja, ki ga izda Državni izpitni center – RIC, že opravljenih najmanj 300 ur medkulturnega posredovanja/mediacije v zadnjih petih letih, ki se dokazujejo z referenčnimi pismi, znanje slovenskega jezika najmanj na ravni B1 in znanje vsaj še enega jezika, kar se prav tako dokazuje z referenčnim pismom. Poleg tega mora kandidat opraviti vrsto usposabljanj, saj poznavanje dveh kultur in jezikov še ne pomeni, da je oseba lahko medkulturni mediator. Usposabljanje je osredotočeno na vlogo medkulturnega mediatorja, na povezovanje integracije z identitetnimi potrebami, zagotavljanje enakih možnosti za izobraževanje, zaposlovanje, zagotavljanje pravnega statusa, nastanitve in spodbujanja pravice priseljencev do izražanja svojega mnenja.

3 MEDKULTURNI MEDIATOR V PRAKSI

Vloga medkulturnega mediatorja je zelo prepoznana na področju zdravstva, v zadnjem času pa praksa kaže, da se potreba po medkulturnem mediatorju pojavlja tudi na področju šolstva, centra za socialno delo, v upravnih enotah in privatnem sektorju. Ljudska univerza na Jesenicah ima sistemizirano delovno mesto medkulturnega mediatorja.¹ Ideja zanj se je pojavila leta 2014. Občinski svet je prepoznal potrebo in idejo podprl, danes pa je medkulturni mediator na Jesenicah že del vsakdanjika. Uporabniki vedo, kam se obrniti, kdaj in kje se medkulturni mediator nahaja; kdaj bo v zdravstvenem domu, kdaj bo nudil podporo pri učenju, kdaj bo v lekarni ... Uporabniki so v več mestih po Sloveniji prepoznali vlogo določene osebe, ki deluje na področju medkulturne mediacije, vendar delo opravlja prostovoljno, še brez opravljene licence in zaradi potreb in prošenj uporabnikov in/ali institucij.

3.1 IZKUŠNJE Z MEDKULTURNO MEDIACIJO

V nadaljevanju je navedena izkušnja gospe, ki se je v Slovenijo preselila pred 27 leti, že vrsto let mediira in se ravna po etničnih kodeksih. Poklicne kvalifikacije za medkulturnega mediatorja še nima, vendar deluje kot ad hoc prevajalka.

Jaz sem začela to delati, ker sem znala slovensko. Jaz, ko sem prišla, nisem znala jezika. Težko mi je bilo. Za vse sem morala čakati moža. Peljala sem otroka v vrtec in so mi ga iztrgali iz rok. Hčerka se je jokala, ko jo je vzgojiteljica vzela v roke. In ker nisem razumela nič, mi je bilo težko. Nihče mi ni povedal, kaj bojo delali z mojim otrokom. [...] Mož pa ni mogel z mano, ker je delal. V vrtec sem prinesla kdaj kaj narobe za otroka, ker nisem razumela navodil. [...] In težko je vsem, ko pridejo sem in padejo v sistem. Če pa sem zraven, se boljše počutijo, bolj zaupajo ustanovam. Delala sem ves čas zastonj, pa ni mi težko, ker so me prosili vedno takšni ljudje, ki so priseljencem hoteli boljše vključevanje. [...] Prej je bilo tudi lažje, ker je mož še delal. Sedaj ne. Računi pa pridejo.

¹ Poročilo s 24. redne seje Občinskega sveta Občine Jesenice. Pridobljeno s <https://jesenice.si/medijsko-sredisce/obvestila-za-javnost/item/17878-porocilo-z-24-redne-seje-obcinskega-sveta-obcine-jesenice>.

V osnovnih šolah strokovni delavci vedno bolj pozdravljajo prisotnost medkulturnega mediatorja na roditeljskih sestankih in govorilnih urah.

Tam je res treba. Učitelji se počutijo nemočne, ker ne vejo, kako bi pomagali otrokom ali staršem. [...] Povabijo me, ko je roditeljski sestanek, da prevajam. Bila sem tudi na enem predavanju o vzgoji otrok. Je šola napisala na vabilo, da bo možnost prevoda, če bi kdo prišel. Pa so prišle tri mame. Je nekaj. Ko je dobrodošlica avgusta, me tudi povabijo. Otrokom pokažemo šolo, predstavimo razrednike. Pridejo potem v šolo bolj sproščeni. Pa takoj povem tudi za tečaj na ljudski univerzi za mame. Jim povem, da se morajo tudi one učiti, da bo potem otrokom lažje. [...] Učitelji me pokličejo tudi, ko so starši neodzivni. Vprašam, kaj je narobe. Probam res približati staršem šolo in šoli starše. [...] Rada sem tudi učitelj zaupnik. Otroci veliko povejo tudi, kako je doma. Pa lažje v svojem jeziku. En fantek je enkrat tako jokal, ker je šel z mamo v Ljubljano k zdravniku pa je prevajal tam. Je spraševal, če je mama zelo bolna. [...] Enkrat sem sedela na govorilni uri, ko sta psihologinja in učiteljica predstavili postopek usmerjanja. Mož je prevajal ženi in ji je osnovno šolo s prilagojenim programom prevedel v šolo za otroke z Downovim sindromom. Takrat sem posredovala in razložila šole v Sloveniji. Mama mi je rekla, da kdo jo bo poročil, če gre v šolo za prizadete otroke. Sem razumela, kaj mi hoče povedati, ker na Kosovu so otroci v osnovni šoli ali posebni šoli. Ampak potem smo se pogovorili in so se starši strinjali. Sem potem tudi šla z njimi pogledat šolo.

Delo medkulturnega mediatorja je prav tako nepogrešljivo na centru za socialno delo.

Nekaj let nazaj smo imeli z dijakom veliko težav v obnašanju. Veliko se je pretepal, ni hodil v šolo. Starše so večkrat poklicali v šolo in ker jih ni bilo, so stvar predali na CSD. Ko so starši prišli, smo videli, da je oče zelo dominanten in mami ne pusti do besede. CSD me je prosil, naj se udeležim sestanka. Videti je bilo, da sta oba, mama in sin, fizično zlorabljeni. Mama in sin sta bila v Sloveniji prvo leto in nista znala jezika, zato nista mogla nikomur povedati. Ko so delavke s CSD-ja spraševale mamo, ni razumela, oče pa ji je prepovedal govoriti. Na zadnjem sestanku je oče rekel, da bo vse poslal nazaj na Kosovo. CSD me je prosil, naj se udeležim sestanka samo z mamo. Tu smo se dolgo pogovarjale v albanščini in ona se je počasi odprla in povedala, da ju mož vsak teden pretepa.

Gosenca (2017) je v magistrskem delu o načelu zaupnosti pisala kot o glavnem vodilu medkulturnih mediatorjev, saj najpogosteje sodelujejo z ranljivimi skupinami in osebnimi temami.

Nisem nikoli o tem razmišljala. Delam, kakor bi želela, da delajo z mano. Jaz ne bi želela, da kdo o mojih problemih govori okoli. Jaz sem tam, da pomagam eni in drugi strani. Me velikokrat kličejo tudi popoldan in še vprašajo kaj. Si vzamem čas, da razložim, ker si rečem, da sedaj si se vmešala in pomagaj. Gre tudi za mlade ljudi, ki bodo enkrat veliki, in če bodo dobri z mojo pomočjo, bom vesela.

Sogovornica je predstavila več oblik mediiranja in izpostavila potrebo po slednjih na vseh področjih vključevanja novoprispelih priseljencev. V šoli se učitelji počutijo nemočne, ker ne vejo, kako bi pomagali otrokom. Želja vseh, ki z mladimi delajo, pa je, da odrastejo v dobre odrasle ljudi. Sogovornica je na primeru šole in postopku o preusmerjanju delovala po načelih zagovorništva, kjer je razumela, kaj ji hoče zaskrbljena mati povedati, saj so na Kosovu otroci v osnovni šoli ali posebni. Prav tako center za socialno delo ne bi mogel opraviti svoje funkcije brez prisotnosti medkulturne mediatorke, saj ko so delavke s CSD-ja spraševale mamo, ni razumela.

4 SKLEP

V Sloveniji je delo medkulturnega mediatorja še v zametkih in povojih, vsekakor pa se kaže potreba po njih, pri tem pa je treba razlikovati med tolmačem in medkulturnim mediatorjem. Strokovna literatura navaja, naj bi bil slednji tudi sam priseljenec, kar pomeni, da pozna jezik in kulturo uporabnika. Njegovo delo je izredno raznoliko, od tolmačenja do usvojenega strokovnega izrazoslovja. Usposabljanja za medkulturne mediatorje se sicer že pojavljajo, vendar so ta relativno kratka, tako da so medkulturni mediatorji prepuščeni sami sebi in se nekako samousposabljujejo z lastnimi izkušnjami in nevede skrbijo za lastni razvoj.

Omeniti pa velja tudi psihično obremenitev, ki ga delo prinaša. Z izzivi se srečujejo vsak dan, zato jih je treba zaščititi, saj so na koncu tudi oni samo ljudje. Praksa medkulturne mediacije v zdravstvu je na podlagi pilotnih projektov uspešno dokazala svojo potrebo, medtem ko se na področju šolstva, javne uprave in zasebnega sektorja potreba po njej še le dodobra kaže. Pomembno pa je razumeti, da medkulturni mediator ni v pomoč samo priseljencu, ampak tudi strokovnim delavcem v vzgojno-izobraževalnih zavodih, saj z njimi krepijo medkulturne kompetence, zato medkulturna mediacija ne sme biti stvar naključja in sreče določene občine, v katero se priseljenec priseli.

5 VIRI IN LITERATURA

Gosenca, K. (2017). *Medkulturna mediacija: priložnost za boljšo zdravstveno oskrbo*.

Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Katalog nacionalne poklicne kvalifikacije (2020). *Medkulturni mediator*. Pridobljeno s <http://www.npk.si/katalog.php?katalogid=2087-115-1-2>.

Potočnik Nussdorfer, K. (2021). *Poklic prihodnosti: medkulturni mediator*. Pridobljeno s <https://www.cene-stupar.si/sl/blog/medkulturni-mediator-poklic-prihodnosti>.

Škraban, J. in Lipovec Čebren, U. (2021). *Medkulturna mediacija in zdravstvo v Sloveniji*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete v Ljubljani.

RAZVOJNI VIDIKI PEDAGOŠKO-SVETOVALNEGA DELA V PROCESU INTEGRACIJE DIJAKOV PRISELJENCEV V IZOBRAŽEVALNI SISTEM

*Mag. Boštjan Petak, univ. dipl. ekon.
Srednja šola Slovenska Bistrica
bostjan.petak@sssb.si*

*Mojca Vrečko, prof. pedagog. in soc.
Srednja šola Slovenska Bistrica
mojca.vrecko@sssb.si*

POVZETEK

V prispevku predstavljamo desetletne izkušnje pri delu z dijaki priseljenci. Posebej izpostavljam človeško in strokovno pripravljenost učiteljev za delo z dijaki, ki prihajajo iz drugih kulturnih okolij, odprtost za drugačnost, strpnost, prilagajanje poučevanja, pomen poznavanja slovenskega jezika za razumevanje druge kulture in ustvarjanje medsebojnega zaupanja.

Predstavljamo primer dobre prakse dela razrednika v večkulturnem oddelku in vlogo svetovalne delavke pri povezovanju dijakov, pri delu s starši in sodelovanju z multiplikatorko.

Ključne besede: priseljenci, strategija, integracija, učenje jezika, prilagoditve, podpora

1 UVOD

Ljudje se selijo zaradi različnih razlogov: ekonomskih, političnih, vojnih, verskih. Priseljivanje pa ne koristi samo priseljencem, ampak tudi družbi, ki jih sprejme, saj lahko slednji zapolnijo pomanjkanje na trgu dela (Evropska unija, 2014). Migracije so del naše preteklosti, sedanjosti in tudi prihodnosti.

2 DIJAKI PRISELJENCI PRIHAJAJO, KAJ PA SEDAJ?

Priseljevanje zaradi dela in možnosti za združevanje družin sta razloga, ki sto po letu 2013 vplivala na povečani vpis dijakov iz tujine tudi na našo šolo. Večina se je takrat vključevala v šolo brez znanja slovenskega jezika, eni po končani osnovni šoli, drugi z enim ali dvema končanima letnikoma srednje šole v matični državi. V šolo so se vpisovali tudi dijaki, ki so pred tem že obiskovali slovensko osnovno šolo, najmanj eno leto ali več. Med njimi so (bile) razlike v predznanju, interesih, motivaciji, znanju slovenskega jezika, osebnostih močeh, ki omogočajo vključevanje, in odnosu, ki ga imajo do izobraževanja v matični državi.

V začetnem obdobju je bila vloga svetovalne službe zbiranje informacij o izkušnjah drugih (srednje šole, Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport), ki bi nam pomagale pri reševanju temeljnih vprašanj o načinu vključevanja dijakov priseljencev v šolo. Ob upoštevanju zakonskih podlag in na osnovi Smernic za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (2012) smo zastavili okvirni pristop dela (učenje slovenskega jezika, prisotnost pri pouku, ocenjevanje, delo z razredno skupnostjo), ki smo ga nato večkrat dopolnjevali.

3 PREDSTAVITEV PRAKSE

Na Srednji šoli Slovenska Bistrica smo skozi desetletno obdobje preizkusili različne pristope in ob tem razvili uspešno prakso vključevanja dijakov priseljencev, ki temelji na povezovanju in sodelovanju vseh udeležencev v šoli: svetovalne službe, vodstva šole, razrednika, multiplikatorja, drugih strokovnih delavcev, dijakov in staršev. Za uspešno integracijo dijakov priseljencev in njihovih družin je pomembno tudi sodelovanje z lokalnim okoljem – vrtcem, osnovno šolo, društvi, občino ... – in širšim družbenim okoljem – različnimi organizacijami, projekti ... (Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja, 2018).

3.1 VLOGA SVETOVALNE SLUŽBE PRI INTEGRACIJI DIJAKOV PRISELJENCEV

Svetovalni delavec mora prvi vzpostaviti stik z mladostnikom in njegovimi starši. Skrbno in s pravo mero empatije jim poskušamo ustvariti razmere za sproščeno komuniciranje. Prvi stik s šolo in vtis o njej je zanje zelo pomemben in vpliva na vzpostavitev zaupanja in sodelovanja. V okviru prvega srečanja se pogovorimo o predhodnem šolanju, interesih, poklicu. Starši se navadno ne odločajo, da bi mladostniki nadaljevali v prvotni smeri izobraževanja, saj se jim šolanje v večjem mestu zdi manj varno. Večina dijakov ob prihodu tako spremeni program izobraževanja. Komisija za priznavanje pregleda dijakovo dokumentacijo in izvede priznavanje predhodnega izobraževanja, na osnovi katere dijaku izdamo odločbo o nadaljevanju izobraževanja.

Začetno sporazumevanje s starši in dijakom priseljencem je oteženo, kadar starši slabo ali sploh ne govorijo slovensko ali kak drugi jezik, v katerem bi se lahko sporazumeli. Za pomoč pri tolmačenju prosimo dijake priseljence, ki znajo dobro govoriti slovensko. Pomisleki ob tem so, ali dijak ustrezno prevaja in kako sporočati občutljive informacije.

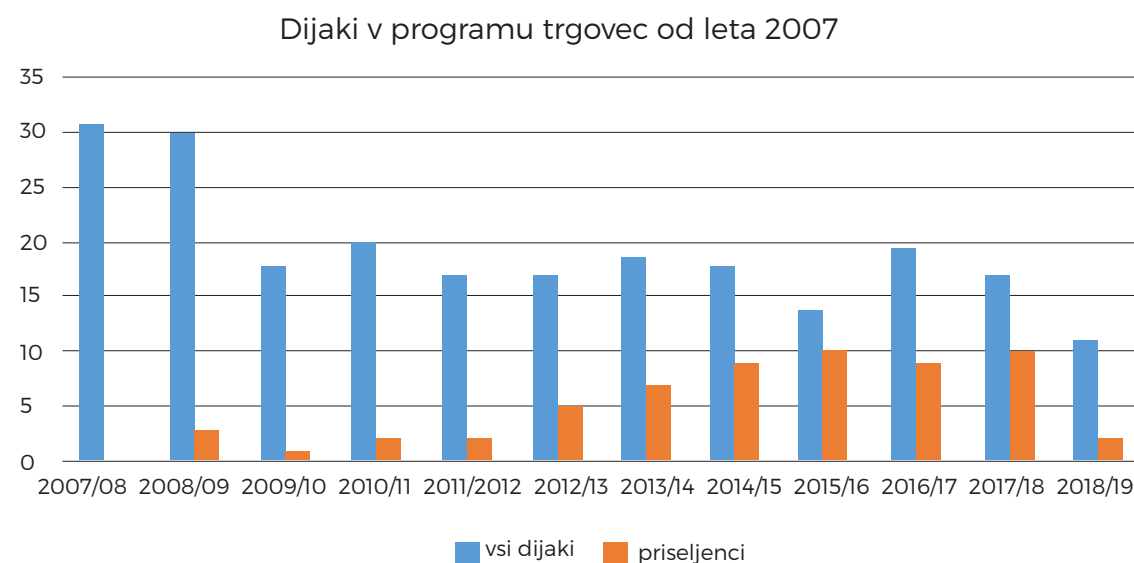
Vključevanje dijaka priseljence v oddelek največkrat poteka individualno, ker se dijaki vpisujejo v šolo med šolskim letom. Pred prihodom dijaka se pogovorimo z razrednikom, obvestimo oddelčni učiteljski zbor in nagovorimo dijake oddelka. Dogovorimo se o pomoči pri prevajanju in jih spodbudimo k podpornemu vedenju in sodelovanju.

Pri učiteljih so (bili) v začetnem obdobju prisotni negotovost, dvomi, strah in predsodki, a tudi pripravljenost posameznikov za delo z dijaki priseljenci. Razrednikom in učiteljem nudimo strokovno podporo pri iskanju načinov vodenja dijakov, prilagajanju dela in zahtev. V ta namen jim posredujemo tudi informacije o izkušnjah drugih šol in gradiva, ki so na voljo.

V celotnem obdobju je (bila) ključna podpora ravnateljice, ki podpira delo, prilagojeno potrebam priseljencev in zmožnostim šole, omogoča drugačno organiziranost dela, spodbuja učitelje in njihovim prizadevanjem nudi strokovno in človeško podporo.

3.2 VODENJE IN IZZIVI DELA Z VEČKULTURNO ODDELČNO SKUPNOSTJO

Leta 2016 je število vpisanih dijakov priseljencev doseglo več kot polovico vseh vpisanih v oddelek programa trgovec. Nihče od njih ni razumel niti besede slovenskega jezika in običajna komunikacija torej ni bila mogoča. Pri dijakih priseljencih je bilo opaziti zadržanost in strah. Pri tem se je postavilo vprašanje, kakšne metode uporabiti pri pouku in kako voditi oddelčno skupnost.

Slika 1. Dijaki priseljenci v 1. letniku programa trgovec v obdobju 2007–2019

Komunikacijo smo poskušali vzpostaviti v tujih jezikih, angleščini, srbsčini in hrvaščini. Na tak način smo prebili »led,« da smo se lahko vsaj predstavili in nekoliko bolje spoznali.

3.3 RAZVOJ IN UPORABA PRILAGOJENIH UČNIH METOD ZA DIJAKE

Nepoznavanje slovenskega jezika, šibko komuniciranje v tujem jeziku (angleščina, nemščina) dijakom preprečujejo sproščeno vključevanje v oddelčno skupnost. Mladostniki so že po razvojni stopnji zadržani, si ne upajo tvegati, so previdni, se ne izpostavljajo, težko prenašajo pripombe ...

Zaradi zahteve po čimprejšnji integraciji v matični razred in z zgolj 70 urami za učenje slovenskega jezika smo učenje slovenščine najprej izvajali nekaj ur na teden celotno šolsko leto. Kmalu se je izkazalo, da dijaki potrebujejo daljši in intenzivnejši tečaj slovenskega jezika, ki sta ga izvajali učiteljica slovenskega jezika in učiteljica udeleženka javnih del. Tečaj je potekal nekaj ur dnevno, polovico leta, vsebina pa je zajemala tudi spoznavanje kulture okolja. Ostale ure so bili dijaki priseljenci pri pouku predmetov, za katere smo menili, da jim bodo najlažje sledili.

Z vključitvijo šole v projekt Izzivi medkulturnega sobivanja smo pouk ob sodelovanju z multiplikatorko Natalijo Kaučič izvajali v tandemu. Metoda je temeljila na načrtovanju in pripravi učnih vsebin (listov) strokovno-teoretičnega predmeta. Osnovne strokovne pojme smo zapisali v preprosti obliki, da bi jih dijaki priseljenci razumeli. Po frontalni razlagi v razredu so bili dijaki razdeljeni v dve skupini. S skupino slovenskih dijakov smo obravnavali in utrjevali snov na višjem nivoju. Multiplikatorka pa je s pomočjo delovnih listov dodatno pojasnjevala strokovne pojme in utrjevala snov z dijaki priseljenci.

Multiplikatorka je v okviru učne pomoči z dijaki snov dodatno utrjevala. Kljub počasnemu napredku se je sčasoma ta pristop izkazal za učinkovitega. Dijaki so začeli slediti pouku v prilagojeni (poenostavljeni) obliki in se dejansko učiti strokovnih vsebin.

Pri pouku informatike in računalništva smo v začetku dijake učili osnovnih ukazov v urejevalniku besedila v slovenskem jeziku. Nekateri so prvič delali z računalnikom. Ko so to obvladali, smo jim ponudili možnost, da izdelajo naloge najprej v maternem jeziku. S pomočjo multiplikatorke in učiteljice slovenščine so naloge kasneje zapisali v slovenščini.

V okviru izvajanja projekta Inovativna pedagogika 1 : 1, ki se nanaša na uporabo sodobne IKT, smo pri pouku uporabljali določene računalniške aplikacije, ki so dijakom pomagale pri učenju jezika in spoznavanju učnih vsebin, npr. naloge v obliki kvizov, kjer so dijaki iz predstavljenih slik iskali pravilne odgovore, kaj je na njih.

Dijaki priseljenci so napredovali, vendar počasi. Nekateri so s težavo izpolnjevali učne obveznosti. Ugotovili smo, da niso navajeni popoldanskega učenja in jim pri tem v domačem okolju ne morejo pomagati. S pomočjo udeležencev javnih del smo organizirali popoldansko učenje v šoli, kar je pripomoglo k njihovemu učnemu napredku.

3.4 POVEZOVANJE IN INTEGRACIJA DIJAKOV V VEČKULTURNO SKUPNOST

Oddelčna skupnost, kjer je polovica (ali več) dijakov priseljencev in ne razumejo slovenskega jezika, predstavlja velik izziv z vidika povezovanja in integracije dijakov v oddelek. Delo razrednika je po vsebini specifično, pomeni predvsem veliko pojasnjevanja dogodkov, učnih zahtev, šolskih pravil, obiskovanja pouka ... Da bi dosegli osnovno sporazumevanje in posredovali prave informacije, so nam pomagali dijaki prevajalci.

Zaznali smo, da se dijaki v oddelku spontano združujejo po narodnostni pripadnosti, kjer vsaka skupina uporablja svoj materni jezik. Na ta način so njihove temeljne potrebe po pripadnosti zadovoljene, komunikacije med skupinami pa je bilo malo.

Razmišljali smo, kako bi dejansko povezali dijake znotraj oddelka. Pogrešali smo vključenost staršev in ni bilo jasno, kolikšna je njihova podpora. Tako je dozorela zamisel o organizaciji posebnega dogodka za starše, ki bi ga pripravili vsi dijaki oddelka. Dijaki so tako ob pomoči učiteljic slovenskega jezika in učiteljice iz javnih del (kasnejša multiplikatorka) pripravili pestro vsebino recitacij v obeh jezikih, poznavanje kulturnih značilnosti obeh držav in z dijaki smo spekli tradicionalne sladice.

Dijake, ki so menjali okolje znotraj Slovenije ali so prišli iz tujine, smo nagovorili, da delijo svojo zgodbo z drugimi. Na vajah so dijaki prisluhnili drug drugemu in se spoznavali, se učili drug od drugega, izražali razumevanje, podporo in gradili zaupanje. Predstavitve zgodb na skupnem dogodku s starši so se dotaknile vseh. Doživljanje ob spremembi okolja, strahovi, ki so jih čutili, in izražene želje po sprejetosti, smo razumeli vsi. To so bili trenutki, ko smo se srečali kot posamezniki, kot ljudje in ne kot Slovenci in priseljenci. Svojo zgodbo sta spontano delili tudi ena od mam in učiteljica. Vezi so se vzpostavile, kar smo najprej opazili po tem, da so večkrat sedeli skupaj in se družili tudi v času odmorov.

3.5 DELO S STARŠI

V primeru ekonomskih migrantov v našem okolju se družine združujejo po nekaj letih, tudi desetletju ločenega življenja. Učijo se prevzemati vloge in živeti skupaj. Sodelovanje staršev je izrednega pomena, a so stiki maloštevilni.

Očetje, ki govorijo slovensko, so cele dneve odsotni zaradi dela. Mame pa ne govorijo slovensko in v šolo pridejo le na povabilo in ob zagotovitvi, da uredimo tolmačenje. Skupnih roditeljskih sestankov se ne udeležujejo. Odzvali pa so se povabilu svojih mladostnikov na prej opisano srečanje, na katerega so prišli tudi drugi člani družine. Da bi vzpostavili trajnejše sodelovanje, smo z mamami in dijakinjami izvedeli enoletni projekt Integracija priseljenk v novo okolje v izvedbi Društva Jasa. Ob različnih tematskih delavnicah so se učile jezika, spoznavale kulturo, se družile in premagovale ovire na poti do sodelovanja s šolo. Neizmerno vesele in hvaležne so bile za izlet v bližnjo okolico. Da so se ga lahko udeležile same, je bil pomemben premik tudi znotraj njihove kulture.

3.6 ŠOLSKA SVETOVALNA SLUŽBA IN MULTIPLIKATORKA

Z izkušnjami in naraščanjem števila dijakov priseljencev na šoli smo prepoznali pričakovanja in zahtevnost dobre integracije v šoli. Z vključitvijo v projekt Izzivi medkulturnega sobivanja smo leta 2016 dobili dodatno strokovno moč. Multiplikatorka je postala zaupna oseba, ki je bila na voljo, ko so jo dijaki najbolj potrebovali, saj jim je lahko nudila vsaj minimum varnega šolskega okolja, zaradi katerega so se vsak dan vračali v šolo. Ker je delala z njimi več ur dnevno, jih je zelo dobro poznala. Omogočala je uvid v učno delo dijakov priseljencev vsem, ki smo to bili pripravljene slišati in videti.

Z multiplikatorko smo na tedenskih srečanjih analizirali napredek ali katerega od nastalih problemov, iskali ideje za naprej, osmišljali pomen drugačnih poti. Ob tem smo vedno bolj razumeli dijake, njihov način delovanja in odnos do šolskega dela. Njene izkušnje so bile izziv za nove ideje: domislili smo se timskega poučevanja, njeno prisotnost (zaradi podpore) pri ustnih predstavitvah dijakov, na izpitih, posebne vsebine za dneve dejavnosti, dodatno pripravo dijakov na namenske dneve, pridobivanje ocen v prvem letu šolanja, prilagajanje testnega gradiva in načinov spraševanja, priprave srečanja za starše ... Spremljali smo njihov napredek, jih spodbujali in opazovali razliko v funkcioniranju na tečaju in v matičnem razredu, pri čemer smo ugotovili, da nekateri dijaki v matičnem razredu niso spregovorili več kot leto dni.

4 RAZPRAVA

Delo z dijaki priseljenci nas je doletelo tako rekoč nepripravljene. V praksi smo oblikovali lastno strategijo dela, ki smo jo nadgradili s sodelovanjem v projektu Izzivi medkulturnega sobivanja.

Pri delu z dijaki priseljenci lahko učitelji naredijo veliko pri pouku, v oddelčni skupnosti, a šele takrat, ko dijaki znajo in zmorejo uporabljati slovenski jezik, mu zaupajo in se počutijo varne. Za to potrebujemo čas, veliko dodatnega dela, skrbno koordiniranje, vodenje in spremljanje dijakov v domeni razrednika, multiplikatorja, svetovalne službe in sodelovanje učiteljev, ki poučujejo v večkulturnih oddelkih.

Glede na raznolikost dijakov priseljencev in različne potrebe posameznih šolskih okolij menimo, da bi morali razmišljati o t. i. fleksibilnem modelu, ki bi posameznim šolam z večjim številom dijakov priseljencev pravočasno omogočal dovolj podpore, tako v zadostni količini ur za učenje slovenskega jezika kot z dodatnim strokovnim kadrom.

Različne potrebe šol pri delu z dijaki priseljenci vplivajo na to, da strokovni delavci nismo enotnega mnenja, kakšen model dela potrebujemo in ali ga sploh potrebujemo (gimnazije). Podporo potrebujemo predvsem šole s strokovnimi in poklicnimi programi, kamor se vpisuje največ dijakov priseljencev.

5 SKLEP

Šola je na morebitni »novi val« dijakov priseljencev veliko bolje pripravljena, kot je bila. Vzpostavljeni sistem integracije, neprecenljive pridobljene izkušnje pri dosedanjem delu, zavedanje vseh zaposlenih, da je učinkovito vključevanje dijakov priseljencev v izobraževalni sistem nujno, in tudi pridobitve iz projekta Izzivi medkulturnega sobivanja dajejo dobro osnovo za uspešno delo v prihodnje.

Integracija dijakov priseljencev zahteva skrbno in premišljeno ravnanje, ki temelji na medsebojnem spoštovanju, odprtosti in sprejemanju drugih, učenje o drugih in od njih. Pomeni, da drugemu priznavamo enake pravice, kot jih imamo sami.

V prihodnje bo treba narediti še veliko, da se stanje zadovoljivo uredi na vseh nivojih. Kot šola smo veseli za vsakega dijaka priseljenca, ki je tudi z našo pomočjo uspešno zaključili izobraževanje in postal aktiven član naše družbe, hkrati pa nam je žal za vse, ki jim to ni uspelo.

6 VIRI IN LITERATURA

Evropska unija (2014). *Migracije in azil*. Pridobljeno s https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/e-library/docs/brochure-migration-and-asylum/brochure_asylum_and_migration_sl.pdf.

Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (2018). Ljubljana: ISA institut. Pridobljeno s <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2018/09/Predlog-programa-dela-z-otroki-priseljenci.pdf>.

Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (2012). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

TEČAJ SLOVENŠČINE ZA DIJAKE PRISELJENCE IN SPREMLJEVALNE DEJAVNOSTI

Ernesta Dejak Furlan
Šolski center Nova Gorica
ernesta.furlan@scng.si

POVZETEK

V prispevku je predstavljeno delo z dijaki priseljenci na Šolskem centru Nova Gorica. Delo je postopoma preseglo zgolj poučevanje, saj je praksa izkazovala, da je integracija veliko kompleksnejša kot zgolj tečaj slovenščine. Navedene so razne dejavnosti, ki so dijake popeljale izven učilnice, hkrati pa z različnimi gosti obogatile vsebine tečaja. Predstavljeno je tudi timsko delo izvajalk tečaja in sodelovanje z multiplikatorico, ki je bilo ključno za vrednotenje dela in povezovanje z okoljem.

Ključne besede: dijaki priseljenci, integracija, intenzivni tečaj, medpredmetno povezovanje, slovenščina

1 UVOD

Pri opravljanju poklica je ključnega pomena znanje jezika, zato je pomembno, da se dijaki priseljenci naučijo slovensko. Jezik je torej osnova dela v šoli, vključevanja v socialno okolje in lokalno skupnost, je pot k uspešni integraciji.

Ta proces učenja pa je mogoč le, če sta aktivna in pripravljena na sodelovanje dijak in starši na eni strani in šola na drugi. Praksa kaže, da je pogovor, ki ga lahko opravimo z dijakom in starši ob vpisu, priložnost, da spoznamo dijaka, njegovo dosedanje šolanje, pričakovanja in želje. Ob tem jih seznanimo z dolžnostmi, ki jih prinaša šolanje, o možnostih osebnega izobraževalnega načrta in prilagoditvah. Pot k uspehu je zagotovo tam, kjer je pri dijaku zaznati željo in pripravljenost za učenje, šola pa mu mora omogočiti postopnost in obvladljiv okvir, znotraj katerega je lahko uspešen. Prav ta izkušnja »biti uspešen« je nujna za motivacijo in uspešno integracijo.

Pri vključevanju dijaka priseljenca ne zadostujejo zgolj tečaj jezika, ampak je potrebno sodelovanje vseh učiteljev razrednega učiteljskega zbora, kar ostaja največji izziv za prihodnost.

2 IZVEDBA TEČAJA SLOVENŠČINE

V šolskem letu 2018/2019 je bil tečaj slovenščine prvič organiziran za vse dijake Šolskega centra Nova Gorica skupaj. Ure tečaja slovenščine so postale kmalu varno in spodbudno okolje za dijake. Čeprav je bila skupina v znanju slovenščine zelo heterogena, je med njimi hitro zaživela vrstniška pomoč. V tej fazi se je izkazala vloga učitelja kot človeka, ki z veliko empatije vztrajno dela s skupino, opozarja na napake in hkrati spodbuja k medsebojnemu sodelovanju in spoštovanju. Zanimivo je bilo opazovati tudi prijateljstva, ki so se stekala med njimi, pri čemer sta se npr. albansko govoreče dekle in makedonsko govoreča sošolka lahko pogovarjali samo v slovenščini, saj je to bil njun edini skupni jezik.

Učitelj najbolj uči in vzgaja z odnosom, zato je zelo pomembno, da dijaki doživijo izkušnje z različnimi učitelji in njihov odnos do vsebin, o katerih govorijo (Gržan, 2019). S takim načinom dela dijaki ne izgubijo motivacije, saj previdno in z našim vodstvom vstopajo v situacije, ki jih bodo čakale pri pouku in kasneje v življenju.

Sodelovanje z učitelji strokovnih predmetov se je izkazalo za odlično, saj smo po vsaki izpeljani dejavnosti razpravljali o našem delu in možnostih nadaljnjega sodelovanja, saj učenje slovenščine in integracija ne potekata samo na tečaju, temveč pri vseh predmetih in pri vseh učiteljih.

2.1 VARNO V DELAVNICO IN ŽIVLJENJE, MED LESARJI

Dijakom priseljencem različnih smeri smo omogočile, da so obiskali šolsko lesarsko delavnico, kjer so s pomočjo strokovnjaka lesarske stroke izdelali preprost izdelek iz lesa in ga obdržali za spomin. Opazovali so delovni postopek, nato v njem sodelovali, poimenovali orodje in stroje, spoznavali les in njegove značilnosti. V delavnici smo opozorili tudi na varnost pri delu.

2.2 SODELOVANJE Z ZDRAVSTVENO ŠOLO

V sodelovanju z zdravstveno šolo smo načrtovali delavnico na temo prve pomoči, ki smo jo ob prihodu izrednih razmer zaradi koronavirusa še nadgradili s potrebnimi vsebinami. Dijaki so s profesorjem zdravstvene vzgoje obnovili besedišče na temo telo in zdravje iz Slike jezika in marsikaj iz teorije prenesli v prakso. Spoznali so postopek oživljanja in osnovne pojme iz prve pomoči v učilnici, ki je odlično opremljena in namenjena dijakom zdravstvene smeri. Vloga nas, izvajalk tečaja, pa je bila priprava besedišča, usklajevanje urnikov, učilnic in dijakov, saj smo uro izvedli v treh ponovitvah.

2.3 KARIERNO SVETOVANJE IN OBISK ŽUPANA

Strokovna delavka na projektih nas je obiskala kar v učilnici, kjer smo izvajali tečaj, in predstavila življenjsko pomembne teme, kot so: kako iskati zaposlitev, kako se predstaviti delodajalcu, kako napisati prošnjo. Ob vseh temah in vprašanjih, ki jih je odpirala (in jih seveda predstavila zelo slikovito in prilagojeno skromnemu besedišču), je poudarila pomen učenja in obvladanja jezika. Nekaj predstavnikov skupine dijakov priseljencev se je kasneje udeležilo tudi srečanja dijaške skupnosti z županom Klemnom Miklavičem. O vprašanjih zaposlitve smo se veliko pogovarjali tudi pri urah tečaja.

2.4 UČNA URA S PROFESORJEM ZGODOVINE IN OBISK KNJIŽNICE

Proti koncu intenzivnega tečaja je bil naš gost profesor zgodovine, ki je spregovoril o nacionalnih simbolih, religijah in kulturnih razlikah. Pripravil je veliko nebesednega gradiva, s katerim je popestril svoj nastop in omogočil vsem dijakom spremljanje dogodka. V knjižnici nas je sprejela knjižničarka in predstavila gradivo, ki je primerno za dijake priseljence. Pripravila pa je tudi nekaj strani dolgo predstavitev Slovenije in njenih zanimivosti v sliki in besedi. Dijake je povabila v prostore knjižnice med prostimi urami, po pouku, saj šolska knjižnica ne nudi samo knjig, temveč tudi družabne igre in računalnike.

2.5 EKSURZIJA NA BLED

Intenzivni tečaj smo obogatili z res lepo izkušnjo, kombinacijo geografije, zgodovine, umetnostne zgodovine in slovenščine in 3. decembra odšli na strokovno ekskurzijo na Bled.

Udeležili so se je vsi dijaki, ki so obiskovali tečaj. Potovali smo z vlakom, si ogledali grad in se sprehodili okoli jezera. Dijaki so bili ves čas v stiku z živim jezikom, saj so si sami urejali nakupe vozovnic, spremljali bližajočo se končno postajo, šli v trgovino in seveda na blejsko kremno rezino. Vsi dijaki so za Bled, najbolj razpoznavno turistično točko, že slišali, nihče pa ga še ni obiskal. Druženje nas je povežalo in z multiplikatorko Nežo Markočič sva opazovali, s kakšnim navdušenjem so se dijaki slikali, snemali in posnetke delili s prijatelji in družino.

2.6 VSE NAŠE POTICE

Poseben dan vsakoletnega tečaja je bil dogodek pred novoletnimi prazniki, ki smo ga poimenovali Potica, saj smo se na koncu vedno posladkali s potico. Bistvo tega druženja je bila predstavitev našega dela razrednikom, svetovalni službi in vodstvu šole. Izvajalke tečaja smo z dijaki svoje delo predstavile javno, z učno uro, v kateri so sodelovali s svojim prispevkom vsi dijaki priseljenci.

3 SKLEP

Tečaj za dijake priseljence na Šolskem centru Nova Gorica je po letih izobraževanja in sodelovanja postal primer dobre prakse. K temu je veliko pripomoglo timsko delo izvajalk tečaja in multiplikatorke, sodelovanje z učiteljskim zborom in lokalnim okoljem. Poleg strokovnosti so pri takem delu ključne tudi stalnost, kontinuiteta in podpora vodstva šole.

4 VIRI IN LITERATURA

Ambrož, A. in Jelen Madruša, M. (2015). *Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja*. Ljubljana: ISA institut.

Dejak Furlan, E. (2021). Večplastnost dela z dijaki tujci. *Slovenščina v šoli*, 24 (1), 31–38.

Gržan, K. (2019). *95 tez za izhod iz slepe ulice vzgoje in izobraževanja*. Ljubljana: Sanje.

Knez, M. et al. (2013). *Slika jezika*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

Žežlina, S. (2012). Preko inovacijskega projekta Razvijanje sporazumevalne zmožnosti v slovenščini – preživetvena raven do novih spoznanj. *Slovenščina v šoli*, 15 (3-4), 48–53.

VEČJEZIČNA ZDRAVLJICA ZA MEDKULTURNI DIALOG

Ana Jurkovič, mag. slov.
Srednja tehniška šola Koper
ana.jurkovic@sts.si

POVZETEK

Primeri praks v Sloveniji kažejo, da marsikatera šola pozitivno vpliva na sprejetje učencev priseljencev, in številni pedagoški delavci in drugi vedno znova iščejo načine, kako bi prispevali k še boljši vključenosti in sprejetosti. Slednje se ne uresničuje samo tako, da so učenci priseljenci vključeni v šolske interesne dejavnosti, sodelujejo na prireditvah ipd., ampak da se v razredu vzpostavi ugodna razredna klima. To lahko pedagoški delavci uresničujemo z različnimi medkulturnimi dejavnostmi. V prispevku je predstavljena ena od takih dejavnosti, in sicer večjezična Zdravljica.

Ključne besede: medkulturni dialog, medkulturne učne ure, večjezična Zdravljica

1 UVOD

Za uspešno vključevanje učencev priseljencev ni pomembno samo čimprejšnje učenje drugega jezika (jezika okolja), temveč predvsem vzpostavitev prijetnega učnega okolja. K temu pa lahko prispevamo tudi pedagoški delavci. Primeri praks kažejo, da se po šolah v Sloveniji prakticirajo tečajih slovenskega jezika pred začetkom šolskega leta (t. i. uvajalnice) oz. se organizirajo dnevi dobrodošlice, ko učenci spoznajo šolo in naš šolski sistem. Ponekod poteka sodelovanje z lokalnimi organizacijami, organizira se tutorstvo, izvaja se prostovoljstvo. Napore pa se ne vlaga samo v učno pomoč, ampak se trud usmerja tudi v to, da bi bili učenci priseljenci aktivno udeleženi v aktivnosti šole. Spodbuja se jih, da se vključujejo v interesne dejavnosti, predstavljajo svojo državo in kulturo, sodelujejo na šolskih prireditvah, pišejo za šolski časopis ipd. Marsikatera šolska knjižnica ima kotiček s knjigami v maternem jeziku učencev priseljencev, kar slednjim omogoča ohranjenost maternega jezika, učitelji pa za krepitev medkulturnega dialoga izvajajo tudi t. i. medkulturne učne ure.

2 MEDKULTURNI DIALOG

Medkulturni dialog označuje odprto in spoštljivo izmenjavo mnenj med posamezniki in skupinami različnih etničnih, kulturnih, verskih in jezikovnih družbenih okolij in dediščin, komunikacijo med ljudmi, ki prihajajo iz različnih življenjskih okolij (verskih, socialnih, narodnostnih, kulturnih, generacijskih). Je tudi razmišljanje in refleksija o drugačnosti in njeno sprejemanje z namenom sodelovanja in ustvarjalnega dialoga (Statistični urad RS, 2009).

Vižintin (2014) opredeljuje model medkulturne vzgoje in izobraževanja, katerega cilja sta uspešno vključevanje otrok priseljencev in razvoj medkulturnega dialoga, skozi sedem področij. To so: medkulturnost kot pedagoško načelo (npr. zaposlovanje učiteljev z lastno izkušnjo preseljevanja), sistemska podpora (npr. tečaji slovenskega jezika, učna pomoč), učitelji z razvijajočo se medkulturno zmožnostjo (učitelji, ki razvijajo medkulturno vzgojo in izobraževanje), razvoj zavedanja o večkulturni družbi pri vseh učnih predmetih (npr. povezava učne ure z večkulturnostjo v razredu, na šoli), razvoj medkulturnega dialoga na šoli (npr. pouk maternih jezikov in kultur učencev priseljencev, knjižno gradivo v maternem jeziku učencev priseljencev v knjižnici, medkulturne učne ure), sodelovanje šole s (starši) priseljenci (npr. temeljit pogovor ob prvem stiku, posredovanje informacij o slovenskem šolskem sistemu idr., podpora staršem pri učenju slovenščine kot drugega/tujega jezika, dvojezična vabila, obvestila), sodelovanje šole z lokalno skupnostjo (drugimi šolami, društvi ipd.).

2.1 MEDKULTURNE UČNE URE

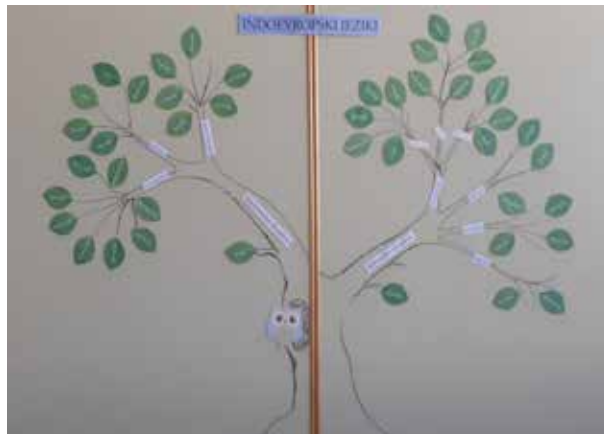
Medkulturne učne ure se na šolah navadno izvajajo tako, da učenci priseljenci predstavljajo svojo državo in kulturo v maternem jeziku, bere se tuja literatura v originalnem jeziku ipd.,¹ manj pa smo verjetno seznanjeni z drugimi dejavnostmi, ki jih lahko izpeljemo. Konkretno didaktične dejavnosti, ki spodbujajo medkulturni dialog, so na voljo v naslednjih priročnikih: Prepletanja, Spodbudi spremembo! in Priročnik za izvajanje programa Uspešno vključevanje otrok priseljencev.²

¹ Več dejavnosti je predstavljenih v zborniku Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja: <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2013/11/Razvijamo-medkulturnost-kot-novo-obliko-sobivanja-Zbornik.pdf>.

² Prepletanja: http://www.eduka-itaslo.eu/uploads/analize_slo/uploadsanalize_slo33.pdf#EDUKA_priro-%C3%ACnik%20SLO.pdf, Spodbudi spremembo! https://startthechange.net/wp-content/uploads/2018/03/start-the-change-zbirka_delavnic_si.pdf, Priročnik za izvajanje programa Uspešno vključevanje otrok priseljencev: <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2013/11/Priro%C4%8Dnik-za-izvajanje-programa-UVOP.pdf>.

3 VEČJEZIČNA ZDRAVLJICA

Pedagoški delavci in drugi, ki smo zelo vpeti v delo z učenci priseljenci ali skrbimo za izvedbo tečaja slovenščine kot drugega/tujega jezika ipd., navadno začutimo potrebo, da bi naredili še več. Ta želja je vodila tudi mene, tako da sem že zelo kmalu začela prilagajati delovne liste in besedila, ki smo jih obravnavali med poukom jezika (recimo na temo uradnega pogovora ipd.). Namesto zapletenih povedi in zahtevnega besedišča sem uporabila kratke povedi z bolj znanimi besedami, da bi bili med poukom aktivni tudi učenci priseljenci, ki so se slovenščine začeli šele učiti. Skupaj z dijaki smo oblikovali priročnik za pouk jezika pri predmetu slovenščina³ in knjižico za pouk književnosti,⁴ nato smo se lotili izdelave jezikovnega drevesa v učilnici slovenščine (slika 1), na podlagi katerega učenci ugotavljajo razloge, zakaj so si nekateri jeziki bolj podobni med seboj oz. so precej različni.

Slika 1. Jezikovno drevo v učilnici slovenščine

Z željo po oblikovanju ugodne razredne klime in sprejetosti učencev priseljencev pa smo leta 2018 z dijaki snemali večjezično Zdravljico. Večina dijakov je posnela uradni prevod v tujem jeziku iz knjižice Zdravljica in njena pot v svet, medtem ko je ruski prevod zapisal dijak sam. Nekatere dele smo zaradi slabe kakovosti letos posneli znova. Vsi dijaki, ki so sodelovali, so podali pisna soglasja za javno deljenje in predvajanje. Seznanjeni so z objavo na spletu (YouTube).

3.1 PREDSTAVITEV DEJAVNOSTI

VSEBINA IN CILJI DEJAVNOSTI

Dejavnost spodbuja učence, da prisluhnejo jeziku v posnetku, so pozorni na podobnosti in razlike med njimi. Ugotavljajo, katere jezike poznajo in koliko jih razumejo. Razmišljajo o razlogih, zakaj so si nekateri jeziki bolj podobni, drugi pa manj. Opazujejo pisavo: latinico in cirilico, pri tem pa so predvsem pri cirilici pozorni na razlike in podobnosti med makedonsko, srbsko in rusko. Učenci velikokrat cirilice ne poznajo in je ne znajo brati, zato jim v tem primeru pri reševanju nalog pomagajo ravno učenci priseljenci. Z branjem večjezične Zdravljice pa učenci priseljenci uporabljajo/berejo svoj materni jezik in krepijo narodno zavest, z izvedbo dejavnosti pa prispevamo h krepitvi medkulturnega dialoga v razredu. Pri izvedbi moramo paziti, da ne bi učencev priseljencev spravili v neprijeten položaj. Dobro je, da jih predhodno seznanimo z dejavnostjo, saj nekateri cirilice ne znajo brati. Je pa to tudi odlično izhodišče za morebitno razpravo v razredu. Dejavnost je primerna tako za učence osnovne kot srednje šole.

ČAS IZVEDBE

- dve šolski uri

POTREBNA GRADIVA IN PRIPOMOČKI

- posnetek večjezične Zdravljice (priloga 6.1)
- listki s kiticami Zdravljice v tujih jezikih (priloga 6.2)
- delovni list (priloga 6.3)
- (lepilo); Učenci v osnovnih šolah lepilo imajo, v srednjih šolah pa je to redkeje, zato lahko v razred prinesemo lepilo ali jim predhodno naročimo, da ga imajo s seboj.

PRIPRAVA NA POUK

- Pred izvedbo učne ure pripravimo zadostno število delovnih listov (priloga 6.3), nato pa še zadostno število listkov s kiticami Zdravljice v tujih jezikih, ki jih izrežemo (priloga 6.2).

POTEK

- Učencem povemo, da bodo poslušali (znano) pesem in čim prej morajo ugotoviti, za katero pesem gre. Pozorni naj bodo tudi, ali prepoznajo jezike v njej. Predvajamo večjezično Zdravljico (priloga 6.1). Pomembno je, da posnetka ne kažemo, ampak predvajamo samo zvok, sicer bodo pesem prepoznali zaradi značilne oblike, obenem pa jim bomo pokazali rešitve delovnega lista.
- Učenci bodo pesem prepoznali, preden bo slišati zadnjo kitico, vendar posnetek predvajamo do konca. Nato povedo, katere jezike so slišali in ali jih poznajo. Če med naštevanjem omenijo neki jezik, ki ga v posnetku ni (npr. bosanščina), jih ne popravimo, prav tako če se razvije pogovor o tem, kateri jeziki so v posnetku, jim tega ne razkrijemo.
- Razdelimo delovne liste in lističe s kiticami v tujih jezikih (prilogi 6.2 in 6.3). Učencem pustimo dovolj časa, da postavijo kitice, kamor se jim zdi, da spadajo (pomembno je, da jih še ne zalepijo). V tem delu pridejo velikokrat v ospredje učenci priseljenci, ki pomagajo sošolcem, in npr. poiščejo kitico v svojem maternem jeziku.
- Večjezično Zdravljico predvajamo ponovno. Učenci v tem času lahko zaporedje listkov zamenjajo, ugotavljajo pa tudi, katera jezika se skrivata pod vprašajem (rešitve v prilogi 6.2). Na voljo jim damo še nekaj časa, da se posvetujejo med seboj, nato skupaj preverimo »rešitve«, tako da učenci berejo posamezne kitice. Izbiramo učence, ki neki jezik poznajo, oz. kitice preberemo mi (če nekega jezika ne znamo, lahko ponovno predvajamo del večjezične Zdravljice).
- Učence nato vprašamo, ali prepoznajo zastave na delovnih listih. Pogovarjamo se o tem, katere države predstavljajo, in katere uradne jezike tam govorijo. Omenimo tudi druge države, kjer se uporablja npr. ruščina kot uradni jezik. Tudi v tem delu se velikokrat z znanjem vključujejo učenci priseljenci in nas nemalokrat dopolnjujejo. Razpravo lahko napeljemo tudi na to, kateri jeziki so v Sloveniji uradni in katere vse druge jezike slišimo govoriti pri nas.
- V nadaljevanju se pomenimo o pisavi posameznih kitic. Povprašamo, kdo zna brati cirilico, nato ugotavljajo razlike med črkami (podobno lahko storimo tudi za latinico). Debatu lahko navežemo tudi na temo, zakaj nekateri učenci ne znajo brati cirilice maternega jezika (Srbi denimo ne uporabljajo samo cirilice, nekateri učenci pa se cirilice niso uspeli dovolj dobro naučiti, ker so šolanje v maternem jeziku prehitro prekinili zaradi selitve).
- Razpravo navežemo še na to, kateri jeziki so si bolj podobni med seboj in kateri manj. Učenci poskušajo pojasniti razloge. Pri tem delu dejavnosti navadno usmerim pozornost učencev na jezikovno drevo v učilnici (slika 1) oz. na jezikovna drevesa, ki so jih oblikovali v zvezku.⁵

³ Knjižica za pouk jezika pri predmetu slovenščina v albanščini, makedonščini, bosanščini Večjezični slovarček za predmet slovenščina: <https://lezdrugimismo.si/sl/e-ucilnica/medkulturni-odnosi/uporabna-gradiva-koristne-povezave-in-informacije> (med seznamom gradiv, koristnih povezav in informacij gl. povezave do večjezičnih knjižic za pouk jezika pri pouku slovenskega jezika – večjezični slovarčki).

⁴ Vsi za enega – eden ZA VSE, večjezične zgodbe: [https://lezdrugimismo.si/uploads/files/NOVA%20e-ucilnica/Migracije/Povezave/Ve%C4%8Djezi%C4%8Dne%20zgodbe%20Vsi%20za%20ena%20-%20eden%20za%20vse%201\).pdf](https://lezdrugimismo.si/uploads/files/NOVA%20e-ucilnica/Migracije/Povezave/Ve%C4%8Djezi%C4%8Dne%20zgodbe%20Vsi%20za%20ena%20-%20eden%20za%20vse%201).pdf).

⁵ Obravnava večjezične Zdravljice je lahko tudi izhodišče za izdelavo jezikovnega drevesa.

- Na koncu učenci prilepijo listke na delovni list. Učno uro zaključimo z mislimi, ki so se jim utrnile ob dejavnosti. Uporabimo lahko samolepilne listke, ki jih prilepijo na plakat, ali svoje mnenje oddajo v digitalni obliki v Google Jamboard (<https://jamboard.google.com/>).

MOŽNA IZVEDBA

- Če imamo v razredu učenca priseljenca, čigar maternega jezika v posnetku ni, ga lahko zaprosimo, da prebere poljubno kitico v svojem maternem jeziku. Pri tem prinesemo predhodno v razred knjižico Zdravljica in njena pot v svet. Če pa prevoda v nekem jeziku še ni, lahko predhodno pripravimo prevod (pomagajo nam lahko učenci, njihovi starši ipd.).

NEKAJ IDEJ ZA RAZŠIRITEV DEJAVNOSTI

- Z učenci se lahko pogovarjamo o njihovih pesnikih. Učenci lahko napišejo med poukom oz. za domačo nalogo predstavitev osebe, izdelajo plakat (lahko tudi v maternem jeziku) ali imajo govorni nastop.
- Učenci priseljenci lahko pri pouku preberejo izbrano pesem svojega najljubšega pesnika v maternem jeziku oz. vsak učenec izbere najljubšega tujega pesnika in v razredu beremo njihove pesmi v originalnem jeziku.
- Z učenci lahko izberemo drugega slovenskega pesnika in pesem, ki jo bomo obravnavali pri pouku. Skupaj prevedemo posamezne kitice pesmi (ali celotno pesem, če je krajša) v tuje jezike. Pesem lahko na tak način obravnavamo med poukom, jo objavimo v šolskem časopisu, posnamemo ipd.
- V razredu poslušamo slovensko himno, nato pa še himne drugih držav, od koder prihajajo učenci. Pogovarjamo se o vsebini himen, ki smo jim prisluhnili.
- Osredotočimo se lahko na pisavo in učenci lahko po skupinah izdelajo plakate z abecedo jezikov, ki so uporabljeni v večjezični Zdravljici. Dodamo lahko seveda tudi abecedo drugih maternih jezikov naših učencev. Učenci lahko na podlagi abeced in s pomočjo sošolcev zapišejo svoje ime in priimek in ugotavljajo podobnosti in razlike z zapisom v svojem maternem jeziku.

4 SKLEP

S takimi medkulturnimi dejavnostmi, kot je večjezična Zdravljica, in drugimi opolnomočimo učence priseljence, da so ponosni na svoj materni jezik in identiteto. To je tudi priložnost, da se pokažejo njihova močna področja, in čeprav so običajno med poukom bolj zadržani, pri tovrstnih dejavnostih navadno zelo aktivno sodelujejo. Odzivi dijakov so zelo pozitivni, saj se taka učna ura razlikuje od klasične obravnave književnih del, naš cilj, da krepimo medkulturni dialog, pa je dosežen.

5 VIRI IN LITERATURA

Jelen Madruša, M. in Čančar, I. (ur.) (2015). *Razvijamo medkulturnost kot novo obliko sobivanja: zbornik*. Ljubljana: ISA institut. Pridobljeno s <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2013/11/Razvijamo-medkulturnost-kot-novo-obliko-sobivanja-Zbornik.pdf>.

Kus, P. (ur.) (2014). *Zdravljica in njena pot v svet*. Žirovnica: Medium.

Statistični urad Republike Slovenije (2009). *Medkulturni dialog v Sloveniji*. Pridobljeno s https://www.stat.si/doc/pub/medkulturni_dialog-SLO.pdf.

Vižintin, M. A. (2014). Model medkulturne vzgoje in izobraževanja: za uspešnejše vključevanje otrok priseljencev. *Dve domovini: razprave o izseljenstvu*, 40 (2014), 71–89.

6 PRILOGE

6.1 POVEZAVA DO POSNETKA

Posnetek je prosto dostopen na YouTubeu. Povezava: <https://youtu.be/25uHIGDNOFU>.

6.2 KITICE ZDRAVLJICE V TUJIH JEZIKIH

Kitice Zdravljice, zapisane v jezikih posnetka, kopiramo, razrežemo (saj ustrezajo zaporedju, ki ga učenci morajo sestaviti; od leve proti desni) in v naključnem zaporedju razdelimo učencem.

* Rešitve delovnega lista, kjer je vprašaj: peta kitica je v hrvaščini, zadnja pa v srbsčini.

Пријатели, се точи од лоза капката блага, за блесок нов на очи, за подем силен на снага: носи в чад секој јад и надеж буди в темна град!	Кого почитим сначала? О чём у нас душа поёт? Не небо ль охраняло наш милый край и весь народ? Сыновей, дочерей родных словенских матерей!
Dalle nuvole un fuoco s'abbatta sul nemico; libertà sul domani di nuovo agli Sloveni e con le man si spezzino le pesanti catene!	Bashkësi e lumturi, le të kthehen për gjithmonë bijt' e tu, o moj Lavdi, dor' për dore le të rrojnë! Si përherë që ky nder, lulëzim, fuqi të bjerë!
Slovenke, Bog vas živi, vas lijepih, vrljih ruža cvat! Djevojke kao i vi, tek krv nam naša može dat; nek vaš mlad porod sad dušmanu zada strah i jad!	Young man, our future's promise, Our hope, we raise a toast to you! Your love for home and birthplace May no-one poison, none undo! In the end You will tend The hour to bloodly it defend!
Živé naj vsi naródi, ki hrepené dočakat' dan, ko, koder sonce hodi, prepír iz svéta bo pregnan, ko rojak prost bo vsak, ne vrag, le sosed bo mejak!	На крајот, брака, за нас во чаши вино да искри: во чаша дружба збрана по добро сите сме блиски нека слас секој час за добри има како нас!

6.3 DELOVNI LIST ZA UČENCE

Delovni list na naslednji strani je na voljo za kopiranje.

Prijatljí! odrodíle
so trte vince nam sladkó,
ki nam oživlja žíle,
srcé razjásni in oko,
ki utopi
vse skrbi,
v potrth prsíh up budi!

Komú narpred veselo
zdravljíco, bratje! čmò zapét'!
Bog našo nam deželo,
Bog žívi ves slovenski svet,
brate vse,
kar nas je
sinóv slopeče matere!

V sovražníke 'z oblakov
rodú naj naš'ga treši gróm;
prost, ko je bil očakov,
naprej naj bo Slovincov dom;
naj zdrobé
njih roké
si spone, ki jih še težé!

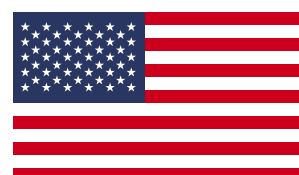
Edinost, sreča, sprava
k nam naj nazaj se vrnejo;
otrók, kar ima Slava,
vsi naj si v róke sežejo,
de oblast
in z njo část,
ko préd, spet naša boste last!

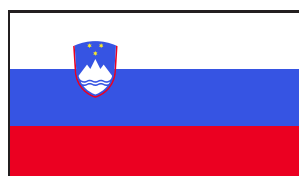
Bog žívi vas Slovenke,
prelepe, žlahtne rožíce;
ni take je mladenke,
ko naše je krvi dekle;
naj sinóv
zarod nov
iz vas bo strah sovražnikov!

Mladenči, zdaj se pije
zdravljíca vašá, vi naš up;
ljubezni domačije
noben naj vam ne usmrtí strup;
ker zdaj vás
kakor nàs,
jo sčrčno bránit' kliče čas!

Živé naj vsi naródi,
ki hrepené dočakat' dan,
ko, koder sonce hodi,
prepír iz svéta bo pregnan,
ko rojak
prost bo vsak,
ne vrag, le sosed bo mejak!

Nazadnje še, prijatljí,
kozarce zase vzdignímo,
ki smo zato se zbrat'li,
ker dobro v srcu míslímo;
dókaj dni
naj živí
vsak, kar nas dobrih je ljudi!

DIJAŠKA TRGOVINA MODNO PODSTREŠJE

Maša Kolšek, univ. dipl. inž. tekst. tehnol.

Šolski center Velenje in Šola za storitvene dejavnosti

masa.kolsek@scv.si

Barbara Vinkler, prof. slov.

Osnovna šola Karla Destovnika Kajuha Šoštanj

barbaravinkler@gmail.com

POVZETEK

Uspešno vključevanje dijakov priseljencev je vsekakor povezano z znanjem jezika, pri čemer je ključnega pomena intenzivni začetni tečaj slovenščine kot drugega/tujega jezika. Predvsem za dijake poklicnih šol pa to ni dovolj, saj morajo za uspešen prehod na trg dela poznati tudi strokovno besedišče in sporazumevalne vzorce. Slednje spoznavajo in utrjujejo v dijaški trgovini Modno podstrešje, ki je pomembna pridobitev zanje tudi z vidika socialne vključenosti.

Ključne besede: dijaška trgovina, opravljanje prakse, vključevanje priseljencev

1 UVOD

Na začetnih tečajih slovenskega jezika dijaki priseljenci usvojijo raven, potrebno za vsakodnevno sporazumevanje, vendar preživetvena raven za opravljanje poklica ni dovolj. V dijaški trgovini smo tako prepoznali odlično priložnost, da svoje jezikovno znanje nagrajujejo. V trgovini se izvajata tako teoretični kot tudi praktični pouk, kar dijakom priseljencem omogoča hitrejši napredek. Tovrstno učenje se je pokazalo za zelo pozitivno, saj je napredek pri njih viden na vseh področjih. Imajo veliko možnosti, da se učijo tehnike prodaje, poslovnega bontona in se skozi triletno šolanje dobro pripravijo za poklic prodajalca, ki ga bodo opravljali.

2 NASTANEK TRGOVINE MODNO PODSTREŠJE

Ideja o ureditvi prve dijaške trgovine sega že v januar 2019, ko je pod okriljem projekta Prostovoljno delo na Šolskem centru Velenje potekala akcija zbiranja oblačil. Ugotovili smo namreč, da nekateri dijaki zaradi socialno šibkejšega stanja družine nimajo ustreznih oblačil. Poleg tega imamo v program trgovec vključenih veliko dijakov priseljencev in trgovina jim omogoča učenje jezika in tehnike prodaje v slovenščini.

Dijakinje in dijaki, ki jih zanima oblikovanje oblačil, so se preizkusili v vlogi šivilj, krojačev in modnih oblikovalcev in v delavnicah recikliranja so ustvarili prave modne kreacije.

Ker je povpraševanje in zanimanje za rabljena in reciklirana oblačila še naprej naraščalo, smo v preteklem šolskem letu na šolskem centru odprli pravo dijaško trgovino Trend butik. V njej se urijo dijaki, še posebej dijaki priseljenci, ki utrjujejo svoje znanje slovenščine, oblačila pa so namenjena tako dijakom kot staršem, učiteljem, sorodnikom in prijateljem. V letošnjem šolskem letu smo dijaško trgovino preimenovali v Modno podstrešje.

2.1 OPRAVLJANJE PRAKSE V TRGOVINI

V program trgovec Šole za storitvene dejavnosti na Šolskem centru Velenje se vpisujejo predvsem dijaki priseljenci, med katerimi je največ albansko govorečih. Odprtje te trgovine slednjim veliko pomeni, saj se lahko v njej urijo za poklic prodajalca.

V trgovini Modno podstrešje dijaki drugega in tretjega letnika prodajajo oblačila, se učijo slovenskega jezika, vadijo sporazumevalne vzorce in spoznavajo vrste tekstila, naučijo se upravljati spletno stran trgovine in ustrezno oblikovati deklaracije s črtnimi kodami za posamezne oblačilne kose, spoznajo pa tudi pomembno vlogo predstavitve posameznih oblačil in modnih dodatkov na modnih revijah, ki so organizirane tako na šolski kot na občinski ravni. Djakom namreč ponudimo tudi možnost, da se postavijo v vlogo manekenov in na ta način bogatijo lastno samopodobo in kompetence nastopanja.

V trgovini Modno podstrešje poteka tudi pouk, kjer lahko učitelji predstavijo dijakom, kako v praksi poteka poslovni bonton, spoznavajo vrste tekstila, tehnike prodaje ipd. Določena oblačila, ki jih dobijo, je treba preoblikovati in jih narediti ponovno modna in uporabna. Tudi tega se z veseljem lotijo.

2.2 PRAKTIČNO USPOSABLJANJE Z DELOM

Kar se tiče opravljanja praktičnega usposabljanja z delom, je za dijake priseljence zelo dobro poskrbljeno, saj lahko tritedensko prakso opravljajo v tej trgovini. Nekajkrat se je namreč zgodilo, da slednji niso bili sprejeti na prakso, kjer so jo želeli opravljati, saj je bilo njihovo znanje slovenskega jezika prešibko. V tej trgovini pa imajo priložnost utrjevati slovenski jezik, saj se srečujejo s kupci in jim pomagajo pri izbiri oblačil. Poleg prodaje oblačil dijaki širijo znanje tudi na področju aranžiranja daril za različne priložnosti in urejajo izložbo trgovine.

2.3 ODZIVI DIJAKOV

Dijaki so nad trgovino navdušeni, kar potrjuje tudi Elisa Thaqi, dijakinja 3. letnika programa trgovec Šole za storitvene dejavnosti, ki pravi: »Pri pouku v programu trgovec je super, ker se lahko poleg teoretičnega pouka v trgovini Modno podstrešje praktično usposabljam. Všeč mi je tudi, da se lahko v oblačilih iz trgovine predstavimo na modnih revijah.«

3 SKLEP

Odprtje trgovine prispeva k hitrejšemu usvajanju slovenščine, predstavlja pa tudi napredek dijakov priseljencev na socialnem področju. Najpomembneje pa je, da se lahko dijaki v trgovini usposablajo tako na teoretičnem kot tudi praktičnem področju. Za dijake poklicnih programov so izrednega pomena izkušnje, ki jih pridobijo med praktičnim usposabljanjem in jim omogočajo vstop na trg dela. To velja tudi za dijake priseljence, zato ne preseneča, da smernice za njihovo uspešno vključevanje govorijo o tem, da je v proces smiselno vključiti tudi delodajalce, pri katerih dijaki opravljajo obvezno prakso (Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja, 2018).

4 VIRI IN LITERATURA

Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (2018). Ljubljana: ISA institut. Pridobljeno s <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2018/09/Predlog-programa-dela-z-otroki-priseljenci.pdf>.

KAJ NAM SPOROČAJO SPOZNANJA OB VKLJUČEVANJU OTROK PRISELJENCEV V VRTCE IN ŠOLE

ZA KAJ SI BOMO PRIZADEVALI V PRIHODNJE?

Projekt Izzivi medkulturnega sobivanja je dokaz, da nam je mar – da nam ni vseeno, kako se otroci in njihove družine počutijo v okolju, v katerega prihajajo. Obenem pa je struktura projekta smiselno izpeljala vertikalno povezanost sistema vzgoje in izobraževanja z vključenostjo predšolske, osnovnošolske in srednješolske stopnje izobraževanja. S projektom smo želeli preseči tudi stereotipe – predstave o priseljencu kot osebi, ki nemočna in usmiljenja potrebna prihaja v drugo državo, da bi tam dobila, kar ji izvirno ne pripada (kot se interpretira v odnosu, za katerega je značilno toleriranje). Status in izkušnje preseljevanja in priseljenca imajo namreč lahko osebe, ki nujno potrebujejo pomoč kot človeška bitja v bivanjski in eksistenčni stiski, lahko pa je to tudi oseba, ki ne potrebuje pomoči, ker zmore poskrbeti zase in še več – pride in suvereno prispeva v novem okolju z znanjem ali vključenostjo, integriranostjo v skupnosti, zato se pri proučevanju priseljenstva srečujemo predvsem z najrazličnejšimi dimenzijami raznolikosti. Jezikovna in kulturna sta zgolj dve od številnih in morda najbolj opazni.

Ob koncu projektnih aktivnosti lahko trdimo, da so bile te odraz kultivirane in civilizirane družbe. Skrb je namreč uvod v pravično družbo, odgovorno do naravnega in družbenega okolja. Del tega pa so tudi človekove pravice, ki niso in ne smejo biti pogojevane, čeprav sta dolžnost in odgovornost koncepta, ki sta povezana s skupnostjo – odnosom do drugega v vseh smereh. Sobivanje v raznolikosti ni isto kot sožitje in tako tudi tolerantnost ali toleranca nista isto kot spoštljiv odnos v interakciji z drugimi, kajti »[d]ružbeni mehanizmi tolerance so domala vselej vpeti v hierarhično družbeno zgradbo, pri čemer tolerantni po svoji volji in s pomočjo oblastne strategije omogoči nekaj, do česar tolerirani nima pravice« (Kramberger in Rotar, 2010, str. 99).

SPOZNALI SMO, NA KATERA VPRAŠANJA JE VEDNO TREBA ISKATI DOGOVORE

Odnosi vzgojiteljev in učiteljev do otrok in staršev in pedagoška praksa odsevajo konceptualne odgovore na vprašanja, kot so: kaj je namen, poslanstvo vrtcev in šol in kakšno šolo/vrtec želimo. To je sicer implicitni del vseh strateških dokumentov in izpostavljenih formalnih načel učnih načrtov, kurikulumov. Odgovori na ta vprašanja pa so ključni, ker je otrokovo doživljanje vrtca in šole dejansko doživljanje države, v kateri živi.

Ugotavljamo, da je treba na ravni vrtcev in šol iskati skupen pomen dobre (kakovostne) šole in vrtca, tudi zato, da imamo konceptualno izhodišče pri iskanju odgovorov na vprašanje, kako želimo to doseči. Spoznali pa smo, da je profesionalna refleksija pomembna in potrebna, da ugotovimo, kako in kaj delamo, predvsem da se lažje približamo našemu idealu, viziji in tako tudi lažje načrtujemo spremembe.

POVZETEK EVALVACIJSKIH SPOZNANJ V LETU 2018 IN 2021

V času izvajanja projekta je bilo dvakrat evalvirano stanje v praksi – prvič leta 2018, spremembe pa so bile proučevane tudi ob koncu projekta, leta 2021. Že ob prvi evalvaciji smo ugotovili, da so se strokovni delavci, ki poučujejo pretežno v tretji triadi (učitelji predmetnega pouka), zaznavali kot manj kompetentni za delo z otroki priseljenci od tistih, ki poučujejo pretežno v prvi ali drugi triadi. Nismo pa izsledili pomembnih razlik v ocenah kompetenc med različnimi skupinami učiteljev, ki poučujejo različne predmete (Lesar idr., 2018).

V okviru preliminarne rezultate ob koncu projekta, ki bodo kasneje objavljeni v celoti, pa ugotavljamo, da Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole (2012) večina zaposlenih pozna. Ob vključitvi otroka priseljenca v skupino se vzgojitelji/učitelji večinoma zanimajo o pravilni izgovorjavi njegovega imena, pridobijo informacije o jeziki, ki jih govori, in informacije o državi, od koder prihaja.

Nekoliko manj interesa izkazujejo za pridobivanje znanja o značilnostih socio-kulturnih mrežnih povezav, navadah in načinu življenja otrokove družine. Vsi pa izražajo potrebo po znanju za ustrezne didaktične prilagoditve za delo z otroki priseljenci.

Več kot polovica učencev in dijakov priseljencev je bila vključena v interesne dejavnosti. V šolskem letu 2018/2019 jih je bilo v interesne dejavnosti vključenih 31 (68,9 %), v letu 2019/2020 pa 30 (66,7 %). Spoznali smo, da učenci in dijaki s pomočjo udejstvovanja v dejavnostih, kjer lahko izrazijo svoja močna področja, gradijo in krepijo prijateljske vezi z vrstniki. Tako pa si otroci tudi predstavljajo kakovost šole. Ključno spoznanje projekta je, da se otrok lahko razvija, samo če je vključen v intenzivne in raznolike dejavnosti in interakcije z materiali, otroki in odraslimi (Rutar, 2013 in 2018).

OSAMLJENA, INDIVIDUALNA PRIZADEVANJA POSAMEZNIH VZGOJITELJEV/UČITELJEV SO OBSOJENA NA NEUSPEH

V razvojni pristop sprememb vrtcev in šol morajo biti vključeni vsi člani kolektiva šole/vrtca, kajti šolsko kulturo tvorijo vsi zaposleni. Osamljena prizadevanja posameznikov brez podpore so namreč obsojena na neuspeh, obenem pa so stališča, kultura vrtcev in šol in podpora okolja odvisna od stališč in prizadevanj ravnatelja. Pogoj za uspeh je torej kompetenten sistem, kompetenten posameznik, dober učitelj oz. izobraževanje za poklic učitelja in vzgojitelja pa ni dovolj. V podporo pri zagotavljanju dogovorjenega sistema na ravni vrtcev in šol morajo biti zagotovljeni in razviti organizacijski protokoli vključevanja otrok z vsebinskimi elementi procesa, odgovornostmi, časovno dinamiko in pedagoški, procesni protokoli sodelovanja z družinami, vključevanja staršev in otrok v evidentiranje in prepoznavanje predhodnih znanj in izkušenj, pričakovanj in potreb – z ohranjanjem prvega oz. maternega jezika in načrtovanjem vsebinskih vidikov vključevanja v skupnosti vrtcev, šol in širšega okolja.

Na podlagi objavljene študije, opravljene z namenom vzpostavljanja etičnih podlag – poslušanja glasu otrok, v kateri so sodelovali osnovnošolski otroci priseljenci, smo ugotovili, da učenci priseljenci zaznavajo različne stopnje lastne vključenosti v okolja. Občutne razlike zaznavajo med priložnostjo za 1) biti prisoten v določenem okolju, 2) biti vključen v življenje in dejavnosti v razredu, skupini in 3) biti del skupine, ki ji pripadaš (Rutar, 2018). Te različne oblike vključenosti so dejansko odraz različnih možnosti in stopenj vključenosti. Gre za razliko med odnosom, za katerega je značilna toleranca oz. toleriranje, in odnosom inkluzivne participacije (Rutar, 2013) kot idealom v sedanjosti in prihodnosti.

SPODBUDNE SOCIALNO-ČUSTVENE INTERAKCIJE IN NIČELNA TOLERANCA DO NESTRPNOSTI

Učiteljevo in vzgojiteljevo interakcijo določata vsebina in moč diskurza. Tega je na zaključni konferenci ovrednotila Mikuš Kos (2021b) z besedami: »Projekt je vreden, ker obravnava otroke kot enakovredne ljudi [...] Problem je, ko gledamo na otroke kot na žrtve, kot drugačne [...] dobronamerni ljudje pogosto obravnavajo druge kot nemočne, žrtve, pomoči potrebne, na koncu jih še medikaliziramo [...] otrokom pravimo, da so travmatizirani [...] v [tem] projektu niso pojmovani kot nebogljeni žrtve, ne vztraja se na popravljanju, na prilagajanju sistema, gre za vzajemno približevanje, uglasjevanje. Pristop je tako socio-ekološko širok – osredotoča se na vse: starše, starše vseh otrok, krajevne skupnosti, šolsko oblast [...] pridobivanje vodstvenih struktur, vpliva«. Mikuš Kos (2021a) meni, da je okolje, v katerega otrok vstopa, ključno, ne glede na to, kako težko je pred tem živel. Novo okolje, v katerega otrok vstopa, je, izhajajoč iz njenih spoznanj, odločilno za njegov razvoj v prihodnje. Ima celo večji vpliv kot predhodne, četudi negativne izkušnje. Novo okolje lahko nudi in mora otroku nuditi možnost (enake možnosti, pravičnost) za pozitivno pripoznanje, da lahko otrok postane to, kar je lahko.

Obenem pa pisatelj in režiser Goran Vojnović (2021), ki med drugim obravnava razsežnosti medkulturnosti in večjezikovnih praks, meni, da je za razreševanje stanja in neustreznih, tudi medvrstniških odnosov, nujno ovrednotenje situacije, izražanje stališč in reagiranje učiteljev. Ko je opisal lastne izkušnje in doživljanje vrstniških poizkusov nestrpnega vedenja, je dejal: »Učitelji so se zavedali nevarnosti [in] odločno so odreagirali [...] na šoli ni bilo konfliktov, ker učitelji niso dopustili, če smo se začeli zmerjati na nacionalni bazi [...] ker so se temu posvečali [...] otroci čutijo odnos učitelja, vodstva šole do določenih problemov [...] ko [učenci] čutijo, da je nekaj nesprejemljivo, potem se ne nadaljuje [...] če šole ne znajo odreagirati in pričakujejo, da se bodo otroci, starši zmogli sami soočiti [...] v smislu saj veste, kakšni so otroci [...] če bi se tako odzivali na fužinski šoli, bi bila situacija danes zelo drugačna.«

... IN KONČNO SMO SPOZNALI, DA ZNANJE SLOVENSKEGA JEZIKA NE MORE BITI EDINI POGOJ ZA UČNO USPEŠNOST OTROK

Pogosta pričakovanja, da bi otrok moral znati slovenski jezik, da bi lahko bil učno uspešen v slovenski šoli, spregleda dejstvo, da v vrtcu, šoli in vsakdanjem življenju komuniciramo pojme. Te je mogoče komunicirati v različnih jezikih in različnih, multimodalnih okoljih. Projekt Izzivi medkulturnega sobivanja je na tem področju omogočil mnogo razprav in dosegel systemske premike. Na podlagi evalvacije (Lesar idr., 2018) in Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (2018) so bile sistematizirane dodatne ure slovenskega jezika za učence in dijake, ki se vključujejo v slovenski izobraževalni sistem. Na podlagi sklepnih razprav dokončno povzemamo, da znanje slovenskega jezika ne more biti edino orodje in pogoj za učno uspešnost otrok. Če bi to trdili, bi zagovarjali diskriminatorno držo, ki zanika dejstvo, da je večina otrok zmožna komunicirati – govoriti, pisati in pogosto tudi z razumevanjem brati besedila, zapisana v drugem jeziku.

Poudarjamo, da je dobro počutje pogoj za uspešnost otrok, hkrati pa se otrok/učenec/dijak dobro počuti, če je učno uspešen (Rutar, 2018). Ta izpeljava dejansko generira problem, zato je treba otrokom omogočiti izražanje v jezikih, v katerih se znajo kompetentno izražati, kar predpostavlja tudi prilagojene oblike učenja in ocenjevanja znanja. Omogočanje izražanja v prvem oz. maternem jeziku ima tudi identifikacijsko vlogo (Rutar, 2014). Otroku, ki zagotavljamo izražanje v jeziku, v katerem je imel možnost vzpostavljati prve interakcije s svojimi najbližjimi, omogočamo ohranjanje identitete, stika z najbližjimi – starši, starimi starši, sorodniki, vrstniki, prijatelji. Otroku z dodajanjem novega jezika, slovenskega, doda nove elemente – jezik in vse dimenzije novih izkušenj k svoji predhodni identiteti. Tako je predhodno znanje platforma, izhodiščna točka za učenje novega in refleksijo predhodnega.

PROCESNI VIDIKI KAKOVOSTI PRI VKLJUČEVANJU OTROK PRISELJENCEV V VRTCE IN ŠOLE

Kot smo že povzeli, je na ravni vrtcev in šol treba zagotoviti spodbudne socialno-čustvene interakcije in ničelno toleranco do kakršnihkoli oblik nestrpnosti. To je izhodišče zagotavljanja kakovosti pedagoškega procesa.

Projekt je omogočil tudi systemske spremembe, dodatne ure slovenskega jezika, vendar poudarjamo, da je pri izvajanju dodatnih ur slovenščine treba zagotoviti pedagoško fleksibilnost (individualizacijo in diferenciacijo) in smiselnost učenja za otroka in z otrokom, zato je razvoj didaktičnih pristopov na ravni vrtcev in šol ključnega pomena, saj je vsak otrok, ki se vključuje, posameznik z lastnim načinom učenja in predvsem z lastnimi izkušnjami. Ključno podporo in orodje pri individualizaciji poučevanja in učenja zato prepoznavamo v individualnem načrtu aktivnosti (INA), ki naj bi bil oblikovan ob vključitvi v vrtec oz. šolo z otrokom, starši in svetovalnim delavcem na šoli oz. vrtcu. V pripravo in spremljanje izvajanja načrta morajo biti vključeni vsi strokovni delavci, ki otroka poučujejo.

Na procesni ravni smo spoznali, da se vse šibkosti sistema in pedagoškega procesa najbolj odražajo pri ranljivejših otrocih, zato je pogoj za inkluzivno prakso kakovost na strukturni in procesni ravni (Rutar, 2018) – na sistemski ravni s strukturnimi pogoji, na procesni pa s prakso, procesom, ki ga organizira učitelj, vzgojitelj.

Obenem je projekt prispeval k spoznanju, da lahko samo ustrezno sistemsko in procesno opolnomočen učitelj z ustreznim znanjem, spretnostmi, stališči in strokovno podporo avtonomno vstopa v pedagoške situacije in odločitve.

Projektne aktivnosti so tako presegle raven kritičnega odnosa in proučevanja zgolj sistemskih pogojev in začele vzpostavljati odgovornost za procesno raven kakovosti, ki jo International Step by Step Association s Centrom za kakovost v izobraževanju Korak za korakom na Pedagoškem inštitutu v Ljubljani prepoznava in implementira v skladu s številnimi področji in načeli. To so: spodbudna interakcija; sodelovanje z družinami; spodbudno učno okolje; strategije smiselnega učenja; spremljanje, dokumentiranje in načrtovanje; raznolikost in demokratične vrednote in profesionalni razvoj. Ravno ta načela kakovosti in izkušnje implementacije pristopa Korak za korakom (Jager in Režek, 2020, Tankersley idr., 2013), strokovne in znanstvene podlage vzpostavljanja večjezičnega učnega okolja Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem (Baloh, 2019, Rutar, 2014) in zavoda za šolstvo (Pevec Semec, 2019) so bile teoretična podlaga za razvoj protokola uvajanja otrok priseljencev v vrtce v okviru dopolnitev Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja (2018) v šolskem letu 2020/2021, kar je pomembno prispevalo h konceptualizaciji inkluzivnega pristopa na vseh stopnjah izobraževanja.

KAJ BOMO MORALI UPOŠTEVATI V PRIHODNJE PRI VZPOSTAVLJANJU INKLUZIVNEGA OKOLJA?

Aktivnosti projekta Izzivi medkulturnega sobivanja so omogočile uvid v skupna načela, ključna za uvajanje inkluzivnih praks na ravni celotnega izobraževalnega sistema, zato izpostavljamo naslednje:

- Stalno se moramo preizpraševati in usklajevati pojmovanje dobre šole/vrtca, predvsem pa razpravljati o vprašanju, kaj je dober/dobra vrtec/šola za otroka, družino in družbo. Iz tega odgovora izhajajo tudi izpeljave oz. odgovori na vprašanje, zakaj nekaj delamo. Tako tudi pridemo do odgovora na vprašanje, kaj je vizija oz. naš pedagoški ideal.
- V spreminjanje in zagotavljanje inkluzivnega okolja mora biti vključena celotna šolska skupnost (whole school approach) – od hišnika, čistilke, vzgojiteljev, učiteljev, svetovalnih delavcev, kuharice, pripravnikov, študentov na praksi, ravnateljev, sicer ideje inkluzivne družbe ne more živeti celotna skupnost.
- Spremembe in zagotavljanje kakovosti lahko pričakujemo samo v kompetentnem sistemu in ne zgolj s kompetentnim učiteljem, vzgojiteljem. Spremembe so zato mogoče zgolj z integracijo individualne, institucionalne in državne ravni in s pedagoško podporo strokovnim delavcem za organizacijo in preizkušanje pristopov, s katerimi bi zmogli zagotoviti individualizirane in diferencirane pristope in ne nazadnje realizirati deklarirane vrednote. V veliko pomoč pri senzibilizaciji vseh strokovnih delavcev bi lahko bilo zaposlovanje strokovnih delavcev s priseljenko izkušnjo oz. zaposlenih, katerih prvi jezik ni slovenski. Ključna je strokovna, pedagoška podpora svetovalnih delavcev na vrtcih in šolah: pedagogov, psihologov, inkluzivnih pedagogov, socialnih pedagogov ...
- Kompetenten sistem lahko zagotovi zgolj medsektorsko povezovanje (izobraževanje, zdravstvo, sociala) v sodelovanju z okoljem – knjižnicami, občinami, drugimi institucijami, ki bi lahko bile vključene v soodločanje, razvoj in organizacijo iniciativ.

- Individualizirani pristop je mogoče uresničevati zgolj z zanimanjem za individualne zgodbe otrok – pripravo individualnih načrtov aktivnosti (INA), ki jih razvijemo z otroki/učenci/družinami in starši, poznati pa jih morajo vsi strokovni delavci, vključeni v pedagoški proces. Za posameznika sta pomembni predvsem njegovo dobro počutje in visoka stopnja vključenosti.
- Sporazumevalnih zmožnosti se učimo integrirano in v interakcijah – znanje slovenskega jezika zato ne sme biti ključni pogoj za učno uspešnost otrok. Izražanje v jezikih, s katerimi se otrok že uspešno sporazumeva, kaže na spoštljiv odnos do otroka, njegovega znanja, osebnosti in identitete.
- Zagotoviti je treba ničelno toleranco, aktivno zavzemanje stališč in pedagoško posredovanje v situaciji, za katero je značilna diskriminacija, oz. reagirati ob vsaki obliki neustreznega ravnanja, v katerih se otrok ali skupina otrok slabo počuti.
- Otroci in starši morajo imeti priložnost za participacijo v vzgoji, kajti šele glas otrok in staršev omogoči vpogled v raznolikost in gradi temelje demokratične inkluzivne družbe.
- Če je namen vrtcev in šol omogočiti otrokom, da se bodo dobro počutili v vrtcih in šolah in bili vključeni v smiselne dejavnosti ter participirali – sooblikovali program in proces, morata biti vrtec in šola več kot zgolj učenje in preverjanje znanja določene snovi oz. usvojenih ciljev, zapisanih v učnih načrtih.

Zahvaliti bi se želela mag. Mateji Štirn, Mojci Jelen Madruša in vsem kolegom, s katerimi sem imela priložnost sodelovati. Način delovanja in povezovanja je omogočil vsem, ki so želeli deliti in prispevati, da smo lahko delili najboljše, kar smo zmogli in znali. Mateji in Mojci je uspelo povezati strokovni in znanstvenoraziskovalni pristop, kar zmorejo zgolj najboljši, zato verjamem, da bo številnim otrokom in njihovim družinam v naših vrtcih, šolah in drugih okoljih lepo živeti.

Dr. Sonja Rutar

VIRI IN LITERATURA

- Baloh, B. (2019). Kurikularno področje jezik v vrtcih v čezmejnem prostoru v slovenski Istri in na Tržaškem. V H. Tivadar (ur.), *Slovenski javni govor in jezikovno-kulturna (samo)zavest* (str. 449–456). Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Jager, J. in Režek, M. (2020). Oblikovanje integriranega sistema programov podpore za otroke in njihove družine: primer dveh lokalnih okolij. *Sodobna pedagogika*, 71 (1), 64–82.
- Kramberger, T. in Rotar, D. B. (2010). Pravice vs toleranca. Mentalitetna inkongruentnost. *Šolsko polje*, 21 (5/6), 99–136.
- Lesar, I., Rutar, S., Podlessek, A., Štirn, M., Jelen Madruša, M., Majcen, I. in Kocbek, K. (ur.) (2018). *Poročilo o evalvaciji Predloga programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja*. Ljubljana: ISA Institut. Pridobljeno s http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2013/11/Evalvacijsko-poro%C4%B8Dilo_s-prilogami.pdf.
- Mikuš Kos, A. (2021a). Kako nam medkulturne kompetence pomagajo zagotoviti podporno okolje za otroke in njihove družine? *Usposabljanje strokovnih delavk vrtcev Prakse uspešnega vključevanja otrok priseljencev v vrtcu – 3. modul*, 3. marec 2021.
- Mikuš Kos, A. (2021b). Okrogla miza Ali se soočamo s porastom nestrpnosti, nacionalizma in rasizma v družbi in kakšno vlogo imajo pri tem VIZ? *Zaključna konferenca projekta Izzivi medkulturnega sobivanja*, Portorož, 10. junij 2021.
- Pevec Semec, K. (2019). *Večjezičnost in medkulturnost – izziv za izvajanje čezmejne mobilnosti v regiji*. Maribor: Založba Obzorja.
- Predlog programa dela z otroki priseljenci za področje predšolske vzgoje, osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja* (2018). Ljubljana: ISA institut. Pridobljeno s <http://www.medkulturnost.si/wp-content/uploads/2018/09/Predlog-programa-dela-z-otroki-priseljenci.pdf>.
- Rutar, S. (2013). *Poti do participacije otrok v vzgoji*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales.
- Rutar, S. (2014). Večjezično učenje in poučevanje kot načelo inkluzivne prakse. *Sodobna pedagogika*, 1 (65), 22–37.
- Rutar, S. (2018). Kakovost šole s perspektive učencev s priseljsko izkušnjo kot izhodišče za zagotavljanje inkluzivnega izobraževanja. *Dve domovini: razprave o izseljenstvu*, 48 (2018), 109–127.
- Smernice za vključevanje otrok priseljencev v vrtce in šole* (2012). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Tankersley, D., Brajković, S., Handžar, G. S., Rimkiene, R., Sabaliauskiene, R., Trikić, Z. in Vonta, T. (2013). *Od teorije k praksi: vodnik po pedagoških področjih kakovosti ISSA*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Vojnović, G. (2021). Okrogla miza Ali se soočamo s porastom nestrpnosti, nacionalizma in rasizma v družbi in kakšno vlogo imajo pri tem VIZ? *Zaključna konferenca projekta Izzivi medkulturnega sobivanja*, Portorož, 10. junij 2021.

PROJEKT IZZIVI MEDKULTURNEGA SOBIVANJA

www.medkulturnost.si

Projekt sofinancirata Republika Slovenija in
Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada.